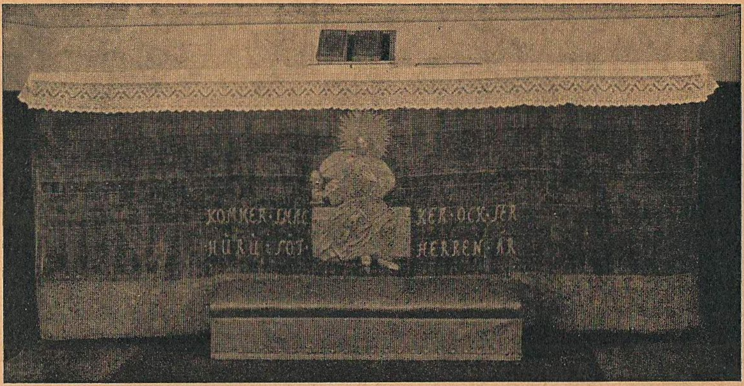

MEDDELANDEN

FRÅN

KALMAR LÄNS FORNMINNESFÖRENING

UTGIFNA

GENOM

MUSEIFÖRESTÅNDAREN.

VIII.

KALMAR 1914
TIDNINGEN KALMARS AKTIEBOLAGS BOKTRYCKERI

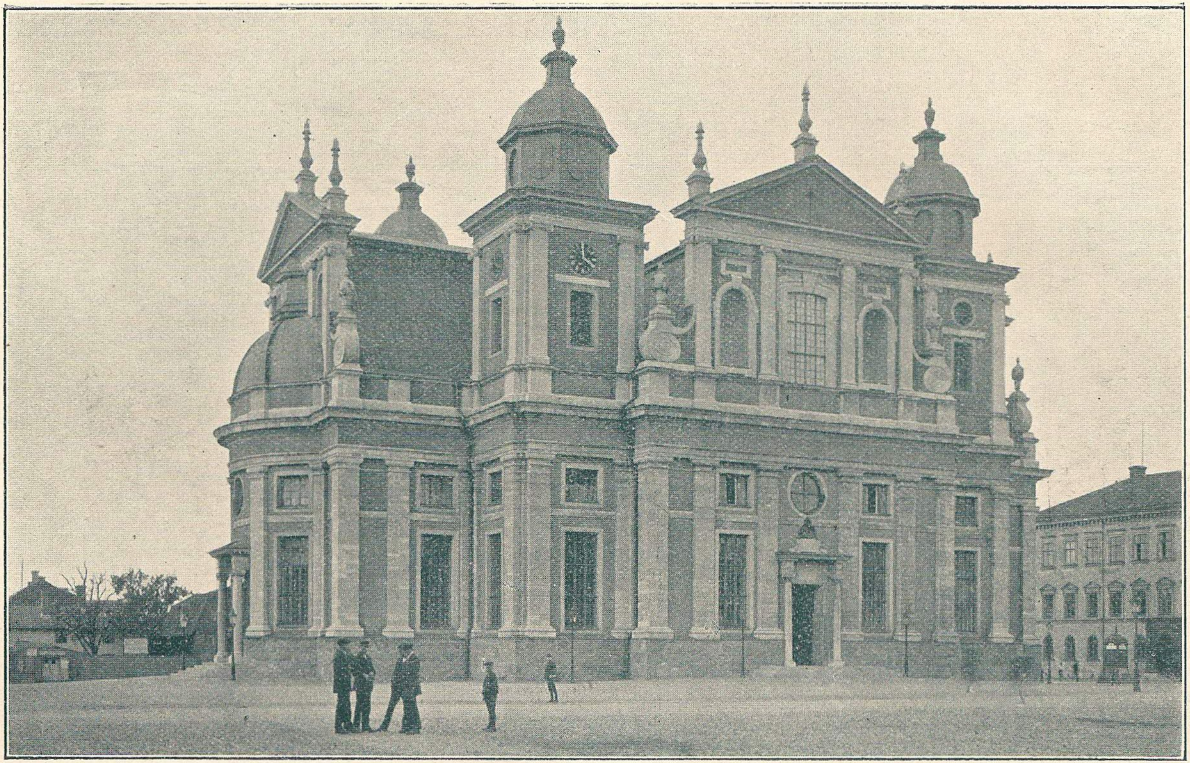

Kalmar domkyrka.

[Kalmar län]

MEDDELANDEN

FRÅN

KALMAR LÄNS FORNMINNESFÖRENING

UTGIFNA

GENOM

MUSEIFÖRESTÅNDAREN

VIII

(1914)

KALMAR 1914
TIDNINGEN KALMARS AKTIEBOLAGS BOKTRYCKERI

VÄSTERVIKS
STADSBIBLIOTEK
Acc. nr. 64:883
Dat. 10 APR. 1964
Omb.
Sign. Vcbdc (p)

ANTECKNINGAR

OM

KALMAR DOMKYRKA

AF

FABIAN BÆHRENDTZ

II

INREDNING OCH LÖSA INVENTARIER

Använda källor.

Tryckta.

Anrep, G., Svenska adelns ättartaflor.

Bæhrendtz, F., Kalmar domkyrkas byggnadshistoria i Meddelanden från Kalmar läns fornminnesförening, VI.

Bæhrendtz, F., Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier i Meddelanden från Kalmar läns fornminnesförening, II.

Hahr, Aug., David von Krafft och den Ehrenstrahlska skolan.

Löfgren, N. I., Tjänstemän vid församlingarna och läroverken uti Kalmar stift. (Clerus Calm.)

Nordisk Familjebok.

Sylvander, G. V., Kalmar slotts och stads historia.

Upmark, G., Svensk byggnadskonst 1530—1760.

Otryckta.

Beckstadii dagbok i Kalmar allm. läroverks bibliotek.

Frigelianska samlingarna därsammastädes.

Handlingar rörande Kalmar domkyrka bland Kalmar landskanslis och landskontors handlingar i landsarkivet i Vadstena.

Kalmar domkapitels protokoller i domkapitlets arkiv.

Kalmar domkyrkas äldre räkenskaper bland Kalmar rådstufvurätts handlingar i landsarkivet i Vadstena.

Kalmar domkyrkoråds protokoller och räkenskaper i domkyrkorådets arkiv.

Kalmar gamla stadskyrkas räkenskaper bland Kalmar rådstufvurätts handlingar i landsarkivet i Vadstena.

Kalmar läns landsbok i landsarkivet i Vadstena, äfven i kammararkivet.

Kalmar rådstufvurätts dombok i landsarkivet i Vadstena.

Löfgrenska samlingarna i Vitterhetsakademiens antikvarisktopografiska arkiv.

Westrinska samlingarna i Kalmar fornminnesförenings arkiv.

Allmän beskrifning.

Kalmar domkyrka, som är byggd efter ritning af Nikodemus Tessin d. ä., är under åren 1660—1703*) uppförd i italiensk senrenässans (barock). Enligt en äldre uppgift skall ritningen vara uppgjord efter en kyrka i Bologna som förebild, i så fall sannolikt S. Paolo, som i sin ordning kan föras tillbaka till den för stilen typiska Gesù- (Jesus-) kyrkan i Rom**). Liksom dessa utgör domkyrkan en förening af långhus och centralkyrka, men saknar den midtkupol, som eljest tillhör stilen.

Planen bildar ett i öster och väster något förlängdt grekiskt kors. De om skärmar erinrande hufvudfasaderna äro förlagda i söder och norr, under det halfrunda absider framspringa i öster och väster***). I korsvinklarna resa sig fyrkantiga torn, krönta af lanterniner. Murytorna rundtom hela kyrkan äro indelade medelst romersk-doriska pilastrar med starkt framträdande kranslist, ofvan hvilken uppskjuta torn och gaflar, i sin ordning indelade medelst joniska pilastrar. Mellan de doriska pilastrarna äro insatta fönster, nedtill större, rektangulära och därofvan mindre, kvadratiska. Ursprungligen hade norra och södra gaflarna hvardera tre mer eller mindre rundbågiga fönster, men 1911 ändrades fyra af dessa, de båda yttersta på hvardera gafveln, till nischer. Vinklarna mellan fasadernas olika breda våningar utfyllas af snäckformiga spiralornament, *voluter,* hvilka liksom de lågspetsiga, trekantiga fronte-

---

*) *Bæhrendtz,* Kalmar domkyrkas byggnadshistoria.

**) *Upmark,* Svensk byggnadskonst 1530—1760, s. 183 ff.

***) Domkyrkan ligger icke i de vanliga väderstrecken — hufvudfasaderna vetta nämligen i det närmaste åt nordväst och sydost och absiderna åt nordost och sydväst —, men författaren använder i denna uppsats de af allmänheten på platsen sedan gammalt brukade beteckningarna.

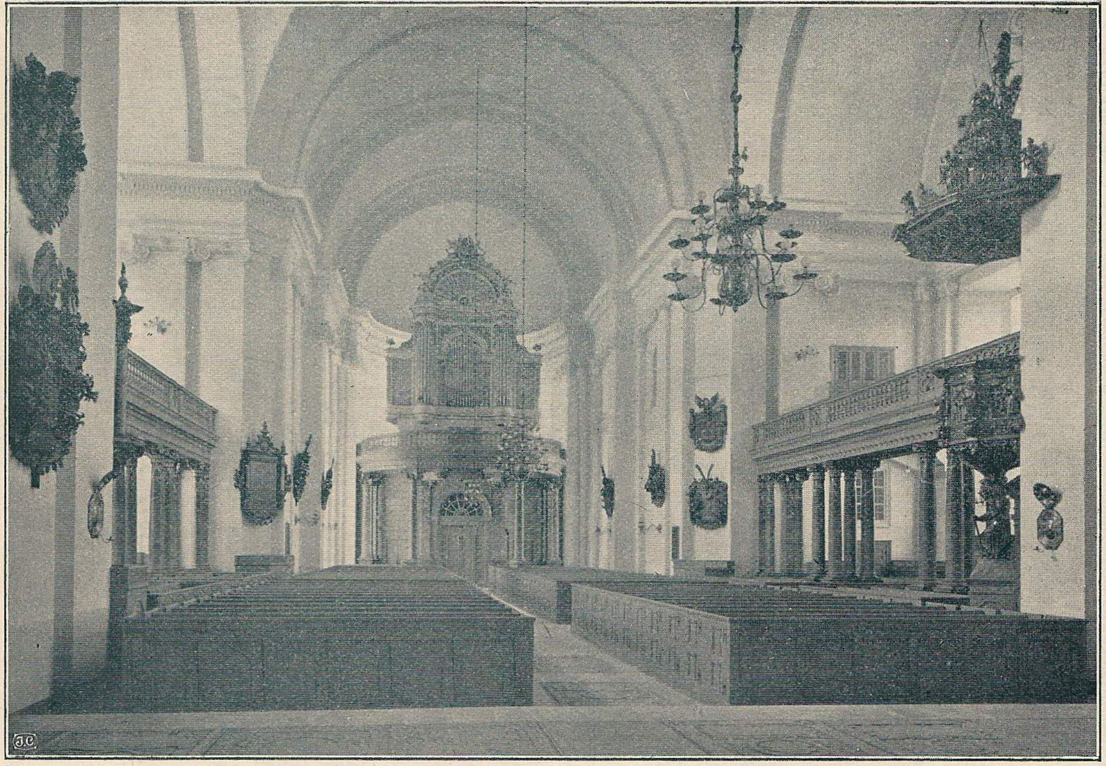

KALMAR DOMKYRKAS INRE.
VÄSTER.

spiserna uppbära s. k. *akroterier* i form af urnor, öfverst prydda med förgyllda flammor. Det yttre, sedan 1910 kopparklädda taket har på hvarje sida tvänne fall, som äro skilda genom en lodrät vägg med ljusluckor.

Byggnadsmaterialet är hufvudsakligen Ölands kalksten. Sockeln är dock af granit och takhvalfvet af tegel. För åtskilliga ornament har man användt Gotlands kalksten, såsom för det joniska listverket i det inre och för urnorna i det yttre. Tornens lanterniner och andra kopparklädda partier äro af trä; egendomligt nog äro äfven tornens urnor af trä.

Portalerna äro tre. Den södra prydes af två kolonner med korintiska kapitäl. Öfverst synes ett förgylldt dubbelt C i grön bladkrans under kunglig krona. På tvänne minnestaflor inhöggs 1914:

REGNANTE CAROLO GUSTAVO COEPTUM
SUB CAROLO XI MAXIMA PARTE AUCTUM
FELICI CAROLI XII ÆVO ACCEPTAM REFERT
HOC OPUS CONSUMMATIONEM
REGNANTE GUSTAVO V RENOVATUM.*)

Västra portalen prydes likaledes af två kolonner, men dessa hafva joniska kapitäl med draperier mellan voluterna. Öfver dörren läses på en minnestafla, inhugget 1702:

OPERIS PERFICIENDI
CURAM INDEFESSUS GESSIT
SÆ RÆ MS
SENATOR ET ARCHITHALASS.
COM: IOH. WACHTMEISTER.**)

Norra portalen saknar både ornering och inskription.

---

*) »Påbörjadt under Karl Gustafs regering, under Karl XI uppfördt till största delen, har detta byggnadsverk Karl XII:s lyckliga tid att tacka för sin fulländning. Under Gustaf V:s regering blef det restaureradt». Den latinska inskriften med undantag af sista raden lästes i äldre tider »i frisen» öfver norra och södra ingångarna, där den förekom i stora förgyllda bokstäfver, ditsatta 1699. Ännu 1750 omtalas denna inskrift, ehuru det heter om den, att den var mycket otydlig. *Bæhrendtz,* Domkyrkans byggnadshistoria, s. 46 f.

**) »Hans kungl. maj:ts råd och amiral-general grefve Hans Wachtmeister har med oförtröttadt nit öfvervakat arbetets utförande».

KALMAR DOMKYRKAS INRE.
SYDOST.

Kyrkans inre verkar i sina enkla, regelbundna former särdeles imponerande. Taket öfver korsarmarna utgöres af tunnhvalf med gördelbågar, och midtrummet täckes af ett vidt och högt krysshvalf. Väggarna äro klädda med oftast parställda joniska pilastrar, som uppbära ett kraftigt listverk med tandsnitt. Golfvet, särskildt i koret, som nu är betydligt större än förr, är mer eller mindre rikt belagdt med grafstenar. Altarprydnaden, som förskrifver sig från början af 1700-talet — den uppsattes 1712 — är utförd i tidens vanliga barockstil med rik förgyllning. Dopfunten, delvis från 1600-talet, har sin plats i korets norra fönsternisch. I den motsvarande södra nischen är anordnad en vigselpall med skrank*). Den vackra, rikt skulpterade och förgyllda predikstolen härstammar från den 1678 slopade gamla stadskyrkan; den är förfärdigad under första hälften af 1600-talet. På väggarna äro återuppsatta de epitafier och vapensköldar, som fordom prydde kyrkan**) och nu i sin rikedom på färger göra ett behagligt afbrott mot de hvita väggarna. Orgeln, som är af utmärkt beskaffenhet och prydes af en dyrbart utsmyckad fasad, daterar sig från 1883. Tre läktare finnas, uppburna af marmorerade kolonner med förgyllda komposita-kapitäl; två äro åhörareläktare, upptagande norra och södra korsarmarna, den tredje, afsedd för orgeln, är som vanligt placerad i väster. De nya bänkarna, som förfärdigats 1914, äro liksom de gamla slutna, ehuru utan låsar; skärmar och dörrar äro utförda efter motiv från 1600 talet, som bevarats allt ifrån kyrkans uppförande, ja, sanno likt ända från gamla kyrkans dagar. Sittplatserna äro be kväma. Såväl läktare som bänkar äro hållna i en för ögat an

---

*) Förr uppfylldes dessa nischer af trappsteg, och framför dem voro anbragta ett par mindre, slutna bänkar. I den norra af dessa (klockar bänken) stod kantorn och ledde sången, då den ej ackompanjerades af orgeln, och på trappstegen i nischen bakom hade den sjungande skolung domen sin plats. Trapporna i södra nischen begagnades endast vid skrif termål, då koret fylldes af folk. Löfgrenska samlingarna.

**) Epitafier och vapensköldar, som tillkommit vid olika tider under slutet af 1600-talet och början af 1700-talet, nedtogos vid reparationen 1832—34 och hafva sedan 1874 varit deponerade i museet på Kalmar slott. De återuppsattes i domkyrkan 1914, renoverade af konservatorn A. Norblad och bildhuggaren A. Wahledow.

genäm gråaktig färgton, här och hvar med sparsam förgyllning. I fyllningar under orgelläktaren äro anbragta i latinsk text några ur Psaltaren hämtade verser: ps. 84, v. 5 och ps. 100, v. 4.

All denna kyrkans inredning har under åren 1913—14 på ett pietetsfullt sätt renoverats, och där man med bästa vilja ej kunnat undvika att göra nytt, har man troget följt den gamla stilen. Domkyrkans inre ter sig också efter denna om-

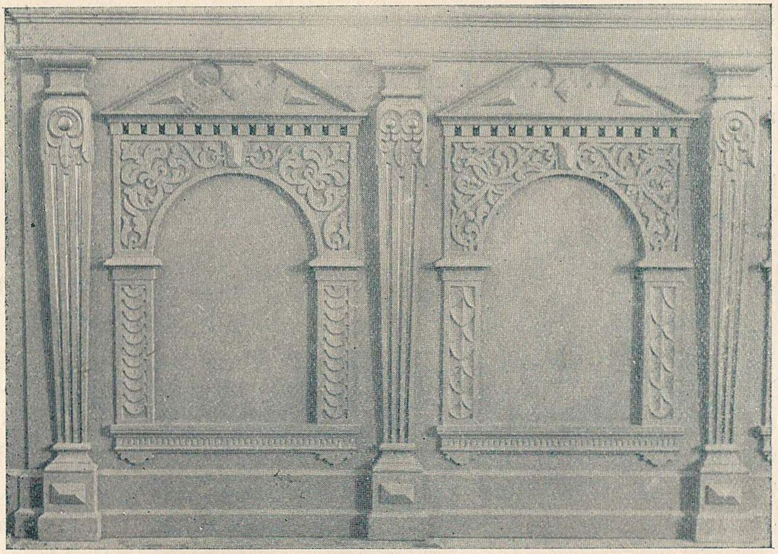

BÄNKORNERING.

fattande och dyrbara restaurering*) i ett synnerligen tilltalande skick och ger en anblick som sannolikt aldrig förr.

I samband med nämnda restaurering har införts centraluppvärmning med varmluft och elektrisk belysning, denna senare med bibehållande af kyrkans gamla kronor från 1600-talet, hvilka liksom ett par ljusarmar från början af 1700-talet renoverats och särskildt apterats härför. De öfriga ljusarmarna äro nya. Öppna ramper för elektriskt ljus äro anbragta längs

*) Denna restaurering, till hvilken i det föregående upprepade gånger hänvisas, gällde kyrkans både yttre och inre. I sin helhet pågick den, med någon tids uppehåll hufvudsakligen 1912, under åren 1910—14 och betingade en kostnad af omkring 185,000 kronor.

läktarna, men fram i koret äro lamporna dolda af de stora pilastrarna samt bakom altarkolonnerna. Genom denna anordning får altaret, då dessa senare lampor äro tända, en rent af magisk belysning. — Här och hvar på väggarna hänga

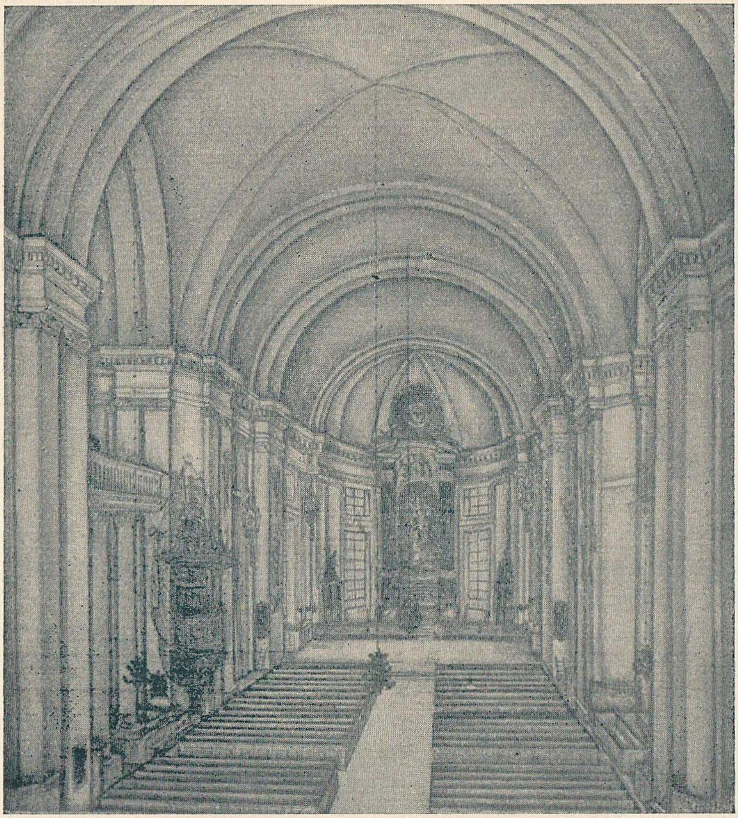

KALMAR DOMKYRKAS INRE.
TECKNING FRÅN 1820-TALET I VITTERHETSAKADEMIENS ARKEOLOGISK-TOPOGRAFISKA ARKIV.*)

dels gamla, dels nya lampetter, försedda med stearinljus, för att tjäna som en tillfällig reserv, om den elektriska ledningen någon gång skulle plötsligt afbrytas.

*) Man torde å teckningen observera afståndet mellan norra läktaren och predikstolen, det å muren målade draperiet omkring predikstolen samt vapensköldarnas höjd på väggen.

Slutligen må omnämnas, att det låga trätak, som sedan 1770-talet missprydt sakristian och domkyrkorådets sessionsrum (det forna konsistorium), samtidigt (1914) borttagits, så att dessa rum nu te sig i sin ursprungliga höjd med synnerligen vackra krysshvalf till tak. I sakristian, hvars krysshvalf prydes af en 1698 uppsatt förgylld sol, står en präktig gammal offerkista, och i domkyrkorådets sessionsrum hänga några nu renoverade porträtt. Detta rum inrymmer dessutom domkyrkorådets arkiv. Motsvarande rum i nordvästra tornet (den forna pastorsexpeditionen), som fått behålla det låga trätaket, användes till förvaring af domkapitlets arkiv, och i sydvästra tornet är uppgången till tornur och klockor. Ett mindre rum ofvanpå sakristian torde komma att inredas till ett slags kyrkomuseum för äldre skrudar och dylikt.

Hvad kyrkans dimensioner beträffar, mäter långhuset i det inre med västra förhallen 55 m. i längd och 15,5 m. i bredd och tvärskeppet på samma sätt 32 m. i längd och 15,5 m. i bredd; höjden midt under krysshvalfvet uppgifves till 23 m. Tornens yttre höjd med urnorna är omkring 38,5 m.

Inventarier 1678 och 1682.

Kalmar gamla stadskyrkas sista inventarieförteckning.

Kalmar gamla stadskyrka raserades år 1678 på Karl XI:s befallning, för att ej danskarna, under då pågående krig, i kyrkans tjocka murar och starka hvalf skulle få en fast stödjepunkt vid ett eventuellt anfall på slottet eller den nyss anlagda staden på Kvarnholmen. Kyrkan sprängdes fyra särskilda gånger, innan man lyckades fullständigt nedbryta den.

Inventarium uppå alla de saker, som äro behållna vid Kalmar stads kyrka, så väl reda penningar som annat, och hvarest det nu vid kyrkans rasering är taget vägen och nedlagdt till den 1 maj 1678.*)

Fredrik Linck.

*) Kyrkoräkenskaperna 1677 (1/5 1677—1/5 1678). De i denna uppsats åberopade kyrkoräkenskaperna äro den ordinarie (enskilda) kassans,

Penningar.

— — — — — — — — — — — — — —

Silfver.

1 kalk med patén, väger	80	lod.
1 dito med patén	54	»
1 dito med patén, på slottet, här uppå är M: Olaus Reppleri obligation, som ligger i kyrkans kista...	44	»
1 dito med patén	49	»
1 dito med patén	33¾	»
1 dito med patén	36	»
1 dito med patén af mässing		
1 skänkekanna af silfver, väger	126	»
1 skål, förgylld inuti	122	»
1 slät kanna, väger	60½	»
1 liten förgylld flaska	12½	»
1 oblatask	21	»
1 liten klocka vid offerpungen, som förbyttes emot de 4 lod silfver, som uti inventariet äro uppförda efter de 13 bokstäfver, och väger klockan	4	»
	642¾	lod.

De andra 6 lod, som blefvo efter ett kors och några bokstäfver, som sutto uppå en likkista, äro försålda till guldsmeden Hans Olofsson, och penningarna därför finnas ibland annan kyrkans uppbörd vara upptagna.

Ljuskronor af mässing.

1 ljuskrona med 21 armar, hvaraf äro 4 söndriga, hos klockaren.
1 dito med 12 armar, pipor och tallrikar, hos klockaren.
1 dito med 12 armar, hvaraf äro 5 armar, pipor och tallrikar borta, hos klockaren.
1 dito med 4 armar, pipor och tallrikar, hos Måns Spink.
1 dito med 6 armar, pipor och tallrikar, hos klockaren.

---

som denna tid alltid fördes efter ecklesiastikår. Byggnadskassans räkenskaper skildes med undantag för två år från den enskilda kassans och fördes åtminstone på 1690-talet efter kalenderår. — Inventarieförteckningarna återgifvas i modern stafning.

1 ljusarm med 2 pipor, hos klockaren.
1 arm med 1 pipa, hos klockaren.
1 stor arm utan pipa, hos klockaren.
1 dito med pipa, hos klockaren.
1 mässingsarm, hos M. Spink.
1 dito, däruppå felas allt tillbehör.
2 tennstakar med järnspetsar.
1 järnstake, skall vara i skolan.
2 ljuspipor af järn, äro i skolan vid prediksstolen.

Tenn och andra persedlar.

2 st. tennflaskor, hos föreståndaren.
1 liten tennburk, hos klockaren.
1 skålpundsvikt, ligger i skåpet.
1 segerverk med all dess tillbehör, hos Måns Spink.
1 dito, i skolan.
1 timsten, hos klockaren.
1 timglas med 4 rum, i skolan.
3 st. mässingsbäcken i posterna (2 häraf stå på skolgården och det tredje ligger med posten uti materialhuset).
1 basfiol, hos musikanterna.
1 klocka om 15 skeppund.
1 dito mindre, stå bägge i nya kyrkan.
1 mindre dito, hänger i skolklockstapeln.
2 st. ljusstakar af trä, ligga i materialhuset.

Böcker och andra persedlar.

1 gammal bibel med litet beslag.
1 dito nyare, hvaraf silfret blef bortstulet.
1 gammal dito, skall vara i hospitalet.
4 svenska psalmböcker, hos klockaren.
1 dito, hos Måns Spink.
1 sångbok efter noter, hos klockaren.
1 mässbok, hos klockaren.
8 st. inbundna böcker, som brukas till nya kyrkans insamlande, däraf äro somliga hos rådm. Haijock.
1 Katekesen Lutheri, den större, hos Måns Spink.

1 gammal beslagen offerkista, står i skolan.
1 beslagen kista af furubräder, hos föreståndaren.
1 obeslagen dito, hos Måns Spink.
1 skåp med 2 dörrar, står i materialhuset.
1 långt bord, är därsammastädes.
2 offerpungar, hos klockaren.

Kyrkans kläder.

1 svart korkåpa af gyllenduk.
2 svarta mässhakar.
1 dito af rödt sammet.
1 dito med gul knytning, fodrad med grönt taft.
1 mässhake af blommeradt sammet.
1 dito af blått damast med 2 rader guldknytning.
2 st. mässhakar af blått damast utan knytning.
5 st. mässärkar.
1 altarkappa af legateur.
1 dito af blommeradt sammet, virkadt med guld.
1 gammal utsliten altarkappa af liffärgadt taft.
1 altarduk med knytning, gammal och söndrig.
1 bordduk med knytning, gammal och söndrig.
2 st. handkläden, hos klockaren.
1 gammal altarkappa af blått taft, oduglig.
1 bordduk med rödt silke och silkesknytning, hos klockaren.
1 dito med rödt silke sömmad.
1 diskkläde med knytning.
1 altarkappa af svart sammet med 7 rader smal knytning.
1 diskkläde med rödt silkessammet och med bokstäfver.
1 altarkläde af knuten och röd silfverduk.
1 altarkläde af lärft, med rödt silke sömmadt.
1 diskkläde öfver kalken af rödt tyg.
1 diskkläde med grönt silke, hos klockaren.
1 list af hvit damast.
1 diskkläde med krucifix uti.
1 litet altarkläde af rödt kläde med silfvergaloner med lärft och knytningsuppslag, som brukas i skolan och är föräradt af rådm. David Haijocks hustru.

Bårkläden.

1 bårkläde med silkesfransar och fodradt med lärft.
1 dito äldre med fransar och fodradt med svart rask.
1 dito utan fransar af $1^1/_2$ bredd kläde och fodradt med svart rask.
1 dito af kläde och enkel bredd.
1 dito gammalt till underkläde.
2 st. röda kläden, som herrestolarna pläga klädas med, ligga i skåpet några stycken utgamla och alldeles odugliga bårkläden.

Allahanda andra persedlar.

1 orgelverk med dess tillbehör, är söndertaget, hoplagdt och förvaradt uti sammanslagna kistor, som stå uti materialhuset.
1 altartafla, är ock söndertagen och sammanlagd uti sammanslagna träkistor, som stå uti materialhuset.
2 epitafier, som hängde i högkoren, äro ock nedtagna och ihoplagda i sammanslagna kistor af bräder.
1 dito, som hängde i norra tvärgången, är ock i sådana kistor sammanlagdt, och står allt uti materialhuset.
1 målad tafla, står ock uti materialhuset.
2 st. järnstänger, äro hos dödgräfvaren.
2 st. skepp, som hängde i kyrkan, däraf det största hos rådman Didrik Mühlenbruch i förvar upphängdt och det minsta på rådhuset.
6 st. likbårar, som voro vid kyrkan, mestadels behållna och stå uti kapellet på gamla stadens kyrkogård.
4 st. låsar, de sitta kvar vid kyrkdörrarna och ligga uti materialhuset.
2 st. låsar, skola vara hos rektor scholæ.
7 st. stolar, de äro behållna uti konsistorium.

Stegarna, som voro vid kyrkan, de äro en del vid kyrkans nedrifvande söndergångna, och en del behållna.

Kyrkladan, som stod utom staden, är af fienden med all den säd, som var därinne, uppbränd.

1 lina om 30 famnar är ännu vid nya kyrkan, men är mycket gammal.

12 st. värjor, som hängde öfver de dödas grifter, de äro hos dödgräfvaren Måns Spink i förvar nedlagda.
1 rissel, som var vid ladan, uppbrände då, när ladan uppbrändes.

Allahanda andra persedlar, som nu äro förvarade, men tillförene ej voro specificerade.

16 st. gamla flor, somliga äro lösa och somliga sitta vid värjorna, hos Måns Spink.
22 st. fanor, som sitta vid stakarna, däraf äro 6 med flor vid spetsen och 4 st. med fransar kringsatta, hos Måns Spink.
3 st. små och gamla hufvudbanér, hvaraf äro tvänne af bleck och ett af trä, hos M. Spink.
55 lispund gamla blyplåtar.
2 lispund dito.

Segerverket med allt dess tillbehör ligger i förvar hos Måns Spink. Alla tre kyrkdörrarna ligga i materialhuset.

— — — — — — — — — — — — — —

Alla bänkar, läktare och annan prydnad, svarfvade pelare och eljest mera, som var inne i kyrkan, är med kyrkans bekostnad nedtaget, förvaradt och infördt på nya staden och lagdt uti materialhuset och sedan hvad som tarf och brukligt var dädan taget och till skolans förbygg- och utvidgande förbrukadt, som dagligen är till att besiktiga.

— — — — — — — — — — — — — —

Predikstolen är nedtagen, stycke ifrån stycke och, sedan det blef väl rengjordt, uti sammanslagna kistor af bräder inlagdt och förvaradt och står nu uti materialhuset.

— — — — — — — — — — — — — —*)

---

*) Det uteslutna afser en hop järn och trävirke utan betydelse samt en del räkenskaper.

Nya kyrkans (domkyrkans) första inventarieförteckning efter invigningen.

Kalmar domkyrka invigdes den 24 juni 1682, ehuru den då ännu befann sig i högeligen ofulländadt skick. Väggarna voro endast 5⅓ meter höga, och taket utgjordes af ett provisoriskt trätak, belagdt med tegel. *Bæhrendtz,* Domkyrkans byggnadshistoria, s. 24.

Inventarium uppå kyrkans egendomliga saker, upprättadt uti hans högvördighet biskopen mag. Henning Schüttes och magistratens närvaro den 3 juli 1682 och ifrån min antecessor rådmannen Fredrik Linck mig tillefvereradt, befanns af nedanskrifna persedlar, som följer, nämligen

Kristian Witte.

Silfver.

1 kalk med patèn	80	lod.
1 dito med dito	54	»
1 dito med dito	44	»
1 dito med dito	49	»
1 dito med dito	33¾	»
1 dito med dito	36	»
1 dito med dito af mässing		
1 skänkkanna	122	»
1 dopskål, innan förgylld	120	»
1 kanna, förgylld	60½	»
1 oblatask	21	»
1 liten förgylld flaska	12½	»
1 liten klocka vid offerpungen	4	»

Mässing, malm och järnsaker.

1 ljuskrona med 21 armar, 4 däraf söndriga.
1 dito med 12 armar med pipor och tallrikar.
1 dito med 12 armar, 7 hela och 5 söndriga.
1 dito med 11 armar med pipor och tallrikar.
1 dito med 6 armar, 1 afbruten.
1 dito, liten, med 4 pipor.
1 ljusarm med 2 pipor.
1 dito med 1 pipa.

1 dito, stor, utan pipa.
1 dito med pipa.
1 dito med pipa.
1 dito, därpå felas allt behör.
2 ljusstakar af malm med spetsar.
4 ljusarmar af järn.
1 ljusarm med 2 pipor.
1 ljuskrona af järn med 6 pipor.
1 dito af järn med 4 pipor.

Tenn och allahanda andra persedlar.

2 ljusstakar af tenn.
1 flaska af tenn, bortstals i branden år 1679.
1 dito dito, behållen.
1 liten tennburk, hos klockaren.
1 skålpundsvikt.
1 segerverk, uppsatt i skolan, som nu är i bruk.
1 dito, större, som stod i gamla staden, ligger i kistor förvaradt.
1 timsten.
1 basfiol, hos musikanterna.
2 mässingsbäcken i armbösseposterna.
1 klocka om 15 skeppund.
1 dito, mindre.
1 dito om 3 skeppund 12 lispund 8 skålpund i klockstapeln på skolgården.
2 ljusstakar af trä, ligga i materialhuset på skolgården.

Böcker och andra persedlar.

2 svenska biblar, däraf en beslagen med silfver.
5 svenska psalmböcker.
1 sångbok efter noter.
2 handböcker.
1 Catechismus Lutheri.
1 pappersbok i brunt band angående gamla kyrkans stolsrum, på rådhuset.
1 gammal beslagen offerkista.

1 gammal ekekista, beslagen, hvaruti kyrkans silfver och saker ligga förvarade.
1 gammal obeslagen dito.
1 långt bord.
2 gamla offerpungar.
1 dito ny af rödt sammet med silfver och guld broderad.
1 skåp med två dörrar, låsen ofärdig.

Kyrkans kläder.

1 korkappa af svart gyllenduk med gult uppslag.
2 mässhakar af samma slag med snören uppå.
1 dito af rödt sammet.
1 dito med guldknytning, fodrad med grönt taft, allt sönder.
1 dito af blommeradt sammet och broderadt kors.
1 dito af blått taft med guldknytning.
2 dito af blått blommeradt tyg.
6 mässärkar.
1 altarkappa af brunt legateur.
1 dito af blommeradt sammet, med guld virkad.
1 dito af liffärgadt taft med guldknytning.
1 dito af svart sammet med 7 rader silfversnören.
1 altarduk med knytning.
1 dito af lärft, med rödt silke sömmad.
2 dito, små, af lärft med knytning.
1 gammal bordduk af lärft med knytning.
1 dito, med rödt silke stickad.
1 litet handkläde af slessing.
1 diskkläde med rödt silke och röd silkesknytning.
1 dito med silkessammet och tre bokstäfver uppå.
1 dito med grönt silke sömmadt med krucifix.
1 list af hvitt damast, fodrad med grönt taft.
1 gammalt altarkläde af gult taft med spetsar på.
1 dito af hvit och röd silfverduk med silfvergaloner.
1 dito, litet, svart, med silfversnören.
1 dito af rödt kläde med silfvergaloner.
1 dito af svart sammet med silfversnören.
1 bårkläde med silkesfransar.

1 dito utan fransar, fodradt med rask.

Några stycken gamla odugliga svarta kläden, hos dödgräfvaren i förvar.

3 låsar vid kyrkdörrarna.

7 stolar i konsistorium.

Af i förestående förteckningar upptagna inventarier finnas i våra dagar helt få kvar. I oförändradt skick återstå: en *kalk med patén,* vägande 375 gram, en *dopskål,* vägande 1,570 gram, en *tennflaska, lilla klockan, Arendts epitafium* och *predikstolen.* Mer eller mindre förändrade äro i behåll: en *kalk med patén,* vägande 1,050 gram, en *kalk med patén,* vägande 650 gram, en *skänkkanna,* vägande 1,277 gram, en *oblatask,* vägande 595 gram, samt *mellanklockan* och *stora klockan.* Dessa inventarier beskrifvas längre fram, hvart på sin afdelning.

Inventarier, som tillkommit efter 1682, men nu saknas.*)

Endast viktigare inventarier upptagas i det följande.

Tre **ljusarmar** af mässing med 4 pipor i hvardera. Gåfva 1775 af handlanden och rådmannen Karl Alexander Mühlenbruchs änka. Torde hafva bytts bort vid gasbelysningens införande i kyrkan 1864.

Tre **ljusarmar** af bronserad zink med 4 pipor i hvardera, apterade för gasbelysning. Anskaffades sannolikt 1864. Kasserades 1914 vid den elektriska belysningens införande i kyrkan.

En vriden **ljusarm** af mässing, som förr brukades i sakristian. Såldes 1825.

En **ljusarm** af mässing med 2 pipor vid klockarestolen.

Två stora vridna **ljusstakar** af mässing med spetsar i stället för ljushylsor, att bruka på altaret. Gåfva 1698 af

---

*) Äldre inventarieförteckningar.

fru Ingrid Osenhjelm, född Trolle, änka efter kommendanten i Kalmar öfverstelöjtnanten Josef Osenhjelm.

En **ljusstake** af mässing, brukad i sakristian. Inköpt 1741.

Ett **elddon** med **skörask.**

Elddonet, som förr brukades vid uppgörandet af eld, bestod af stål och flinta, och skörasken innehöll lätt antändliga ämnen, såsom fnöske eller sköre.

En **korkåpa** af hvit blommig silfverduk med guldfransar omkring. Gåfva 1683 af generalguvernören öfver Kalmar län och Blekinge amiral-generalen grefve Hans Wachtmeister. Såldes 1806.

En **mässhake** af brunt sidensars med hvitt broderadt krucifix och blå guldband (?) på ryggen. Gåfva 1706 af handlanden, sedermera rådmannen Johan Schultz, † 1707.

En **mässhake** af rödt sidendamast med äkta galoner omkring och broderadt krucifix på ryggen. Gåfva 1708 af handlanden Hans Mikael Krahner, † 1714, och hans hustru Anna Hingstman, † 1725.

Ett **lifband (gördel)** för mäss-skjorta af gredelint sidensars med hvitt taft till foder, glitterband till kantning och silfverfransar i ändarna. Inköpt år 1802.

Ett **lifband** af rödt ostindiskt atlas med blått foder och guldfransar i ändarna. Gåfva i början af 1700-talet af handlanden Kristoffer von Sehltzen, † 1740.

Ett blått **lifband** med silfverfransar i ändarna. Gåfva 1725 af handlanden och rådmannen, sedermera politi-borgmästaren Kaspar Hoppenstedt, † 1745, och hans hustru Emerentia Weijdling, † 1770.

En **altarduk** af hvitt lärft med en bred list omkring, hvarpå voro med silke utsydda apostlarnas bilder. Gåfva 1706 af handlanden Johan Schultz. Såldes 1825.*)

En **altarduk** af fint lärft med breda holländska trådspetsar omkring. Gåfva 1725 af Kaspar Hoppenstedt och hans hustru Emerentia Weijdling.

---

*) Den 19 juli 1825 beslöt domkyrkorådet att på auktion sälja en del domkyrkans äldre inventarier. Domkyrkorådets protokoll. Inventarieförteckningen 1825.

En **altarduk** af fint lärft. Gåfva 1756 af förenämnda Emerentia Hoppenstedt, f. Weijdling.

Två **diskdukar** af fint lärft med breda holländska trådspetsar omkring. Gåfva 1725 af Kaspar Hoppenstedt och hans hustru Emerentia Weijdling.

Två **diskdukar** af lärft. Gåfva 1747 af Katarina von Sehltzen, f. Aspelund, änka efter handlanden Kristoffer von Sehltzen. Såldes 1825.

Ett **kalkkläde** af hvit atlas med rödt sidenbastfoder, öfver och under broderadt. Gåfva 1702 af friherrinnan Barbara Kristina Wachtmeister, f. Wulffrath, änka efter landshöfdingen i Kalmar län generallöjtnanten friherre Bleckert Wachtmeister, † 1701 i Reval och begrafven 1702 i Kalmar domkyrka.

Ett **kalkkläde** af hvitt, blommeradt sidentyg med en guldstickad list omkring. Gåfva 1706 af båtsmannen Anders Lilja, boende i Amsterdam.

Ett **kalkkläde** af rödt flor. Gåfva 1725 af Kaspar Hoppenstedt och hans hustru Emerentia Weijdling.

Ett **kalkkläde** af rödt sammet med guldspetsar och bokstäfverna *M. & P. W*, Gåfva 1733 af handlandena Mikael och Peter Weijdling. Såldes 1825.

Ett **kalkkläde** af hvitt damast med rosenrödt taftfoder. Gåfva 1753 af fru Magdalena von Sehltzen, f. Edenberg, änka efter handlanden Peter von Sehltzen, † 1753. Såldes 1825.

En **håf** af svart sammet, broderad med silfver och guld samt försedd med förgylld silfverpingla. Gåfva 1695 af landshöfdingen friherre Bleckert Wachtmeister och hans friherrinna. Såldes 1825.

En **håf** af svart sammet, broderad med silfver; pingla. Gåfva 1696 af landskamreraren Erik Berg. Såldes 1825.

En **håf** af svart sammet. Gåfva af handlanden Johan Schultz. Såldes 1825.

En **håf** af guld- och silfverband med pingla af silfver. Gåfva 1732 af fru Katarina Porsell, f. Zellinger, änka efter kommissarien Sven Nilsson Porsell, † 1693. Såldes 1825.

En **håf** af rödt sammet med guldspetsar och bokstäfverna *M & P. W.* Gåfva 1733 af handlandena Mikael och Peter Weijdling. Såldes 1825.

Två stoppade **dynor** af rödt kläde, 9 alnar långa, för kommunikanterna. Gåfva af politi-borgmästaren Olof Gallatz, † 1733.

Ett rödt **bårkläde.** Gåfva af borgmästaren K. Hoppenstedt.

Ett **timglas** med tre glas på predikstolen. — Timglaset, som 1706 skänktes af båtsmannen Anders Lilja, hade ursprungligen fyra glas, men efter några år sönderslogs halftimmeglaset.

Timglas eller s. k. sandur bestå af två koniska glaskärl, som i de smalare ändarna äro hopfogade öfver hvarandra och innesluta en viss mängd fin sand. Vanligen äro de så uträknade, att sanden rinner ned från det öfre kärlet i det undre på en eller en half timme. Stundom förekomma ända till fyra glas i samma ram; det första utrinner då på en kvart, det andra på en half timme, det tredje på tre kvart och slutligen det fjärde på en full timme. Timglasen, som i det längsta bibehöllo sig på predikstolen och ombord på fartyg, hafva nu nästan helt och hållet kommit ur bruk.

Ett **oblat-bakjärn.**

En **straffstock.**

»Att sitta i stocken» var ett straff, som afskaffades 1841. Den, som skulle afstraffas, satt på stocken vid kyrkdörren med det ena benet inklämdt i ett af hålen i stocken att skämmas för det in- och utgående kyrkfolket. Äfven kunde det tillgå så, att brottslingen satt på en pall bakom stocken med båda benen inklämda i densamma. En dylik straffstock finnes i museet på Kalmar slott.

Ett **votivskepp.** Gåfva 1687 af handlanden, sedermera rådmannen Kristian Witte. Det hängde öfver stora gången i domkyrkan. — Gamla stadskyrkan ägde tvänne votivskepp, som efter denna kyrkas rasering 1678 tills vidare förvarades, det större hos handlanden och rådmannen, sedermera politiborgmästaren Didrik Mühlenbruch, det mindre på rådhuset. Dessa blefvo aldrig upphängda i domkyrkan utan förstördes vid den stora eldsvåda, som 1679 hemsökte Kalmar.

Dylika små fartyg, som fordom allmänt förekommo i kyrkorna, i synnerhet vid kusten, voro sannolikt gåfvor för räddning ur sjönöd eller tack för väl afslutad sjöresa. Namnet kommer af *votum* = löfte.

Tre **åminnelsetaflor** öfver jubelfesten 1693, Karl XI:s begrafning 1697 och slaget vid Narva 1700. Poem i kopparstick af Ambr. Hedengrahn. Förr vanliga kyrktaflor.

Gustaf III:s tal till rikets ständer åren 1771—1772 i förgyllda ramar och under glas. Såldes 1838 till stadskomministern N. I. Löfgren.

Gustaf IV Adolfs tal till rikets ständer 1800 i förgylld ram och under glas. Såldes 1838 till densamme.

En stor **kakelugn**, inköpt på Ebbetorp i Dörby socken, skänktes 1698 af landskamreraren i Kalmar Erik Berg till domkyrkan och uppsattes samma år i sakristian, där den tjänstgjorde till 1840, då den kasserades och såldes.*) En ny uppsattes i stället, men kasserades äfven den efter någon tid.

Fyra **stolar**, klädda med gyllenläder. Kasserades sannolikt 1840, då sakristian fick nya möbler.

42 **stenkärl** att sätta under takdropp från kyrktaket. De utplanterades ofvanpå hvalfvet och flyttades efter behof.**)

Kyrkans klockor.

Domkyrkan har tre klockor: *storklockan, mellanklockan* och *lilla klockan* eller *böneklockan,* hvilka alla förut tillhört gamla stadskyrkan.

Om dessa klockors öfverflyttning från gamla stadskyrkan till domkyrkan och deras placering under öfvergångstiden, innan domkyrkans klocktorn blef färdigt att mottaga dem, förmäles i samtida handlingar följande. Som man efter stadens öfverflyttning till Kvarnholmen hade svårt att höra klockringningen från gamla stadskyrkan — den låg på gamla kyrkogården bakom n. v. lasarettet — beslöts redan 1660 att uppföra en klockstapel »å nya staden» ***), men något vidare

---

*) Domkyrkorådets protokoller den 13 februari och 15 juli 1840. Den såldes för 6 rdr b:co.

**) *Bæhrendtz,* Domkyrkans byggnadshistoria, s. 54.

***) Rådstufvurättens dombok den 30 jan. 1660.

synes ej blifvit åtgjordt förrän 1671.*) Då uppfördes en klockstapel af trä på dåvarande skolgården i nya staden, d. v. s. på tomten n:r 315 i hörnet af Norra Långgatan och Västra Sjögatan, och i densamma upphängdes stadskyrkans lilla klocka. Vid nämnda kyrkas rasering 1678 flyttades äfven de båda större klockorna in på Kvarnholmen, där de den 15 augusti samma år tills vidare upphängdes i en klockstapel på torget.**) Äfven denna stapel var af trä, men hvilade på en fot af sten; den uppfördes af stadsbyggmästaren Gunnar Nilsson. I december 1695 nedtogos alla tre klockorna ur staplarna och upphängdes i domkyrkans sydvästra torn. Till en början hängdes de emellertid för lågt, ungefär där urverket nu befinner sig, men då de härifrån ej hördes tillräckligt, uppflyttades de 1698 till sin nuvarande plats i lanterninen.***) Här användes de första gången den 21 augusti vid själaringningen för apotekaren och rådmannen Johan Schultzes hustru.

Innan jag öfvergår till en beskrifning af domkyrkans klockor, vill jag lämna en kort historik†) af dem.

I början af 1600-talet ägde gamla stadskyrkan ända till 8 klockor, af hvilka dock endast 3 hängde i tornet; de öfriga, som förmodligen voro helt små, hängde »en öfver högkoret, en hos segerverket (uret), en i kornhuset, en i skolan och en jämte högaltaret. Detta enligt 1604 års inventarieförteckning.††) Samtliga dessa klockor försvunno under det s. k. Kalmarkriget (1611—1613), då stad och slott, som bekant, föllo i danskarnas händer. Naturligtvis tog fienden härvid kyrkklockorna som god pris, liksom den bortförde allt annat värdefullt, den här kunde komma öfver.

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1671.

**) Kyrkoräkenskaperna 1677 och 1678. — Beckstadii dagbok 1678. — Klockorna nedtogos »utur tornet» af mäster Hans Mickelsson och hans dräng samt 6 båtsmän, allt för en kostnad af 7 dlr smt.

***) Beckstadii dagbok den 18—20 dec. 1695 samt 1—21 aug. 1698. — 1695 d. 21 dec. ringdes med alla klockorna i tornet i Carls kyrka första likringningen för Hr Bengt Haselqvists lilla dotter.

†) I Sylvanders Kalmar stads och slotts historia, IV, s. 144 ff., finnes en historik af kyrkklockorna under 1600-talet, men denna är full af oriktigheter.

††) *Sylvander*, Kalmar slotts och stads historia, IV, s. 123 f.

När freden kom (1613), saknade sålunda stadskyrkan klockor, och de återinflyttande borgarna voro så fattiga, att de ej genast kunde anskaffa några nya. Man hjälpte sig därför till en början genom att af Arby församling låna en mindre kyrkklocka,*) för hvilken årligen betaltes i hyra en kanna vin.

År 1616 inköptes emellertid från Lybeck en klocka, som vägde 5 skeppund 2 lispund och kostade i tyskt mynt 382 daler 16 skilling utom frakt och andra omkostnader.**) Nödiga medel synas, åtminstone delvis, hafva anskaffats genom en redan 1609 för samma ändamål gjord insamling.***) Bland gifvarna nämnas ståthållaren på slottet Henrik von Kahlen samt Peder Mickelsson Hammarsköld.

Några år därefter, 1624, köptes ännu en klocka, hvilken vägde 26½ lispund.†) Priset var 6 dlr 4 öre lispundet.

Redan 1634 stod man inför nödvändigheten att omgjuta den större af dessa klockor. Förmodligen hade den liksom så många andra kyrkklockor i vårt land spräckts 1633 vid den långvariga kungsringningen efter Gustaf II Adolf. Från Jönköping anlände »grytgjutaren» Bengt Månsson och erbjöd sig vilja verkställa omgjutningen, men »emedan han icke hade hållit borgmästarna det löfte och afsked, som han dem lofvat hade», nekade rätten i början att anförtro honom verket. Genom bemedling af öfversten Hans Drake på slottet gaf man dock omsider med sig och beslutet blef, att Bengt Månsson »skulle i Herrans namn få gjuta klockan». Gjutningen misslyckades dock första gången, hvarför Månsson måste förplikta sig att »utan skada» omgjuta klockan, »och skedde hans löfte och obligation uti slottsfogden Berie (Börje) Perssons, borgmästaren Hans Verglos och rådmännens närvaro».††) Denna

---

*) Kyrkoräkenskaperna år 1614 ff. Arby kyrkas räkenskaper för samma tid. (Vadstena.)

**) Kyrkoräkenskaperna 1616.

***) Insamlingen, som efter den ännu bevarade längden uppgick till 146 dlr 6½ öre, hade ägt rum genom borgarna Vilhelm Skinnare och Hans Verglos.

†) Kyrkoräkenskaperna 1624.

††) Rådstufvurättens dombok den 7 juni och 15 juli 1634.

gång lyckades gjutningen, och i arbetslön och tärpenningar erhöll Bengt Månsson för sig och sin mästersven 96 dlr 15 öre.

Vid gjutningen användes utom den gamla klockan: ett funtbäcken af koppar om 1/2 lispund, en liten klocka om 8 marker, 9 lisp. 12 m. malm, 9 lisp. 15 m. koppar, 5 lisp. 10 1/2 m. mässing, 5 lisp. 7 m. tenn, en silfversked om 3 1/4 lod, 42 tjog ägg och 2 lisp. 5 m. talg. Till bränsle åtgingo 78 tunnor kol och 26 lass ved.*) — Den nya klockan vägde 6 skeppund.

En tredje klocka fick sig kyrkan redan året därpå, 1635. Denna, som vägde 12 skeppund 16 lispund 13 marker, göts i Stockholm af klockgjutaren »mäster Medardo» för en arbetskostnad af 128 dlr 10 öre. Regeringen skänkte därtill 12 skeppund koppar, hvarjämte för 348 dlr af kyrkans medel inköptes 2 skeppund engelskt tenn, »som kom uti klockan».**) Öfriga kostnader, såsom frakt m. m., uppgingo till 130 dlr 17 öre.

Kyrkan ägde således nu tre klockor, en om 12 skeppund 16 lispund 13 marker, en om 6 skeppund och en om 26 1/2 lispund***), hvilka alla hade sin plats i en klockstapel af trä bredvid kyrkan, då tornet alltsedan Kalmarkriget var så bristfälligt, att det ej kunde användas för detta ändamål.

Vid den stora eldsvåda, som i september 1647 öfvergick Kalmar (gamla staden), uppbrann äfven klockstapeln, hvarvid klockorna föllo ned; de två största slogos sönder och den tredje — lilla klockan — blef »helt försmält». En omgjutning af alla tre klockorna blef därför nödvändig. Som denna ej genast kunde sättas i verket, lånte man ånyo en af Arby kyrkas klockor, och tills den kom, kallades församlingen till gudstjänsten genom trumslagare.†)

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1634.

**) Kyrkoräkenskaperna 1635. Till den nämnda gåfvan förmåddes regeringen genom stadens riksdagsman vid 1634 års riksdag borgmästaren Nils Krååk. Likpredikan öfver Nils Krååk af biskop Henning Schütte 1670.

***) I flera inventarieförteckningar står 16 1/2 lispund.

†) Kyrkoräkenskaperna 1647.

Gjutningen af de nya klockorna, som ägde rum under sommaren 1648 — den tog en tid af 20 veckor —, skedde liksom 1634 i Kalmar. Äfven nu utfördes arbetet af en klockgjutare från Jönköping. Denne, som hette Andreas Hansson Höök och var en mycket anlitad klockgjutare, erhöll för sitt arbete med alla tre klockorna 954 dlr 24 öre kopparmynt (omkring 254 rdr) samt 200 dlr kmt i tärpenningar. Till gjutningen användes utom den gamla klockmetallen för öfver 1,100 dlr kmt ny metall samt 3½ lispund talg och något olja, men endast 36 tjog ägg. Till bränsle åtgingo 150 tunnor kol och 120 lass ved. Samtliga kostnaderna upptagas i räkenskaperna till något öfver 3,277 dlr kmt, en för den tidens förhållanden ganska betydande summa.*) — De nya klockornas vikt uppgafs vara 24½ skeppund, hvaraf 15 kommo på stora klockan**), 7 på mellanklockan och 2½ på lilla klockan. De båda större klockorna upphängdes i en nyuppförd större klockstapel på tornet, under det att den minsta fick sin plats i en mindre klockstapel midt på kyrktaket.

Redan efter 20 år, 1668, måste lilla klockan ånyo omgjutas, hvilket denna gång verkställdes i Stockholm af klockgjutaren Johan Meyer, hvarvid klockans vikt ökades till 3 skeppund 12 lispund 8 marker.***) Sedan dess har denna klocka ej behöft omgjutas.

Den 27 maj (pingstdagen) 1683 fick mellanklockan under pågående ringning en så betydande spricka, att den måste nedtagas och föras till Stockholm, där den 1684 omgöts af klockgjutaren Mikael Bader. Kostnaden uppgick till 345 dlr 8 öre silfvermynt. Handlanden Zacharias Andersson, som for upp till Stockholm med klockan och där ombesörjde gjutningen, erhöll för sitt besvär härmed i ersättning en grafplats i domkyrkan, där hans grafsten ännu finnes.†) Efter

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1648. Rådstufvurättens dombok den 25 september och 7 oktober 1648. En daler kopparmynt motsvarade den tiden 1,05 krona i vår tids mynt, oafsedt myntvärdets fall.

**) Denna vägde i verkligheten enligt stämpel å densamma 15 skeppund 10 lispund 6 marker.

***) Kyrkoräkenskaperna 1668 och 1669.

†) Kyrkoräkenskaperna, såväl de enskilda som byggnadskassans, 1683 och 1684. Rådstufvurättens dombok den 13 september 1683 och 26 juli

omgjutningen vägde klockan 6 skeppund 8 lispund 10 marker, och sedan dess har den varit i bruk utan vidare missöden.

Under 1600-talet voro sålunda stadens kyrkklockor utsatta för en hel del missöden, som gjorde nya inköp eller omgjutningar nödvändiga, men under hela 1700-talet och första hälften af 1800-talet gingo de alldeles fria i detta hänseende.*) Mot slutet af 1855 fick emellertid stora klockan en spricka. Till en början sökte man afhjälpa felet genom att såga bort det skadade stället, men då detta ej ledde till önskadt resultat, återstod intet annat än att omgjuta klockan. Då domkyrkan saknade medel härtill, hänsköts saken till församlingarna, hvilka också åtogo sig kostnaderna.**) Arbetet utbjöds på entreprenad, och klockgjutaren A. Norling från Jönköping stannade för lägsta anbudet. Hans kontrakt underskrefs den 25 juni 1856. Klockan nedtogs därpå, hvarvid den för bekvämlighets skull sönderslogs uppe i tornet, och sändes till Jönköping, där omgjutningen skedde. Den 22 december samma år var klockan åter på sin plats, och efter verkställd profringning, som dock på grund af något fel med kläppen måste uppskjutas till den 29 december, godkändes den den 10 januari 1857. Kläppen omgjordes senare, så att den fick större tyngd. Vid omgjutningen minskades klockans vikt till 14 skeppund.***) Kostnaderna, som uppgingo till 2,418 rdr 11 sk. 8 rst. b:co, utdebiterades på stadens skattskylldiga inbyggare.

1684. — Ursprungligen hade man tänkt företaga gjutningen i Kalmar, och två klockgjutare, Jöns Larsson och Bengt Mårtensson, hade för detta ändamål anländt hit från Jönköping, men något hinder hade kommit i vägen och gjort planen om intet. Klockgjutarna, som lågo i Kalmar från den 26 juni till den 3 juli 1683, erhöllo för sitt omak 26 dlr 21 öre 8 pgr smt.

*) Enda olägenheten, som omnämnes i protokollerna, är, såvidt författaren funnit, att storklockans kläpp vid aftonklämtningen den 25 februari 1840 gick af tätt uppe vid öglan och nedföll. En ny smiddes vid Flerohopps bruk.

**) Domkyrkorådets protokoller den 7 nov. 1855 samt den 11 jan., 7 maj och 11 juni 1856. Sockenstämmoprotokollerna den 25 maj 1856, 17 maj 1857 och 25 april 1859.

***) Domkyrkorådets protokoller 1856.

Medan stora klockan 1856 var nedtagen för omgjutning, passade man på att vrida de andra klockorna, så att kläpparna kommo att slå på annan sida än förut.*) Klockorna voro nämligen så nötta på de ställen, där kläpparna under bortåt 200 års användning träffat dem, att man när som helst kunde riskera, att de vid fortsatt ringning liksom storklockan skulle spricka. Arbetet, som utfördes af gravören och klockgjutaren A. Rönnblom, betingade en kostnad af 270 rdr riksgälds.

Klockornas inskriptioner.

Stora klockan har följande af domkyrkorådet bestämda inskrifter. Å ena sidan: »*Omgjuten 1648. Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. Ps. CXVII: 1.*» Å andra sidan: »*Å nyo omgjuten 1856 af C. A. Norling i Jönköping. Lofver I folk vår Gud, låter hans lof vidt hördt varda. Davids Ps. 66: 8.*» — Inskrifterna från 1648 lydde. Omkring öfre kanten: »*R. Nicolaus Eschilli S. C. — W. Christopher Larsson Grub Præsid. — W. B. Hans Silfverlås. — B. Johan Rodde.*» Å ena sidan: »*Anno 1648 M. Andreias Höök migh om gööt*»; därunder syntes svenska riksvapnet och bokstäfverna *C. R. S.* (Christina Regina Sueciæ = Kristina Sveriges drottning). Å andra sidan: I. N. R. I. (Iesus Nazarenus Rex Judæorum = Jesus af Nasaret judarnas konung). Omkring nedre kanten: »*Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi, quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum. Hallelujah. Psalm CXVII.* Som skiljetecken och dessutom på flera ställen här och hvar på klockan funnos afbildningar af mynt och medaljer.

Mellanklockan har följande inskrifter. Omkring öfre kanten: »*Soli Deo gloria 1684.*» Å ena sidan: »*Psalm 150. Laudate Dominum in cymbalis bene sonantibus; laudate eum in cymbalis jubilationis. Omnis spiritus laudet Dominum Hallelujah.*» Å andra sidan: »*Högvälb:ne Hans Wachtmeister kongl. råd, am: gen: och gouw: — Välborne Hans Klerck*

---

*) Domkyrkorådets protokoller den 1 och 15 juli samt 6 aug 1856.

amiral och landshöfding. — Adm. R:dus M. Henning Schütte ep:s calm. — B Mathias Robeck. — B Diedrich Mühlenbruch.» Omkring nedre kanten: »*Gloria in excelsis. Me fundebat Holmiæ Michel Bader. Besteldt Zacharias Andersson anno 1684.*»

Lilla klockan har följande inskrift. Omkring öfre kanten: »*Gloria in excelsis Deo et in terra pax, hominibus bona voluntas.*» Omkring nedre kanten: »*Laudate Dominum in cymbalis bene sonantibus. Holmiæ me fundebat Johann Meyer anno 1668.*»

Anm. 1648 var Eschilli superintendent, Grub (Grubb) stadspresident samt Silfverlås och Rodde borgmästare, alla i Kalmar, och 1684 Wachtmeister amiral-general och guvernör öfver Kalmar län och Blekinge, Klerck landshöfding, Schütte biskop samt Robeck och Mühlenbruch borgmästare, de fyra sistnämnda i Kalmar. — Me fundebat Holmiæ = Mig göt i Stockholm. — Gloriam in excelsis etc. = Ära vare Gud i höjden, frid på jorden, till människorna ett godt behag. — Soli Deo gloria = Gud allena vare ära. — För öfversättningen af de öfriga latinska inskrifterna hänvisas till Davids psalmer n:r 117: v. 1—2 och 150: v. 5—6.

Från 1914 ringas klockorna medelst elektricitet.

Tornuret.

Det första tornur, som uppsattes i domkyrkan, förskref sig liksom så mycket annat af dennas inventarier från gamla stadskyrkan och var inköpt för denna redan 1632 för 276 dlr 16 öre.*)

Den 8 januari 1678 nedtogs det från gamla kyrkan, »då första begynnelsen skedde till dennas ruin och förstöring».**) Därpå fick urverket eller, som det den tiden kallades, *segerverket* (af Zeiger = visare) ligga nedpackadt i lådor till 1686, då det upptogs och den 31 juli uppsattes i klockstapeln på

*) Kyrkoräkenskaperna 1632.

**) Beckstadii dagbok den 8 jan. 1678. Kyrkoräkenskaperna 1677.

torget, där det omgafs med ett särskildt »urhus», försedt med en af konterfejaren Hans Bremer målad urtafla. I samband härmed undergick det en grundlig reparation, som för en kostnad af 160 dlr smt verkställdes af urmakaren Wilhelm Kock.*) Denne, som sedermera skötte uret, uppbar därför en årlig lön af 100 dlr kmt.

År 1695 reparerades urverket ännu en gång samt flyttades från stapeln på torget till kyrkan, där det uppsattes, ehuru ej på samma plats som nu. Arbetet verkställdes af Kock, som därför erhöll i betalning 100 dlr kmt.**) 1698, sedan ringklockorna placerats i sydvästra tornets lanternin, flyttades urverket den 22 augusti till sin nuvarande plats i samma torn. Som Kock då var död, utfördes flyttningen af klockaren Nils Beckstadius***), ur hvars efterlämnade anteckningar många hithörande uppgifter äro hämtade. År 1701 uppsattes på kyrkan två urtaflor af trä med förgyllda visare af järnbleck.†) Arbetet utfördes af snickaren Johan Röhl och kopparslagaren Paul Tatzreuter.

Under hela 1700-talet fick samma tornur tjänstgöra som tidvisare för stadens invånare, ehuru man tidt och ofta måste kosta på det mer eller mindre dyrbara reparationer för att få det att någorlunda gå rätt.††) Så t. ex. reparerades det 1774 för 236 dlr smt och 1782 för ungefär lika mycket. Vid se-

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1686. I kostnaden ingick äfven urets uppsättning. — Utom stora segerverket ägde gamla stadskyrkan äfven ett mindre, som år 1663 inköptes från Årena i Målilla socken för 320 dlr kmt, lånta ur nya kyrkans byggnadskassa. Till denna återbetaltes penningarna 1668 ur kyrkans enskilda kassa. Hvar detta ur till en början uppsattes, angifves ej, men efter någon tid finner man det placeradt vid skolan i nya staden. Denna anordning var dock blott provisorisk. Så snart rådhuset blifvit färdigt (1691), uppsattes uret den 14 sept. s. å. på detta, men förstördes vid rådhusets brand 1731. Förmodligen ersattes kyrkokassan af stadskassan för den förskotterade köpesumman; åtminstone var det så meningen 1668. Kyrkoräkenskaperna 1663, 1668 och 1691. Beckstadii dagbok den 14 sept. 1691.

**) Kyrkoräkenskaperna 1695 och 1696.

***) Kyrkoräkenskaperna 1698. Beckstadii dagbok den 22 aug. 1698.

†) Kyrkoräkenskaperna 1701.

††) Kyrkoräkenskaperna från 1700-talet. Domkyrkorådets protokoller den 18 febr. 1774 och 1 okt. 1782.

nare tillfället utfördes reparationen af klensmeden Linberg under urmakaren Salmons ledning.

Med början af 1800-talet fann man emellertid, att uret såsom gammalt och utnött tjänat ut sin tid, hvarför det kasserades och ett nytt beställdes af bruksägaren J. R. Steenman på Stjernsunds bruk. Detta, som var färdigt och uppsatt i början af 1804, hade den fördelen framför det gamla, att det ej som detta behöfde uppdragas hvar dag utan blott hvar åttonde. Det kostade med alla tillbehör 438 rdr 32 sk. b:co, af hvilka penningar det mesta togs ur den s. k. Hanellska fonden. Stiftaren af denna, kronobokhållaren C. G. Hanell, hade nämligen, utom själfva understödsfonden, till domkyrkan testamenterat en summa af 333 rdr 16 sk., dock med bestämmelse att för de åtta första årens ränta skulle till kyrkan anskaffas ett godt och prydligt pendelur och resten användas till Hanellska grafvens underhåll. Genom öfverenskommelse med testators broder, lagmannen C. C. Hanell, hade emellertid biskop Wallenstråle utverkat den ändringen i testamentet, att hela det till kyrkan donerade kapitalet skulle jämte upplupna räntor få användas till inköp af ett tornur, såsom nu skedde.*) — Det gamla uret såldes 1825 för 9 rdr 24 sk.

Stjernsundsuret synes icke hafva varit af bästa slag. Jämt och ständigt klagades öfver svårigheten att hålla det i lag, och den ene urställaren efter den andre afsade sig uppdraget att sköta det. Kostsamma reparationer måste tid efter annan företagas, t. ex. 1827, då kyrkan offrade bortåt 100 rdr på uret,**) utan att det därför blef mycket bättre. Allmänheten var missbelåten öfver att uret aldrig gick rätt, och tidningarna knotade, säger en forskare i tidens häfder. Slutligen tog magistraten itu med saken. I skrifvelse till domkyrkorådet af den 2 febr. 1874 framhöll den nödvändigheten af att anskaffa ett nytt tornur, »särdeles som den tid snart är för handen, då järnvägstrafiken här öppnas, och med detta

*) Domkyrkorådets protokoller den 6 okt. 1801, 28 febr. 1803 och 21 febr. 1804. Löfgrenska samlingarna. Enligt urmakaren W. Norrbys beskrifning af uret den 23 mars 1875 hade det blott timvisare och slog hvarje kvart (Domkyrkorådets arkiv).

**) Kyrkoräkenskaperna 1827.

framstår en nästan oeftergiflig nödvändighet, att det å domkyrkans torn anbragta uret ständigt stode i regelbundet förhållande till hvad järnvägsstationens kronometer visade, att tiden vore». Domkyrkorådet, som medgaf krafvets befogenhet, »dock mer i afseende på stadens än kyrkans behof», visade sig ej obenäget för ett nytt tornurs inköpande, men ansåg billigheten fordra, att staden deltoge i kostnaderna därför.*) Så blef det också till slut efter någon underhandling med stadsfullmäktige.

Den 13 mars 1875 uppgjordes kontrakt med urfabrikören G. W. Linderoth i Stockholm om det nya urets förfärdigande och uppsättande. Det skulle konstrueras för en veckas gång mellan hvarje uppdragning, hafva tim- och minutvisare samt förses med slagverk för hvarje timme och ett slag för hvarje halftimme. Efter tre månader var allt klart, så att uret den 17 juni kunde slutbesiktigas af de utsedda synemännen, lektor Wiemer, urmakarna Norrby och Ekegren samt domkyrkosysslomannen direktör Johansson, hvarvid det godkändes med vitsord, att det var af utmärkt beskaffenhet.**) Priset var i ett för allt 2,625 kronor, hvaraf enligt stadsfullmäktiges beslut staden betalte 1,050 kr.; resten togs ur domkyrkans kassa.

Ursprungligen hade domkyrkorådet velat inköpa ett dyrare ur, som bland annat skulle slagit hvarje kvart, men stadsfullmäktige hade ansett detta onödigt och därigenom minskat kostnaderna med 1,000 kronor. Det inköpta uret, förklarade Linderoth, var dock lika godt och varaktigt som det först föreslagna.***) Det befinner sig också fortfarande i godt skick utan att under de gångna åren hafva behöft nämnvärdt

---

*) Magistratens skrifvelse den 2 febr. 1874. Domkyrkorådets protokoller den 7 mars, 30 april, 8 juli och 23 sept. 1874 samt 3 febr. 1875. Stadsfullmäktiges skrifvelser den 30 juli och 17 dec. 1874.

**) Domkyrkorådets protokoller den 13 mars samt 9 och 17 juni 1875. — Besiktningsmännen ansågo till en början urets uppställning olämplig på grund af felaktiga mått, men då Linderoth gjorde önskad ändring härutinnan, blef det i alla hänseenden godkändt.

***) Skriftväxlingen mellan stadsfullmäktige och domkyrkorådet. Domkyrkorådets protokoll den 23 sept. 1874.

repareras. De oregelbundenheter, som någon gång förekommit, hafva vanligen berott på fukt.

Det gamla Stjernsundsuret insattes efter nedtagandet på ett rum i sydöstra tornet,*) men då detta 1914 togs i anspråk för utvidgandet af domkyrkorådets sessionsrum, öfverlämnades uret i deposition till museet å Kalmar slott.

Altaret.

Sedan domkyrkan 1682 blifvit så pass färdig, att den kunde invigas till offentlig gudstjänst,**) uppsattes i densamma till en början altaret från gamla kyrkan med därtill hörande altartafla, framställande *Kristus på korset.****) Denna altartafla utbyttes 1712 mot den nuvarande altaruppsatsen med dess konstnärligt utförda altartafla, framställande *Kristi nedtagande från korset,* hvarunder läses:

D. O. M.
SIC DEVS DILEXIT MVNDVM VT FILIVM
SVVM VNIGENITVM DARET VT OMNIS
QVI CREDIT IN EVM NON PEREAT SED
HABEAT VITAM ÆTERNAM.
IOH. 3.†)

Själfva altaret, som är af trä, har formen af en sarkofag; det är måladt ljust grått och marmoreradt, på framsidan prydt

---

*) Domkyrkorådets protokoll den 26 maj 1875.

**) *Bæhrendtz,* Kalmar Domkyrkas byggnadshistoria. — Altartaflan hade liksom gamla stadskyrkans öfriga inventarier 1678 nedtagits och inpackats i lådor, som insatts i kyrkans materialhus på Kvarnholmen. Arbetet hade utförts af bildhuggaren Bengt Silkeslock, som i lön därför erhållit 6 dlr 21 öre 8 pgr smt. Den 1 maj 1682 upptages den nedpackade altartaflan i inventarieförteckningen, men den 3 juli samma år (sida 20) är den utelämnad. Sannolikt har den under tiden uppsatts i kyrkan. År 1701 målades altaret af Salomon Eek med röd vattenfärg. Kyrkoräkenskaperna 1681, 1682 och 1701.

***) *Sylvander,* Kalmar slotts och stads historia, IV, s. 147.

†) D. O. M. = Dominus Optimus Maximus = Herren den nåderike och allsmäktige. Så älskade Gud världen etc.

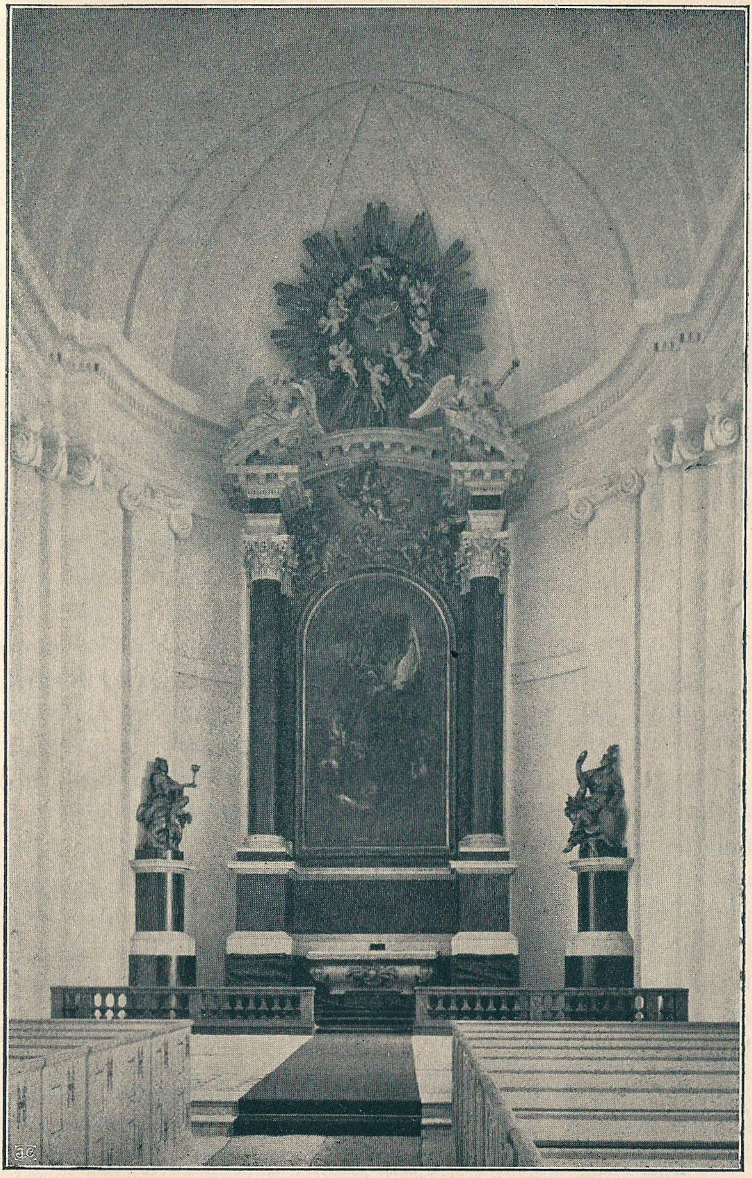

Kalmar domkyrkas altare.

med två korslagda palmkvistar och en lagerkrans i förgylld relief samt i de främre hörnen med likartade bladornament.

Enligt barocktidens smak har altartaflans infattning en arkitektonisk karaktär. Den består af två korintiska kolonner och däröfver en bruten, rundbågig gafvel, hvarå hvila två änglar med basuner. Öfverst är anbragt en strålande sol med en krets änglar och en flygande dufva i midten. I fältet närmast altartaflan synes en hög relief, framställande *Gud fader skiljande mörker och ljus.* Om densamma yttrar en författare,*) att den är »framställd så uttrycksfullt och kraftigt, att man häpen frågar sig, om detta kan vara ett samtida svenskt arbete». Vid sidorna äro på framtill afrundade piedestaler placerade två allegoriska figurer, *Tron* och *Nåden.* Tron framställes under bilden af en sittande kvinna med en kalk i sin utsträckta högra hand; vid fötterna en stående ängel med ett kors. Nåden framställes likaledes under bilden af en sittande kvinna, som i högra handen håller ett upp- och nedvändt ymnighetshorn och i den vänstra en sköld, som hon stödjer mot marken; vid fötterna en sittande ängel. Det hela, som påminner om katolska altaruppsatser i italienska och belgiska kyrkor (Hahr), är utfördt i delvis rikt förgylld träskulptur; kolonner och piedestaler äro målade i brunt, gafveln, listverk m. fl. partier i ljust grått, allt marmoreradt.

Om tillkomsten af denna altarprydnad upplyser en latinsk inskrift å densamma, författad af lektorn professor Petrus Dahlerus, som hade tillsyn vid uppsättningen,**) att familjerna Saltzaw och Witte invigt den åt aflidne handlanden och rådmannen Gerhard Saltzaw***) och hans likaledes aflidna maka Katarina Witte »till ett evärdligt vittnesbörd om sin tillgifvenhet och hörsamhet». Denna inskrift, som är utförd i guld på två taflor (bokrullar) å kolonnernas piedestaler, lyder sålunda:

»*Operum Splendore perinde clarus, ut fortunas suas in Gloriam Altissimi poneret Spectatissimus Curiæ Calmariens.*

---

*) *Hahr, Aug.*, David von Krafft och den Ehrenstrahlska skolan, s. 94.

**) Clerus Calmariensis, s. 99.

***) Namnet, som ofta skrifves Saltzau, förekommer äfven med *von* framför.

Senator perindustrius Civis et Mercator Gerhardus Saltzaw, Nat. A:o 1647 d. 28 Jul: Calm. Denat. A:o 1704 d. 15 Novembris, In Ecclesiæ abdidit sinu: Sicque affluentibus et effluentibus copiis, Sibi frugalis, Illi frugifer, Humanæ vitæ brevitatem, Christiana Munificentia Nominisq. Celebritate beavit: Ingenuæ Pietatis instinctu Sanctiora, quæ vides, Templi ornamenta Munifica ædificans manu.»

»Cum Liberi deficerent, Et majus aut melius donare nil possent, Annuente Honestissima Conjuge Catharina Witte, Nata A:o 1641 d. 14 Jul: Calm. Denat. A:o 1707 d. 23 April. Ne Fama Desinat, Hoc Monumentum morti objecerunt. Quod divites imitentur: Avari erubescant: Omnes venerentur, Piis defunctorum Manibus in æternum devotissimi Obsequii Testimonium Familia Saltzawio-Wittiana Sacrat, Anno MDCCXII die 12 Augustij.» *)

Äldre författare uppgifva vanligen, att altartaflan är målad af Ehrenstrahl och för 18,000 daler kopparmynt inköpt af Gerhard Saltzaw. Andra källor påstå, att den af samme man inköpts från Holland för 2,000 dukater, och att fru Saltzaw efter mannens död skänkt lika mycket till infattningen, hvilken storartade gåfva skall hafva väckt ett sådant uppseende, att en gång, då fru Saltzaw under gudstjänsten inkom

*) »Genom glansen af sina verk i lika hög grad själf lysande, nedlade välaktade rådmannen i Kalmar, mycket idoge borgaren och köpmannen Gerhard Saltzaw, född den 28 juli 1647, död i Kalmar den 15 november 1704, i kyrkans sköte sin förmögenhet att användas till den Högstes ära; och på sådant sätt har han med sina rika tillgångar för egen del sparsam, mot kyrkan gifmild, genom kristlig välgörenhet och ett ryktbart namn lyckliggjort männniskolifvets korthet, i det han med frikostig hand grundade de tempelprydnader, du här ser, mer vördnadsvärda genom den ädla fromhet, som inspirerat gåfvan. — I saknad af barn och då de ej kunde offra sina penningar på något högre och bättre ändamål, hafva de, i det den ärbara makan Katharina Witte, född den 14 juli 1641, död i Kalmar den 23 april 1707, därtill gaf sitt samtycke, i detta minnesmärke uppfört ett bålverk mot döden, att ej deras rykte måtte försvinna. Detta handlingssätt vare ett föredöme för de rika, för de giriga till skam, för alla ett föremål för vördnad. År 1712 den 12 augusti inviger släkten Saltzaw-Witte åt de saligen aflidnas andar denna tempelprydnad till ett evärdligt vittnesbörd om sin tillgifvenhet och hörsamhet.» (Lektor P. I. Lindvall.)

i kyrkan, hela församlingen reste sig upp henne till ära och tacksamhetsbetygelse.*) På grund af nu kända aktstycken måste emellertid åtskilliga rättelser och tillägg göras vid dessa uppgifter.

Första säkra uppgiften möter oss i likpredikan öfver Gerhard Saltzaw, författad 1704 af teologie lektorn vid Kalmar gymnasium Erik Melin, hvilken såsom medlem af domkyrkostyrelsen väl borde känt saken. Han säger, »att den aflidne haft i sinnet, där höga öfverheten velat gifva tillstånd, detta Guds äros hus, Karlskyrkan, med en kostelig altartafla sira och bepryda». Hvarför »höga öfverheten» ej velat gifva tillstånd till saken, får man dock ej veta.

Frågan synes sedan hafva hvilat, tills den 1707 vid fru Saltzaws död åter kom på tal. Vid ett sammanträde af domkyrkostyrelsen den 2 maj nämnda år gjorde landshöfdingen, generallöjtnanten friherre R. Rehbinder, en förfrågan om »det löfte, som i lifstiden skall vara gjordt af salig rådmannen Gerhard Saltzaw att förära en altartafla hit till kyrkan». Vid det samtal, som med anledning häraf uppstod, meddelade biskopen, d:r Henning Schütte, »att han utaf bemälte rådmans änka, då han i hennes lifstid hos henne varit, hört utaf hennes egen mun berättas och tillkännagifvas, det hon gärna ville efterkomma denna sin salig mans gjorda lofven och en sådan altartafla, som han till kyrkan utfästat, förfärdiga låta, där detta verket kunde drifvas och komma att effektueras». Med anledning häraf ansågs nödigt att af stärbhuset utfordra de till altartaflan anslagna penningarna, innan boet skiftades, hvarför kantorn skickades till handlanden Joakim (Jochim) Saltzaw,**) Gerhards broder, med anhållan, att han ville infinna sig i kyrkan för öfverläggning om saken. Som denne emellertid var sängliggande sjuk, kunde han ej komma, men lofvade genom kantorn, »att han alldeles vill bestå detta, som således af dess broder utfästadt är, och att den altartafla, som i anledning däraf kommer att göras, skall helt och hållet blifva så god som den, hvilken är i Sanctæ Mariæ kyrka i Stockholm». Samma år satte sig ock arfvingarna i korrespon-

*) *Sylvander*, Kalmar slotts och stads historia, IV, s. 446 ff.

**) Han skrifver sig själf Jochim von Saltzaw.

dens med lämpliga personer i Stockholm, och den 10 oktober 1707*) var saken så långt kommen, »att en behörig dessein är fattad om altartaflans förfärdigande», enligt uppgift till domkapitlet af lektorn Joakim Witte, måg till handlanden Joakim Saltzaw och brorson till Katarina Saltzaw, född Witte.

Arfvingarna i det Saltzawska stärbhuset**) blefvo emellertid snart oense om huru nödiga medel af arfvet skulle afsättas till altartaflan. Joakim Saltzaw, som ärligt ville uppfylla broderns löfte, uppgjorde slutligen den 16 januari 1709 kontrakt med bildhuggaren i Stockholm Kaspar Schröder om en altartaflas (altaruppsats?) förfärdigande till Kalmar domkyrka. Härvid förskotterade han af egna medel 2,000 dlr smt, »på det ett sådant angeläget verk, som länder till Herrans hus' prydnad, medelst någons inkonsiderata intriger eller egenvilliga och till deras proprie fördel lösa invändningar, icke skulle komma att hindras eller åtminstone tarderas».***) Han ville nu, att hans medarfvingar af den Witteska släkten skulle skrifva under kontraktet med Schröder och för sin del af redan uppburna arfsmedel lämna motsvarande bidrag till »altartaflans fordersamma förfärdigande». Särskildt förklarade han i juni 1709, att han ovillkorligen måste hafva 1,000 daler »till snickareverket af arkitekturen, som ankommen vara skall». En del af altaruppsatsen synes sålunda redan 1709 hafva anländt till Kalmar,

De öfriga arfvingarna vägrade dock att skrifva under kontraktet och ville ej till altartaflan afsätta andra medel än några i Saltzawska boet befintliga bankosedlar, hvilket Joakim Saltzaw ansåg olämpligt, då bankosedlarna under dåvarande

*) Domkyrkorådets protokoller den 2 maj och 10 oktober 1707 i domkapitlets protokollsbok för s. å.

**) Arfvingarna tillhörde dels Saltzawska släkten, representerad af Gerhards mor och nyssnämnde broder Joakim, dels Witteska släkten, representerad af Katarinas många brorsbarn, bland dem lektorn Joakim Witte; af dennes systrar var en vid denna tidpunkt gift med kaptenen vid fortifikationen Daniel Smitt och en annan gifte sig 1710 med handlanden David Mühlenbruch. *Bæhrendtz*, Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier, s. 45, 61 ff. Westrinska samlingarna.

***) Joakim Saltzaw den 17 febr. 1709 till landshöfdingen.

förhållanden ej skulle kunna lyftas på länge. För att tvinga de andra att foga sig efter hans vilja hindrade han slutligt arfskifte i sin broders och svägerskas bo så länge som möjligt, hvilket dock ådrog honom en obehaglig rättegång både vid rådstufvurätten och hofrätten, hvarigenom han till slut i juli 1709 nödgades att gifva vika.*) Stärbhuset anslog därpå till altartaflans betalande trenne bankosedlar: 1:o N:o 115 af den 6 juli 1701 om 1,006 dlr 4 öre 16 pgr courant silfvermynt, 2:o N:o 3700 af den 12 mars 1704 om 3,200 caroliner och 3:o N:o 4618 af den 8 juli 1705 om 144 dlr caroliner samt 181 dlr 2²/₃ öre courant, hvilka den 31 juli 1709 nedlades i försegladt paket i kyrkans kista af vice borgmästaren Mattias Morin och stadssekreteraren Erik Zelin i närvaro af konsistorienotarien Lars Segrelius samt kyrko- och hospitalsföreståndarna.**) Ej heller i afseende på kontraktet kunde Saltzaw genomdrifva sin vilja. Det var och förblef undertecknadt af honom ensam.

Om altarfrågans utveckling 1710 lämna handlingarna föga upplysning. Endast en uppgift härom har författaren anträffat, nämligen att »en stor del af altartaflan den 20 september 1710 kom hit till Kalmar tillika med skranket»,***) men intet om någon betalning.

År 1711 äro både Joakim Saltzaw och Kaspar Schröder döda. Den senares änka, som fortsatte verksamheten efter mannens död, arbetade därför vidare på den beställda altartaflan, men som inga penningsändningar från Kalmar hördes

---

*) Hithörande handlingar finnas bland landskansliets »akter» för 1709 samt i rådstufvurättens protokoller för s. å. Jfr landskansliets diarium för 1709, littra S. — Kontraktet med Kaspar Schröder saknas tyvärr. De från detsamma meddelade uppgifterna äro hämtade ur den mellan de tvistande förda skriftväxlingen samt ur myndigheternas resolutioner.

**) Domkapitlets protokoll den 5 aug. 1709.

***) Löfgrenska samlingarna, där det uppgifves, att meddelandet ursprungligen daterar sig från kyrkoherden i Wissefjärda Karl Beckstadius, född 1690, död 1739, liksom fadern, klockaren Nils Beckstadius, en flitig antecknare af märkliga händelser i orten. Några blad af kyrkoherde Beckstadii anteckningar hade kommit in bland Frigelianska samlingarna och funnos där på Löfgrens tid, men saknas nu.

af, yrkade hon genom sin svåger, artillerikaptenen Hans Mikael Maes, i skrifvelse af den 15 september 1711 till konungens befallningshafvande i Kalmar att utfå ogulden fordran enligt kontraktet af 1709. I detta var bland annat betingadt, »att så snart allt, som till denna altartafla hörer och tillförne hit till Kalmar ej är nedkommet, är färdigt att inskeppas, skola 3,000 dlr kmt levereras, men resten, nämligen 3,900 dlr kmt, sedan allt är försvarligt gjordt, uppsatt och fullbordadt, betalas». Bankosedlar kunde änkan ej mottaga, utan måste hafva reda penningar till handtverkarnas betalning.*) Detta kraf framställdes i Maes' skrifvelse uteslutande mot Joakim Saltzaws arfvingar, då ju denne ensam uppgjort och underskrifvit kontraktet med Schröder.

De lagsökta, som torde hafva visat, att Saltzaw genom sitt förskott på 2,000 dlr smt fullgjort sina skyldigheter i nämnda hänseende, omnämnas ej i konungens befallningshafvandes resolution i saken. I denna, som är daterad den 21 oktober 1711, åläggas i stället »salig rådman Wittes arfvingar att genast betala änkan kontant 3,000 dlr kmt likmätigt kontraktets innehåll, vid äfventyr i vidrigt fall af promte utexeqvering af deras egendom, och resten, 3,900 dlr kmt, så snart kontraktet i detta mål blir å änkans vägnar fullgjordt».

Trenne af de Witteska arfvingarna, Joakim Witte, Daniel Smitt och David Mühlenbruch, förklarade då, att de endast på det sättet kunde betala dem ålagda summor, att de finge ur kyrkans kista upptaga där nedsatta bankosedlar och sedan försälja dem. Finge de tillåtelse härtill, skulle de all flit använda, att änkan å deras sida också skulle blifva förnöjd. Tillåtelsen gafs under vissa villkor, och den 14 november 1711 utfärdade landshöfdingen grefve A. C. De la Gardie skrifvelse därom till magistraten. Först den 20 januari 1712 uttogos sedlarna ur kistan och öfverlämnades »mot arfvingarnas af det Saltzawska och Witteska stärbhusets revers af 20 november 1711 att vilja med det första låta bemälta altartafla förfärdiga» till handlanden David Mühlenbruch, »som har

---

*) Hithörande handlingar finnas bland landskansliets »akter» för 1711.

medelst behörig repartition att så laga, det hvar och en åtnjuter däraf sin andel». *)

Affären gjordes nu upp, och den 13 juni 1712**) infunno sig i domkapitlet trenne arfvingar i stärbhuset, kaptenen vid fortifikationen Daniel Smitt, räntmästaren Israel Ehrenström***) och handlanden David Mühlenbruch, och gåfvo till känna, att den af rådman Saltzaw till domkyrkan utfästa altartaflan »nu vore färdig och från Stockholm ankommen såväl som åtskilliga mästare,†) som den skola uppsätta och alldeles i sitt skick ställa», hvarför de begärde, att bemälte handtverkare måtte få den handräckning, de kunde behöfva. Sedan detta beviljats och nödiga förberedelser i öfrigt blifvit vidtagna, uppsattes altartaflan, och var enligt den ofvan anförda inskriften å densamma allt färdigt den 12 augusti samma år. Enligt uppgift af kyrkoherden Karl Beckstadius, som var samtida med händelserna, uppgingo kostnaderna för hela altaruppsatsen till 18,000 dlr kmt.

Ingenstädes i de handlingar, som ligga till grund för ofvanstående framställning, förekommer namnet på den konstnär, som målat själfva altartaflan. I Nordisk Familjebok uppgifves emellertid, att den är målad af Ehrenstrahls lärjunge David von Krafft, och att den är hans största duk; kompositionen, tillägges det, är dock lånad från italiensk mästare. Uppgiften är lämnad af den i vår konsthistoria väl hemmastadde, numera aflidne amanuensen vid kungl. biblioteket C. Eichhorn.

Beträffande denna uppgift uttalar David von Kraffts senaste biograf, docenten Aug. Hahr, den meningen, att den helt säkert är riktig.††) I öfrigt anser han, att taflan tro-

---

*) Domkyrkorådets protokoll den 20 jan. 1712 i domkapitlets protokollsbok för samma år.

**) Domkapitlets protokoll den 13 juni 1712.

***) Israel Ehrenström var gift med en dotter till Joakim Saltzaw.

†) Handtverkarna utgjordes af en snickare, en bildhuggare, en målare och en förgyllare. Löfgrenska saml. — Stockholmsmålaren, som hette Petter Lindhult, målade under sin härvaro äfven läktarna och predikstolen. Domkyrkans räkenskaper för 1712. Domkapitlets protokoll den 29 juli 1712.

††) *Hahr*, David von Krafft, s. 94.

ligen är en friare efterbildning af Daniel Volterras berömda romerska bild i kyrkan S. Trinita ai monti. »Det tyckes mig», tillägger han, »som om den målats efter ett stick, i det färgerna verka hvarken naturliga eller tagna efter en annan målning. De äro konventionellt valda, tunga och oklara. Däremot är teckningen förträfflig, särskildt Maria i sin blåa mantel samt Kristusfiguren äro ädelt och fint tecknade».

»Det är», säger till slut samme författare, »ingen vid fria kompositioner van mästare, som utfört taflan, och den synes mig öfverensstämma med Kraffts konstnärsskap, om äfven lärjungehänder medverkat vid dess utförande. Den visar oss tydligt sin upphofsmans begränsning, men är i hvarje fall i mycket ett tilltalande verk, framsprunget på en tid, då konsten minst af allt fann skydd och omvårdnad i landet».

År 1805 renoverades altartaflan, i det den beströks med ny fernissa.*) Arbetet utfördes af majoren Nobelschöld, som särskildt anhållit att för sitt nöjes skull få verkställa det. Äfven 1832—34 förbättrades enligt byggnadskommittéen såväl altartaflan som alla altarprydnaderna.

Vid senaste stora reparation af kyrkan undergick altartaflan 1914 en ny renovering, som utfördes af den sida 11 i noten nämnde konservatorn A. Norblad. Altarbordet och infattningen fingo vid samma tillfälle ny målning och förgyllning.

Gerhard Saltzaw (von Saltzaw), hvars namn för evärdliga tider är fäst vid Kalmar domkyrkas altare, var son af handlanden och tavernaren (krögaren) Mauritz Saltzaw och hans tredje hustru, Margareta von Glaen. Född den 28 juli 1647, genomgick han Kalmar skola och collegium (gymnasium) »till sina præceptorers största nöje och behag», men ägnade sig därpå med stor framgång åt handel, så att han till slut blef mycket förmögen. Han aflade borgared den 8 januari 1672 och installerades som rådman den 12 maj 1692. År 1704 den 15 december dog han barnlös och begrofs i domkyrkan »i

*) Domkyrkorådets protokoll den 20 februari 1805 m. fl. senare.

närvaro af en mycket förnämlig och folkrik församling». Vid riksdagarna 1680 och 1697 var han »herredagsman» för Kalmar.*)

Dopfunten.

Äldre dopfunt saknas, ehuru en sådan fanns i gamla stadskyrkan, förfärdigad 1634 af Stefan Stenhuggare, som därför erhöll i betalning 48 dlr 24 öre.**) Denna dopfunt nämnes emellertid sedermera ej i inventarieförteckningarna, hvarken gamla eller nya kyrkans.

Den dopfunt, som nu står framme i domkyrkans kor, daterar sig från början af 1890-talet och är sammansatt af en gammal skål och en ny fot. Skålen har sannolikt förr tillhört slottskyrkan; den fanns åtminstone på 1870-talet i denna, där den stod i en afskrankning under predikstolen. Af landskamreraren J. A. Södermark, som då var föreståndare för museet på slottet, inflyttades den i detta, där den förvarades till 1891, då domkyrkorådet beslöt använda den för domkyrkans räkning. Enligt ritning af arkitekten Folke Zettervall gjorde stenhuggaren M. Dahllöf då en fot till densamma, hvarpå funten 1892 uppställdes i koret, där den nu står i norra fönsternischen. Mässingsfatet, som täcker skålen, är tillverkadt af guldsmeden J. G. Hentzell, likaledes efter ritning af Zettervall.***) Kostnaderna för alltsammans uppgingo till 265 kr., hvaraf Dahllöf bekom 140 kr. för dopfuntens fot och Hentzell 125 kr. för fatet.

*) *Melin, E.*, Likpredikan öfver Gerhard von Saltzau. För uppgifter här och i det följande rörande släktförhållanden, födelse- och dödsår samt val och utnämningar med mera dylikt hänvisas till Anreps Ättartaflor, Clerus Calmariensis, Nordisk Familjebok samt Löfgrens och Westrins samlingar. Jfr *Sylvander*, Kalmar slotts och stads historia, III, och *Bæhrendtz*, Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier.

**) Kyrkoräkenskaperna 1634. I samma räkenskaper omtalas ett funtbäcken af koppar, som dock nedsmältes vid en då företagen klockgjutning. Jfr s. 30.

***) Anteckningar i museets handlingar. Kyrkoräkenskaperna 1892. Domkyrkorådets protokoller den 15 okt. 1890, 29 jan. 1891 samt 30 jan., 9 juni och 13 okt. 1892.

I den äldsta kristna tiden döptes barnet, som icke ansågs tillhöra den kristna församlingen, utom kyrkan. När sedermera dopet förrättades i kyrkan, ställde man af samma skäl dopfunten så nära västra kyrkdörren som möjligt, antingen strax innanför densamma eller, i större kyrkor, i det västligaste kapellet på kyrkans norra sida. Först under reformationstiden fick funten i de flesta lutherska kyrkor sin plats i koret.

Predikstolen.

Domkyrkans predikstol, som förut tillhört gamla stadskyrkan, förskrifver sig från förra hälften af 1600-talet och skall vara förfärdigad af en tysk bildhuggare vid namn Hoppenstedt. Åtminstone uppgifver Sylvander i »Kalmar slotts och stads historia», att borgmästaren i Kalmar Kaspar Hoppenstedt 1730 lät förgylla predikstolen, emedan den var förfärdigad af hans farfader.*) Denna uppgift torde Sylvander — om den är riktig — hafva hämtat ur domkyrkorådets protokoller från 1730, hvilka voro tillgängliga för honom, men nu saknas, så att uppgiften ej längre kan kontrolleras.

I afseende på tiden lämna olika författare skilda uppgifter. Löfgren påstår, att predikstolen är förfärdigad »under biskop Schüttes tid», således mellan 1660 och 1707, hvilket af många skäl måste vara oriktigt. Sylvander däremot förlägger tiden till »omkring 1640», hvilket synes mera sannolikt, ehuru han ej anför någon källa som stöd. I gamla stadskyrkans räkenskaper, som med undantag af fyra år under 1630-talet**) finnas i behåll från 1619, då man började reparera kyrkan efter de stora skador, den lidit under Kalmarkriget, till 1678, då den raserades, finnas inga uppgifter om någon predikstols förfärdigande. De enda uppgifter rörande predikstolen, som förekomma i dessa räkenskaper, äro, såvidt

*) *Sylvander,* anf. arb., IV, s. 147.

**) Räkenskaper saknas för tiden 15/1 1631—12/5 1632, 12/5 1633—12/5 1634 samt 12/5 1636—12/5 1638.

KALMAR DOMKYRKAS INRE.
NORDOST.

författaren kunnat utröna, att en bildhuggare 1667 bekommit 2 dlr 10 öre 16 pgr smt »för han affäjade och gjorde predikstolen ren ofvan och nedan», samt att Hans Snickare 1678 erhållit 5 dlr smt »för sitt omak, att han tog ned predikstolen och den sammanlade uti kistor».*) Möjligen skulle man af det ofvan sagda våga draga den slutsatsen, att predikstolen är förfärdigad något af de år under 1630-talet, för hvilka räkenskaper nu saknas.

De kistor, i hvilka predikstolen 1678 nedpackades, insattes sedan i kyrkans materialhus på Kvarnholmen. Här förvarades de till 1682, då predikstolen uppsattes i nya kyrkan (domkyrkan), strax innan denna den 24 juni samma år invigdes till offentlig gudstjänst.

Under sista byggnadsskedet (1692—1703), då kyrkan fortfarande användes till gudstjänst, stod predikstolen hela tiden kvar på sin plats, utsatt för skada af takdropp och yrsnö, allt efter årstiden, för att ej tala om sten och murbruk, som föll ned från byggnadsställningarna. För att så mycket som möjligt skydda den härför, lät man redan 1693 öfverkläda den med bräder, och 1694 gjordes öfver densamma en ränna, »där som vattnet löper neder af i kyrkan».**) Att detta dock ej fullständigt kunde skydda den, är gifvet.

När domkyrkan i hufvudsak var färdig under sitt nya tak, måste predikstolen fördenskull undergå en grundlig renovation, som också företogs år 1701. Den »reparerades och förhöjdes» för 38 dlr 14 öre smt af snickarna Johan Röhl och Jöns Bokvall samt bildhuggaren Niklas Wensch(?), hvarpå den för 11 dlr 25 öre smt målades med grå oljefärg af målaren Salomon Eek.***) År 1712 ommålades den liksom alla tre läktarna af målaren Peter Lindhult från Stockholm, hvilken kommit till Kalmar för att deltaga i altarprydnadens uppsättande (sida 46). Predikstolen fick då en ljusare grå färgton än förut.†) För

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1667 och 1677. Jfr inventarieförteckningen 1678 (sida 19).

**) *Bæhrendtz,* Domkyrkans byggnadshistoria, sida 43 f.

***) Kyrkoräkenskaperna 1701.

†) Kyrkoräkenskaperna 1712. Domkyrkorådets protokoll den 29 juli 1712 i Kalmar domkapitels protokollsbok för samma år.

arbetet i dess helhet hade Lindhult betingat sig 200 dlr smt. Följande år målade Salomon Eek på väggen rundt om predikstolen ett blått draperi för 20 dlr smt.*) Så förblef det till 1730, då borgmästaren Kaspar Hoppenstedt, såsom nämndt, till sin farfaders minne lät öfverdraga predikstolen med förgyllning.

Vid senare större reparationer har äfven predikstolen renoverats, särskildt 1833 och 1914. Det målade draperiet, som synes å teckningen sida 13, borttogs 1832 eller 1833.

En smal trappa för genom muren från sakristian upp till den rikt förgyllda predikstolen, som uppbäres af en Mosesbild, hvilken förr skall hafva hållit lagens taflor i sin vänstra hand. På väggen öfver dörrarna vid trappan ses en förgylld sol med Jehovah i hebreiska typer, hvilken uppgifves vara skänkt till kyrkan af en löjtnant Groth.**)

Själfva predikstolskorgen, som består af fem delar af en åttkant, framställer fem bilder ur Kristi lidandes historia i rundbågiga fält — Kristus fängslas; Kristus inför Pilatus, som tvår sina händer; Kristus gisslas; Kristus på korset mellan röfvarna; Kristus nedtages från korset —. De olika fälten skiljas genom sex apostlar med joniska voluter på hufvudet. Tyvärr hafva de flesta förlorat sina utmärkande attribut.***) *Andreas* med X-korset och *Petrus* med nyckeln kännas dock lätt igen, så ock *Matteus* med en penningpung i vänstra handen och handtaget till ett svärd i den högra. Af de öfriga torde man äfven kunna identifiera *Johannes* med sina långa lockar och *Paulus* med sitt yfviga skägg; den förre torde hafva hållit i handen en kalk, den senare ett svärd. Alla framställas barfota och de flesta med en bok.

Det framtill femkantiga predikstolstaket är nästan tornlikt med flera afsatser, på hvilka en mängd förgyllda bilder äro placerade, de flesta mycket illa utförda. Öfverst står den

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1713.

**) Äldre inventarieförteckningar.

***) Beträffande den kristna konstens sätt att framställa apostlarna hänvisas till *Nordisk Familjebok* (nya upplagan), I, spalt 1227.

uppståndne Kristus med en korsfana i vänstra handen, den högra håller han upplyftad med pek- och långfingren sträckta uppåt. Vid hans fötter sitta sofvande krigsknektar. Ett trappsteg längre ned ser man bevingade änglar med verktyg m. m., såsom en hammare, en linjal, en tång, en stympad kolonn, ett spjut; mellan änglarna smärre kvinnliga bilder, flera med vattenkrukor. På nedersta afsatsen stå några större kvinnliga bilder (allegoriska), af hvilka en bär en stympad kolonn (Styrkan), en annan sträcker högra handen uppåt (Sanningen), en tredje vårdar sig om två små barn (Moderskärleken), en fjärde håller en uppslagen bok i högra handen (Vetenskapen) m. m.; mellan bilderna äro anbragta blåmålade dubbelsköldar, kantade med groteska gråa ansikten i profil. På sköldarna märkas i förgyllning bomärken och initialer. — Möjligen är predikstolstaket yngre än själfva predikstolen, ehuru räkenskaperna ej gifva någon upplysning därom.

Från en målad sol å takets undersida nedhänger en dufva såsom symbol af den helige ande.

Orgelverket.

Då Kalmar domkyrka 1682 invigdes för allmän gudstjänst, saknade den ännu orgel, hvarför musiken utfördes af stadsmusikanterna.*) Först 1684 uppsattes på en läktare i norra korsarmen ett orgelverk, som förut liksom läktaren tillhört gamla stadskyrkan. Från denna hade det nedtagits i början af 1678**) och därpå till uppsättningen i domkyrkan förvarats nedlagdt i hopslagna kistor i kyrkans materialhus. Den 30 december 1684 musicerades första gången på detsamma, dock »allenast på prof, ty den dagen var ingen helgdag». Följande år den 8 mars var första sorgmusik med orgeln vid holmmajoren A. Hommans begrafning.***)

*) *Bæhrendtz*, Domkyrkans byggnadshistoria, s. 37.

**) Kyrkoräkenskaperna 1677. Arbetet utfördes af mäster Magnus Orgelbyggare för en betalning af 10 dlr smt. Räkningen är daterad den 7 febr. 1678.

***) Beckstadii dagbok 1684 och 1685.

Orgeln, som var förfärdigad 1638, undergick i samband med uppsättningen 1684 en grundlig reparation, som för 450 dlr kmt verkställdes af orgelbyggaren Magnus Åhrman från Mönsterås.*) Redan 1693 måste den emellertid »renoveras, rengöras och förbättras samt till sin rätta ton omstämmas», hvilket arbete utfördes af Johan Åhrman, likaledes från Mönsterås. Denna reparation torde dock hafva varit mindre betydande, eftersom Åhrman därför fick nöja sig med 12 dlr smt.**) Likartade smärre reparationer ägde sedan rum allt som oftast. — Till orgelverket hörde denna tid en kolpanna »för organisten att värma sig med under spelandet».

Läktaren, som liksom orgeln sannolikt var illa medfaren efter förvaringen i kyrkans materialhus, målades 1688 för medel, testamenterade för detta ändamål af borgmästaren P. Hälls änka, 100 dlr.***) Den skildras sedan som »vackert målad och sirad och ofvan rundt om försedd med skufgallerverk af trä, hvilka skufvades å sido, när musik skedde med basuner, sång och instrumenter».

Jämte orgelmusiken utfördes nämligen instrumentalmusik af stadsmusikanterna, hvilka vid nya kyrkans invigning voro tvänne med en årlig lön hvardera ur kyrkokassan af 150 dlr kmt, senare 200 dlr,†) men genom Karl XII:s stat af 1799 indrogs denna aflöning och därmed också instrumentalmusiken under gudstjänsten.

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1638 och 1684. Åhrmans betalning för arbetet utgjorde enligt kontrakt med magistraten 424 dlr, hvartill kom 26 dlr till Jonas Lind, som härbärgerat honom. Åhrman erhöll dessutom 30 dlr kmt, därför att han spelade på orgeln under julhelgen.

**) Kyrkoräkenskaperna 1693. Åhrman begärde för sitt arbete 16 dlr smt, men magistraten nedsatte det till 12 dlr. Å:s räkning är daterad den 8 nov. 1693. Jfr *Sylvander*, IV, s. 93 ff., där dock flera uppgifter äro felaktiga.

***) Kyrkoräkenskaperna 1688. Frigelianska samlingarna.

†) Kyrkoräkenskaperna från 1680- och 1690-talen. I 1693 års kyrkoräkenskaper heter det: Musikanten Thomas Salomon för sin lön — 200 dlr kmt. I lika måtto njuter bem:te musikant med högvördige biskopens och samtliga magistratens permission och godtfinnande den andra musikantslönen, eftersom han genom döden afgången är och i dess ställe en god och duglig gesäll samma uppvaktning vid kyrkan gör — 200 dlr kmt.

År 1700 byggdes en ny läktare öfver västra ingången, dit orgeln öfverflyttades den 8 augusti samma år.*)

Ofta nämnda orgel, som bestod af endast 9 stämmor, visade sig genast från början för svag för den stora och höga domkyrkan. Af brist på penningar måste man dock nöja sig med den ända till midten af 1700-talet, då man ändtligen blef i tillfälle att anskaffa en ny. Det nya orgelverket, som hade 22 stämmor, förfärdigades under åren 1756—59 af orgelbyggaren Lars Wahlberg för en kostnad af 4,000 dlr smt undantagandes målning och förgyllning, som af domkyrkan skulle särskildt bekostas. Ritningen var uppgjord af hofintendenten Adelcrantz. Den 11 maj 1759 besiktigades och afprofvades orgeln af organisten Kristian Venster från Karlskrona, hvarvid arbetet befanns godt och godkändes.**) Den gamla orgeln skänktes af församlingen till Wahlberg, som sedan sålde den till Gärdslösa kyrka på Öland.

Endast genom ett par betydande gåfvor hade domkyrkan blifvit i stånd till nämnda orgelbygge. Så skänktes till domkyrkan 1,000 dlr smt genom testamente af den gamle karolinen Louis Jean Bousquet, som dog i Kalmar 1747, 83 år gammal, och 1755 öfverlämnades såsom gåfva af kapten Erik Millberg en lika stor summa »för uppbyggande af ett nytt orgelverk i domkyrkan». Genom smärre gåfvor och genom s. k. omgångsbok hopsamlades ytterligare 1,081 dlr smt. Återstoden, 919 dlr, måste församlingen 1767 åtaga sig medelst 8 öres personlig afgift.***)

Ännu saknades målning och förgyllning, och så förblef det i öfver 25 år, tills mäklaren och skeppsklareraren Anders Johan Bieurkman genom testamente af den 5 maj 1785†) skänkte till kyrkan en summa af 166 rdr 32 sk. eller 1,000 dlr smt, »hvilka penningar domkyrkorådet behagar till kyrkans

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1700. Beckstadii dagbok 1700.

**) Domkyrkorådets protokoller den 1 sept. 1756, 11 maj 1759 och 9 maj 1769.

***) Domkyrkorådets protokoller den 20 juni 1749, 13 sept. 1755, 12 dec. 1756, 16 dec. 1757, 24 mars och 11 maj 1759, 7 juni 1766 samt 7 mars och 10 april 1767.

†) Domkyrkoarkivet.

bästa disponera och använda», dock skulle dette ske i samråd med Bieurkmans gode vän handlanden Daniel Nyström.

Sedan penningarna efter Bieurkmans följande år inträffade död blifvit disponibla, bestämdes efter åtskilliga öfverläggningar, att de skulle användas till orgelverkets målning och förgyllning. Men som alla inkomna förslag öfverstego den af Bieurkman testamenterade summan, erbjöd sig Nyström att tillskjuta 16 rdr 32 sk. specie eller något mera intill 33 rdr 16 sk., om han själf finge ombestyra arbetet. Erbjudandet mottogs med tacksamhet, och så verkställdes arbetet under loppet af år 1788 af förgyllarna och spegelfabrikörerna Olof Wetterberg och Anders Högström samt målaren Johan Lundgren Olofsson. Det utfördes efter kungl. hofintendentskontorets ritning »med äkta guld och poleradt på alla ställen å siraterna, som åtkommas kunnat och förgyllas bort, samt i öfrigt måladt med oljefärg».*) Kostnaderna uppgingo i ett för allt till 191 rdr 16 sk. specie.

Åren 1837—38 undergick orgelverket en fullständig ombyggnad, hvarvid det tillökades med tre nya stämmor. Arbetet, som utfördes af orgelbyggaren direktören P. L. Strand, kostade 8,395 rdr 32 sk. 4 rst. b:co, ehuru man bibehöll, hvad man kunde, af den gamla orgeln.**) Besiktningen och afprofningen verkställdes den 30 januari 1839 af domkyrkans egen organist, direktör A. Holmberg.

Oaktadt man sålunda kostat på orgelverket en så betydande summa, dröjde det dock ej länge, förrän organisten började klaga öfver orgelns dåliga beskaffenhet, och fram på 1850-talet yrkade han upprepade gånger på en ny reparation.***) Först 1864 företogs emellertid en sådan, men inskränktes till det allra nödvändigaste.

I samband med en i början af 1880-talet beslutad omändring af orgelläktaren blef åter tal om orgelverket; skulle man ännu en gång reparera det, eller skulle man skaffa sig ett helt

*) Domkyrkorådets protokoller den 29 nov. 1786, 23 maj 1787, 12 april och 7 nov. 1788.

**) Domkyrkorådets protokoller den 24 och 30 dec. 1836, 9 maj och 28 okt. 1837 samt 30 jan. 1839.

***) Domkyrkorådets protokoller.

nytt? Slutligen kom domkyrkorådet till det resultatet, att det gamla verket ej var värdt flera reparationer, hvarpå man efter underhandling med flera orgelbyggare 1882 antog ett af firman P. L. Åkerman & Lund i Stockholm ingifvet anbud på en fullständigt ny orgel.*) Kostnadsförslaget uppgick till 25,600 kronor, hvaraf 5,000 kronor beräknades för fasaden.

Denna senare vållade emellertid åtskilligt bråk med orgelbyggarna. Ritningen, som uppgjorts af arkitekten Karl Möller, ändrades nämligen af denne på domkyrkorådets begäran, innan den inlämnades till öfverintendentsämbetet för fastställelse. Bland annat ersattes en del lyror i dekoreringen med andra »mera betydande» ornament. Men detta gaf orgelbyggarna anledning förklara, att de under sådana förhållanden icke kunde bygga orgelfasaden för 5,000 kr. Den nya ritningen, påstodo de, var mycket dyrbarare dekorerad än den ritning, som blifvit dem förevisad. Priset måste fördenskull enligt deras beräkning höjas till 9,090 kr., hvilket domkyrkorådet också till slut måste bekväma sig till att gå in på, då ritningen redan var fastställd och inga utsikter förefunnos att på annat håll erhålla arbetet billigare.**) Kontraktet godkändes den 18 juni 1883.

Orgelverket färdigbyggdes under 1883, och själfva nyårsafton fick församlingen första gången höra dess mäktiga stämma. Afprofningen hade ägt rum den 29 december och verkställts af domkyrkoorganisten i Växjö direktör A. Wideman och en representant för orgelbyggarfirman E. A. Setterqvist & Son i Stockholm, hvilka därvid gifvit det intyget, »att de funnit orgeln i fråga vara af den utmärktaste konstruktion och beskaffenhet samt i full öfverensstämmelse med kontraktet». I ett detaljeradt utlåtande***) heter det bland annat:

»Orgeln innehåller 36 ljudande stämmor, däraf 8 rör- och de öfriga labialstämmor, fördelade på trenne manualer och sär-

*) Domkyrkorådets protokoller den 9 maj, 1 nov. och 21 dec. 1882.

**) Domkyrkorådets protokoller den 1 febr., 7 och 30 april, 30 maj och 18 juni 1883. På förfrågan hos öfverintendenten Hugo Zettervall gafs det svaret, att orgelbyggarnas fordran för orgelfasaden »icke var för högt beräknad med 9,090 kronor».

***) Domkyrkorådets arkiv.

skild pedal; af dem tillhöra 10 stämmor första manualen, 9 andra, 8 tredje och 9 pedalen».

»Alla dessa stämmor äro mästerligt intonerade, äga hvar och en synnerlig jämnhet hela stämman igenom och hafva för öfrigt den tonfärg, som är öfverensstämmande med hvarje stämmas karaktär».

»Bland de många härliga solostämmorna torde särskildt förtjäna att framhållas:

Gamba 8 fot för sin vackra stråkton, sitt säkra anslag och sin jämnhet, *Fugara 8 fot,* som äfvenledes äger en vacker stråkton, men är något svagare och har en mera afrundad ton, *Flûte harmonique 8 fot* och *Octaviante 4 fot,* båda för sin rena, klara flöjttimbre, fri från biljud, *Violine 8 fot* för sin beundransvärdt fina, strykande och särdeles kvickt angifvande violton, *Aeoline 8 fot,* liknande violin, fast med något svagare, mindre kvickt angivande, om rörstämma erinrande ton, *Salicional 8 fot* med en mycket svag, innerligt skön och smekande mjuk ton, *Euphone 8 fot* med sin fina mjuka och behagliga rörtimbre, *Cor anglais 16 fot,* liknande fagott 16 fot, men med en mycket svag ton. Vidare märkas såsom förträffligt intonerade: *Violon 16 fot* i pedalen, som har en mycket stark, fyllig, kvick och klar stråkton, och *Violoncelle 8 fot,* förtjänstfullt intonerad till mycken likhet med en vanlig violoncells stråktoner».

»Samtliga rörstämmor äga hvar för sig en ovanligt frisk, jämn och fyllig intonation, och gifva särskildt de påslående rörstämmorna i förening med öfriga stämmor en majestätisk effekt».

»Af de ofvan uppräknade stämmorna hafva *Aeoline* och *Cor anglais* förut icke förekommit i någon svensk orgel».

»— — — hvadan», säga synemännen till slut, »denna orgel af oss *med högsta beröm* varder antagen och godkänd».

Den gamla orgeln såldes till Vissefjärda kyrka för 4,360 kronor.*)

Vid den stora reparation, som kyrkan helt nyligen undergått, har äfven orgelverket 1914 renoverats af samma firma, som byggt det, P. L. Åkerman & Lund, för en kostnad af något öfver 1,000 kronor.

*) Domkyrkorådets protokoll den 7 april 1883.

Den vackra fasaden prydes öfverst af Kalmar vapen, uppburet af två änglar med basuner; på afsatserna vid sidorna märkas två förgyllda svanar.

Sedan 1914 är orgeln försedd med elektrisk bälganordning.

Kyrkans kärl.

Altarkärl.

Kalmar domkyrkas arf i hithörande kärl från gamla stadskyrkan utgjordes af 6 kalkar med paténer, 2 vinkannor, 1 sockenbudsflaska och 1 oblatask, alla af silfver, vägande enligt 1682 års inventarieförteckning (sida 20) 636¾ lod.*) Af kalkarna omarbetades två mindre år 1707 till en större, två såldes 1721 jämte den ena kannan,**) och sockenbudsflaskan, omgjord 1797, har i senare tider försvunnit, utan att man vet, när eller hur den kommit bort. I stället har tillkommit en kanna och två flaskor, så att domkyrkan nu har i altarkärl af silfver (delvis omgjorda) **3 kalkar med paténer, 2 kannor och 2 flaskor samt 1 oblatask;** härtill kommer **en liten sked.**

1. En stor **kalk med patén,** vägande tillsammans 1,050 gram;***) brukas vid nattvardsgång i kyrkan. Ingen annan inskrift finnes på den än årtalet 1707 på nedre kanten, ej heller några särskildt anmärkningsvärda ornament. H. = 27,5 cm. Kalken med paténen förfärdigades 1707 af guldsmeden Peter Britt i Kalmar af tvänne äldre kalkar med tillhörande paténer. Mäster Britt fick i uppdrag att förfärdiga en kalk »uti vacker och siratlig form, som till så mycket bekvämligare församlingens tjänst må kunna brukas, eftersom de andra kalkarna dels äro söndriga och obrukliga, dels mindre än de kunna räcka

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1677 och 1682. I dessa årens inventarieförteckningar (intagna i räkenskaperna) upptages äfven en kalk med patén af mässing, hvilken snart utgår.

**) Kyrkoräkenskaperna 1707 och 1721.

***) Vikten enligt 1898 års inventarieförteckning.

KALMAR DOMKYRKAS SILFVER.

ut till distribuerandet vid en uppfylld disk för altaret».*) Kostnaderna uppgingo till 42 dlr 13 öre smt.

2. En **kalk med patén,** vägande tillsammans 650 gram; brukas i sockenbud. Å foten, som har sex flikar, är anbragt ett kors med en gjuten Kristusbild, öfver hvilken läses: INRI (sida 33). Det sexkantiga skaftet är midtpå utvidgadt till en rundad knapp med sex låga utsprång, på hvilka fordom suttit lika många kerubhufvuden af silfver;**) nu äro dessa ersatta med andra små ornament af samma metall, erinrande om en flygande insekt. I paténens midt märkes: *I. H. S.* (Den vanliga tolkningen är Jesus Hominum Salvator = Jesus människornas frälsare, ehuru monogrammet egentligen är de tre första bokstäfverna i Jesu namn på grekiska.) och på brädden: *J. E. R. L. — M. S. D. B.* jämte ett graveradt kors med en gjuten Kristusbild. Inga kontrollstämplar. H. = 22 cm. Gåfva af borgmästaren Johan Eriksson Rosenlund och hans hustru Maria Simonsdotter Blix,***) hvilkas initialer förekomma på paténens brädd.

Johan Eriksson Rosenlund var den förste borgmästare i Kalmar, som ägde verklig juridisk bildning och hade hållit många härads- och lagmansting, då han på landshöfdingen Gabriel Gyllenanckars rekommendation 1649 valdes till borgmästare. Han dog 1667 och ligger begrafven i Torslunda kyrka jämte sin hustru Maria, som var dotter af kronofogden i Ölands norra mot Simon Olofsson Blix och efter Rosenlunds död blef omgift med kaptenen Conrad Granatenburg.†)

3. En mindre **kalk med patén,** vägande tillsammans 373 gram; brukas i sockenbud. Kalken omgjordes 1828 af guldsmeden C. G. Högstedt i Kalmar af en äldre kalk med tillhörande patén.††) Kalmar kontrollstämplar från nämnda år (X 3). Kostnaderna uppgingo till 19 rdr 6 sk. 8 rst. b:co.

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1706 och 1707.

**) Löfgrenska samlingarna.

***) Dylika uppgifter om kyrkans kärl äro hämtade ur inventarieförteckningarna, där ej annat uppgifves.

†) Rosenlund byggde det första privata stenhuset på Kvarnholmen å tomten 109, nu adressnummer 40 Södra Långgatan.

††) Kyrkoräkenskaperna 1828.

Bland de 1721 sålda silfverpjäserna nämnes en större kalk med patén, vägande 79 (80?) lod, hvilka sannolikt voro ett minne från medeltiden. Kalken beskrifves som »förgylld utan och innan, några putsar på foten amulerat (emaljerade), af drifvet arbete och med fyra rubiner»; äfven paténen var förgylld och »amuleret med utstuckna beläten».*) Under det s. k. Kalmarkriget hade dessa föremål, liksom gamla kyrkans öfriga silfversaker, tillsammans 318½ lod, räddats undan den förstörelse, som då öfvergick staden.**) Allt annat af kyrkans dåvarande inventarium gick däremot förloradt.

4. En bukig, uppåt afsmalnande **vinkanna** med grepe, lock och pip, vägande 1,277 gram. På sidan läses: »*M. Nicolaus Eschilli, Superintendens Calmariensis, Natus 1588 - 4 Julij, Denatus 1650 - 17 Febr. Hoc Monumentum Dedit Eccle. Calm. cum Uxore Brigitta Johannis Ungia, Nata 1600 - 29 Aprill*». H. = 30 cm. I bottnen märkes Kalmar kontrollstämpel för 1780 (X), då den af Eschilli och hans hustru ursprungligen gifna kannan, hvilken upptogs till 122 lod, gjordes om för att blifva lika med följande, »så att nu 2:ne af en form kunna vid kommunion sättas på altaret».***)

Kannan är skänkt till gamla stadskyrkan af magister Nikolaus Eschilli, född d. 4 juli 1588, död d. 17 februari 1650, hvilken 1627—1650 var superintendent i Kalmar stift. Han var gift med Brigitta Johansdotter Ungia, dotter till en hans företrädare, Johannes Ungius; denna synes hafva öfverlämnat kannan till kyrkan efter mannens död.

5. En **vinkanna**, lik föregående och vägande 915 gram. På sidan läses: »*Denna Kanna är Förährad till Callmar Stads Dom Kyrkia af Sahlige Commissarien Sven Nilsson Porsell och des K. Hustru Catharina Zellinger. A:o 1738*». H. = 30 cm. I bottnen märkes en s. k. åldermansranka†) och tvänne stämplar, däribland *H W* (Hans Wiggman). — Wiggman blef 1739

*) *Sylvander*, Kalmar stads och slotts historia, IV, s. 126.

**) Kyrkoräkenskaperna 1613—1614.

***) Domkyrkorådets protokoll den 11 maj 1781.

†) Åldermansrankan, som liknar en våglinje med skarpa vinklar, betecknar, att det ifrågavarande föremålet hållit profvet vid lödighetsundersökningen. Den utbyttes 1752 mot »tre kronor».

ålderman i det året förut återupprättade guldsmedsskrået i Kalmar.

Kommissarien Porsell dog enligt uppgift på hans grafsten i domkyrkan redan 1693. Hans änka öfverlefde honom ända till 1742.

6. En cylindrisk **vinflaska** med skruflock och därå ett rörligt handtag, vägande 2,285 gram. På sidan läses i ett fält, bildadt af en krona och två bladkvistar: »*Gudi til ähra, Carls Kyrkia til prydnad, min Sal. man Her Lars Hasleboum och mig til åminnelse förährad af Gertrud Pers Dotter d. 9 Aug. A:o 1707*». H. = 26 cm.

Lars Hasselbom, † 1707, var handlande i Kalmar.

7. En **vinflaska,** lik föregående och vägande 2,555 gram. På ena sidan läses som å n:o 6: »*Den högste Guden til ähra och Calmare Domb Kyrkia til Heder och Prydnad har Handelsmannen Herr Lars Haselbom Senior detta åminnelse tekn förehrat. Calmar den 24 December A:o 1750*». H. = 29 cm. I bottnen märkes en åldermansranka och trenne stämplar, som visa, att kannan är gjord i Kalmar af Hans Wiggman. Bland kontrollstämplarna förekommer äfven bokstafven B.

Handlanden Lars Hasselbom senior, † ogift 1752, synes ej hafva varit befryndad med förutnämnde Lars Hasselbom.

8. En oval **oblatask** med kupigt lock, hvarå ett liggande lamm med korsfana (symbol af Kristus), vägande 595 gram. På sidan läses: »*Calmar Domkyrka Tillhörig 1781*». I bottnen märkes Kalmar kontrollstämpel för 1781 (Y). Den gamla oblatasken, som vägde endast 21 lod, uppgifves nämnda år*) vara både söndrig och för liten, hvarför domkyrkorådet beslöt göra en ny.

9. En liten förgylld **silfversked,** vägande endast 14 gram. Skeden, som i inventarieförteckningarna kallas en »rör om», är inköpt för kyrkans medel.

Dopkärl.

Domkyrkan äger **2 dopskålar af silfver,** af hvilka den ena är ett arf från gamla stadskyrkan, och **1 dopskål af nysilfver.**

*) Domkyrkorådets protokoll den 11 maj 1781.

10. Domkyrkans äldsta **dopskål** har handtag af bevingade kvinnofigurer; den väger 1,570 gram. På sidan märkes ett adligt vapen, hvari bland annat en svan, däromkring en inskrift: »*Des Herren Obersten Hans Wilhelm von Gengel. Sein Gedechtnis*» (hans minne). D. = 32 cm., h. = 12 cm.

Öfversten H. W. von Gengel var polack och dog 1660 i Kalmar, där han förmodligen vistades som krigsfånge. Han

SILFVERTALLRIK,
TILLHÖRANDE MÜHLENBRUCHSKA DOPSKÅLEN.

begrofs i stadskyrkan, och för hans graf m. m. betaltes i ett för allt »förutom kistsilfret» 112 dlr kmt. Af silfret, som man »med öfverste Jännicks bevillning tog från den polske öfverstens likkista», och som vägde 216 lod, förfärdigades nyssnämnda dopskål, hvars vikt då upptogs till 122 lod *). Det öfverblifna silfret såldes, och betalningen därför ingick i kyrkokassan.

*) Kyrkoräkenskaperna 1660 och 1661.

11. Kyrkans andra **dopskål** af silfver har lock och väger med detta 1,674 gram. Skålen har upphöjda handtag och tre runda fötter, liksom handtagen ornerade med blommor och blad m. m. I bottnen märkas flera stämplar, visande, att den är förfärdigad i Norrköping af *V. A. H.*, men ingen årsbokstaf. D. = 25 cm., h. = 9 cm. Locket, som har formen af en flat tallrik, är å brädden prydt med fåglar, frukter, blommor och blad; midtpå i en rundel synes en tämligen världslig grupp, föreställande en man och en kvinna, omgifna af träd, mannen med en bägare i vänstra handen, kvinnan med en uppslagen sångbok i knäet. Orneringen i drifvet och ciseleradt arbete i rokoko. Gåfva 1775 af Birgitta Kristina Ekman, änka efter handlanden och rådmannen i Kalmar Karl Alexander Mühlenbruch.

12. En mindre **dopskål** af nysilfver i drifvet arbete. Rundtom med knutar sammanbundna girlander. Inskrift: »*En tacksamhetsgärd från Anna Henning, Thure Nylander, 19 24/3 09*».

---

13. Till kyrkans kärl torde äfven böra räknas en nu oanvändbar fyrkantig **vinflaska af tenn** med skruflock och däri ett rörligt handtag. Höjd = 23 cm., bredd = 11,5 × 11,5 cm. Inga stämplar eller ornament. Den är säkerligen en af de tennflaskor, som upptagas redan i domkyrkans äldsta inventarieförteckning (1682) såsom arf från gamla stadskyrkan.

Kyrkans skrud.

Domkyrkans äldsta skrud, som till största delen var ett arf från gamla stadskyrkan, utgjordes enligt 1682 års inventarieförteckning af 1 korkåpa, 8 mässhakar, 6 mässkjortor, 4 altarkappor, 6 altardukar, 3 diskkläden, 1 list, 5 altarkläden och 2 bårtäcken. Af allt detta finnes nu intet kvar. Äfven en del senare tillkomna föremål af samma slag saknas (sida 24). För närvarande äger domkyrkan följande hithörande föremål: **1 biskopsskrud med kräkla, 10 mässhakar, 5 mäss-**

skjortor med lifbälten, 5 altardukar, 4 antependier, 5 kalkkläden, 4 diskdukar, 4 diskkläden, 3 predikstolstäcken, däraf ett större, 1 täcke för vigselpallens skrank, 1 dopfunttäcke samt diverse hvita dukar för nattvardskärlen. I följande beskrifning upptagas ej moderna hvita dukar och dylikt af mindre värde.

1. **Kalmar stifts biskopsornat,** bestående af mäss-skjorta med lifband, korkåpa, mössa, kors och kräkla, finnes med undantag af korset i domkyrkans ägo. Korset förvaras i domkapitlet.

Lifbandet, som tjänar att sammanhålla mäss-skjortan kring midjan, är förfärdigadt af violett sammet med svart foder; det vidgar sig mot ändarna, där det är prydt med ett bräm af guldgaloner.

Korkåpan af brokad i fasoneradt, mångfärgadt mönster på krämfärgadt bottenfält är längs framkanten och nackdelen prydd med en bred bård, kantad med guldgaloner; »skölden» med fransar i guld. Foder af grönt taft. Inköpt genom sammanskott från samtliga kyrkor i stiftet och brukad första gången den 26 november 1751 vid konung Adolf Fredriks kröning.*) Enligt »Den svenska Mercurius» för februari 1758 är korkåpan förfärdigad i Paris.

Mössan, som är rikt sömmad med guld och silfver, prydes af ett kors samt bårder likaledes i guld och silfver med röd kant. Två baktill nedhängande breda band sluta med fransar.

Kräklan (krumstafven) är å sin öfre, krumböjda del prydd med bladornament och drufklasar samt helt förgylld. Det nedre, raka partiet är svartlackeradt och deladt i två hälfter, af hvilka den öfre är ornerad med förgyllda fåror. Inköpt år 1888 för 126 kronor 15 öre.**)

2. En **mässhake** af rödt sammet med krucifix i guld och silfver på ryggstycket (ansiktet af gjutet silfver); vid korsets fot en dödskalle m. m. Rundtom en genombruten

---

*) Dylika uppgifter om kyrkans skrud äro hämtade ur inventarieförteckningarna, där ej annat uppgifves.

**) Domkyrkorådets protokoll den 3 december 1887. Kyrkoräkenskaperna 1888.

galon. Rödt foder. Enkelt knäppe af två hjärtformiga mässingsplattor, som varit försilfrade. Gåfva 1710 till domkyrkan af handlanden i Kalmar Mikael Bomgård (Baumgart), f. 1661, † 1719; mässhaken är sannolikt skänkt liksom antependiet 14 till minne af hans hustru Dorothea Lindman, som dog 1709.

3. En **mässhake** af rödt sammet. På ryggstycket en Kristusbild af gjutet silfver på ett broderadt kors i guld; vid korsets fot en dödskalle af silfver. Rundtom en silfverspets. Silfverspänne. På fodret är måladt *C. H. S.* — *E. W.* och därunder *1725*. Gåfva af Kaspar Hoppenstedt och hans hustru Emerentia Weijdling.

Kaspar Hoppenstedt, son af en omkring 1679 från Stralsund inkallad snickare Baltzar Hoppenstedt och Dorotea Engel, var född den 26 april 1684, aflade borgared som handlande den 6 februari 1709, blef rådman den 5 juni 1724 och politiborgmästare den 22 februari 1734, † den 22 augusti 1745. — Hoppenstedt hade haft synnerlig framgång i sina affärer, och hans förmögenhet, i bouppteckningen upptagen till 134,800 dlr smt, torde nog öfverstigit hvad någon annan Kalmarbo dittills efterlämnat. Han var äfven brukspatron och grundade tillsammans med C. W. Fletwood och G. Fr. Rothlieb Flerohopps järnbruk i Madesjö socken, uppkalladt efter grundläggarne — Fle-ro-hopp.

4. En **mässhake** af rödt sammet, som haft en nu bortsprättad silfvergalon rundtom. På ryggstycket har varit fastsydt ett stort kors, hvaraf nu endast några obetydliga gula silketrådar finnas kvar. På framstycket: Jehovahs namn med hebreiska bokstäfver i en sol (utblekt guldbroderi); nederst årtalet 1762 i silfver.

5. En **mässhake** af svart sammet med en bred silfvergalon rundtom. På ryggstycket ett kors af samma sorts galoner, men hopsydda till dubbel bredd. Silfverknäppe. Gåfva 1783 af handlanden Daniel Nyström. Redan 1781 hade domkyrkorådet förklarat, att den svarta mässhaken var oduglig, hvarför en ny borde anskaffas, »så vida icke någon af församlings ledamöter, för eget äreminnes skull, torde visa med sådan skänk sin frikostighet». *)

*) Domkyrkorådets protokoll den 11 maj 1781.

6—7. Två **mässhakar** af svart sammet med vågiga galoner rundtom. På framstycket en sol med Jehovah. På ryggstycket ett kors med törnekrona och gloria; vid korsets fot ett berg. Knappar och tofsar på axlarna. Inköptes för kyrkans medel år 1846 af mamsell Frederique Gröndahl i Stockholm för 360 rdr b:co.*)

8—9. Två **mässhakar** af rödt sammet, broderade med äkta guld. På framstycket en sol med Jehovah. På ryggstycket ett kors med törnekrona och gloria. Rundtom breda galoner. Allt i guld. Inköpta 1879 för kyrkans medel till ett pris af 538 kronor för hvardera.**)

10—11. Två **mässhakar** af rödt sammet med silfverspetsar rundtom. På ryggstycket ett kors i silfver och guld. Foder af rödt siden. Inköpta 1914 af konstanstalten Licium för 800 kronor.

12—13. Två **mäss-skjortor** med knypplade svenska spetsar. Inköpta 1914 af konstanstalten Licium för 190 kronor.

14. En **altarduk** af Wahrendorffs lärft med 25 cm. bred skirdukslist på tre sidor. Listen utsydd med blomblad- och fruktornament i silfver och guld samt gult och grönt silke. L. = 3,77 m., br. = 1,28 m. (med listen). Gåfva 1702 af friherrinnan Barbara Kristina Wachtmeister till minne af hennes aflidne man, landshöfdingen Bleckert Wachtmeister (sida 25).

15. En **altarduk** af damast med omkring 30 cm. bred spets. Gåfva 1867 af damer i Kalmar.

16. Hvit **altarduk** med knypplad svensk spets. Inköpt 1914 af konstanstalten Licium för 115 kronor.

17. Ett **altartäcke (antependium)** af röd, blommig damast (brokad), fyra tvärgående våder, 35—51 cm. breda, af annat tyg med inväfda mönster i hvitt och guld och bräm af smala silfverspetsar samt ett 14 cm. bredt långsgående band med guld- och silfverbrodering. Midtpå Wachtmeisterska och Wulffrathska vapnen under friherrlig krona, därunder *B. W.*

---

*) Domkyrkorådets protokoll den 27 juni 1845. Kyrkoräkenskaperna 1846.

**) Domkyrkorådets protokoll den 2 juli 1879.

— *B. W.* och nederst *1701.* L. = 5,35 m., br. = 1,1 m. Gåfva 1702 af friherrinnan Barbara Kristina Wachtmeister, född Wulffrath (sida 25).

Antependier äro vanligen broderade bonader af någon dyrbar tygsort och användas att smycka altarbordets framsida. Tyget är stundom inväfdt eller sömmadt med guld eller silfver (brokad) och spetsarna knypplade. Namnet *antependium* kommer af *ante* = framför och *pendere* = hänga. I domkyrkans äldre inventarieförteckningar kallas de än altarkappor, än altarkläden, än altartäcken.

18. Ett **altartäcke (antependium)** af rödt sammet med 13 cm. breda guldspetsar i nedre kanten. Midtpå ett adligt

Altaret med Hoppenstedtska antependiet (19).

vapen i silfver och guld (ett träd), på sidorna *M. B. G.* — *D. L. M.* och nederst på ett språkband: *ANNO 1710.* L. = 5,8 m., br. = 1,3 m. Gåfva af handlanden Mikael Bomgård (Baumgart) (sida 67).

19. Ett **altartäcke (antependium)** af rödt sammet med 21 cm. breda silfverspetsar i nedre kanten. Midtpå i guld och silfver Kristus med stor gloria, sittande med en kalk i handen; på sidorna härom likaledes i guld och silfver: *Kommer, smacker och ser, huru söt Herren är.* L. = 3,35 m., br. = 1.1 m. Måladt på baksidan: *Kaspar* Hoppenstedt — Emerentia Weijdling 1725 (sida 24).

20. Ett svart **antependium** med galon och kors af silfver. Inköpt 1914 af konstanstalten Licium för 202 kronor.

21. Ett **kalkkläde** af rödt sammet, fodradt med rödt taft och rundtom prydt med silfverfransar. På duken årtalet *1784* mellan två kvistar under en krona, allt broderadt i silfver. Dimensionerna = 65 × 65 cm. Inköpt 1784 för kyrkans medel.

22. Ett **kalkkläde** af svart sammet, fodradt med svart taft; i öfrigt som föregående.

23. Ett **kalkkläde** af hvitt siden, fodradt med ljusrödt siden och rundtom prydt med silfverspetsar. På duken en stor fyrkant, bildad af broderade törnkvistar och band i guld och silfver, i hörnen knutar med ax och drufkvistar. Midti en rundel i svart silke och därpå i ljust silke Kristus på korset med en dödskalle vid korsets fot. Dimensionerna = 70 × 70 cm. Inköpt 1794 för kyrkans medel.

24. Ett **kalkkläde** af svart sammet, fodradt med svart siden och rundtom prydt med fransar i silfver. Midtpå ett kors med en palmkvist, omgifvet af en strålgloria, i hörnen palm- och olivkvistar. Alla broderierna i silfver. Dimensionerna = 44 × 44 cm. Inköpt 1868 af brodösen fru Wilhelmina Almgren i Stockholm för 70 rdr rmt. *)

25. Ett **kalkkläde** af svart sammet, fodradt med svart siden och rundtom prydt med fransar i guld. Midtpå en törnekrona, i hörnen ax och drufkvistar. Alla broderierna i guld. Dimensionerna = 44 × 44 cm. Gåfva 1877 af fröken Jenny Holmström i Stockholm, »som tillika med föräldrar och sex syskon alla samtliga begått sin första nattvardsgång i Kalmar domkyrka». **)

26—27. Två **disktäcken** af rödt sammet med breda silfverspetsar i kanten. Groft foder. Midtpå ett vapen (en stadsport med befäst mur); vid sidorna *C. H. S.* — *E. W.* och under vapnet *1725*, allt i silfver utom vapnet, som delvis är i guld. L. = 4,35 m., br. = 80 cm. Gåfva af Kaspar Hoppenstedt och Emerentia Weijdling (sida 24).

28—29. Två svarta **disktäcken** med galon af silfver. Inköpta 1914 af konstanstalten Licium för 155 kronor.

*) Domkyrkorådets protokoller den 13 mars och 7 augusti 1867. Kyrkoräkenskaperna 1868.

**) Domkyrkorådets protokoll den 5 december 1877.

30 Ett **täcke** för skranket vid vigselpallen af rödt sammet med broderade rosor i samma färg; smal bård med fransar af rödt silke. Inköpt 1914 af konstanstalten Licium för 134 kronor.

31. Ett **dopfuntstäcke** af rödt sammet; bård af silfvergaloner med gråa silkesfransar. Midtpå en flygande dufva i en sol. Inköpt 1914 af konstanstalten Licium för 127 kronor.

32. Ett **predikstolstäcke** för bokpulpeten af rödt sammet; bård af spetsar och silfvergaloner med gråa silkesfransar. Framtill tre små likarmade kors i silfver. Inköpt 1914 af konstanstalten Licium för 35 kronor.

33—34. Två svarta **predikstolstäcken**, ett större och ett mindre, med galoner och fransar af silfver. Det större täcket för själfva predikstolen, det mindre för bokpulpeten. Inköpta 1914 af konstanstalten Licium för 95 kronor.

Anm. Den svarta skruden är afsedd att begagnas under fastlagen och vid begrafningar.

Belysningsredskap.

Domkyrkan, som sedan 1864 upplysts medelst gas, har i år, 1914, fått elektrisk belysning, hvartill en del äldre kronor och ljusarmar apterats; därvid hafva de undergått mer eller mindre betydande förändringar.

Såsom synes af 1682 års inventarieförteckning ägde domkyrkan, då den invigdes till allmän gudstjänst, följande belysningsredskap: 6 ljuskronor och 6 ljusarmar af malm och mässing, den största ljuskronan med 21 armar, den minsta med 4 armar, 2 ljusstakar af malm med spetsar i stället för ljushylsor, 2 ljusstakar af tenn samt 2 ljuskronor och 5 ljusarmar af järn, hvaraf det mesta var arf efter gamla stadskyrkan.

Af dessa belysningsredskap finnas i våra dagar endast 2 ljusarmar af järn i behåll. Redskapen af malm och mässing, som redan 1682 sägas vara mycket bristfälliga, bortbyttes snart, och nya anskaffades i stället. Kronor och ljusarmar

af järn hafva i senare tider, med ofvan nämnda undantag, gått förlorade, så ock tennstakarna.

För närvarande äger domkyrkan följande belysningsredskap, alla nu användbara förvärfvade efter invigningen 1682.

Silfver.

1—2. Två **ljusstakar** af 34 cm. höjd, vägande tillsammans 1,495 gram; den ena staken är ett par gram tyngre än den andra. Fotstyckena äro runda och kupiga samt hvila på trenne knappar, skaften spiralvridna och ljusmanschetterna platta, dessutom finnas närmast öfver fotstyckena ett slags droppskifvor såsom ett minne från äldre typer. Rik ornering med fåglar, frukter, blommor och blad i drifvet arbete i rokoko, erinrande om locket till Mühlenbruchska dopskålen (sida 64). På fotstyckenas nedre kant läses: »*Af Johan Fahlberg och des kiera hustru Chatarina Höijer gifwit till Calmar Kyrckia d. 24 December Anno 1734. Weger* $57^{3}/_{4}$ *lod* ($55^{1}/_{4}$ *lod).*» Stämplar, som visa, att stakarna äro förfärdigade i Norrköping af *V. A. H.*, men ingen årsbokstaf.

Johan Fahlberg, handlande i Kalmar, gifte sig 1713 med Katarina Höijer i hennes andra gifte. De ligga begrafna i domkyrkan, där deras grafsten återfinnes under n:r 4.

3—4. Två åttkantiga **ljusstakar** af 25 cm. höjd, vägande tillsammans 1,087 gram. Inskrift: »*Anno 1729 d. 11 Febr. är denne liusestaka till Callmare Stadz Kyrckia Förähraḍ uti Testamente efter Sahlig Matronan Christina Bergman. Född A:o 1663 d. 28 sept., död A:o 1729 d. 2 febr.*» Inga stämplar.

Kristina Bergman var änka efter handlanden Johan Bergman i Kalmar.

5—6. Två små **ljusarmar** med skålformiga, refflade manschetter, vägande tillsammans 704 gram; voro fordom fastsatta på predikstolen. Inskrift: »*O. Gallas. A. M. Utterbohm haf:r förährat dese ljusplättar till Calmar Kiör. A:o 1716.*» (Inskrifterna äro något olika på de båda armarna.) Kalmar stämpel med guldsmedsinitialerna *H. V.*

Olof Gallatz, som synes hafva varit son till en skeppare Nils Uhre, föddes i Kalmar 1669. Sedan hans moder gift

om sig med skeppsbyggmästaren Mikael Gallatz, antog han dennes namn. År 1692 vann han burskap som handlande, representerade staden vid riksdagarna 1713—14 och 1723 samt utnämndes till politi-borgmästare den 5 maj 1722, † den 30 december 1733. Han var gift med Anna Maria Utterbom i hennes andra gifte.

Malm och mässing.

Alla användbara äldre kronor och ljusarmar blefvo 1914 renoverade och ändrade för elektrisk belysning, hvilket arbete utfördes af gelbgjutaren F. E. Lindstedt i Kalmar. Nya ljusarmar, lampetter och lyktor hafva utgått från samma verkstad.

7. Stor **ljuskrona** af malm, ursprungligen med 18 armar i 2 kransar. Inköptes 1682 i Lybeck för 510 dlr kmt*) och upphängdes midt i krysshvalfvet, där den fortfarande hänger, ehuru ändrad till 36 armar i 4 kransar; öfverst Kalmar vapen (nytt).

8. Stor **ljuskrona** af mässing, ursprungligen som nu med 21 armar i 3 kransar; öfverst Lammet med korsfanan (nytt). Inköptes 1688 af mässingsslagaren m:r Johan Hansson i Wimmerby för 350 dlr kmt, hvarvid dock togs i byte gammal mässing (kronor och ljusarmar) för 165 dlr kmt.**) Hängde förr längst fram i kyrkan vid koret, men flyttades 1914 längst ned, strax framför orgelläktaren.

9—10. Två **ljuskronor,** den ena af mässsing, den andra af malm, ursprungligen som nu med 12 armar i 2 kransar. Inköptes 1687 och 1689 af nyssnämnde Johan Hansson i Wimmerby för 200 dlr kmt stycket***) och upphängdes under läktarna i norr och söder, där de fortfarande hänga.

11. En **ljuskrona** af mässing, ursprungligen som nu med 18 armar i 3 kransar; öfverst en ängel med en bok och en palmkvist (nytt). Den hängde förr nederst i kyrkan, strax

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1682. Äldre inventarieförteckningar, ur hvilka äfven en del andra uppgifter om kyrkans belysningsredskap äro hämtade.

**) Kyrkoräkenskaperna 1688. — På ett par af denna kronas armar är inristadt årtalet 1678, det år, då kronorna nedtogos i gamla stadskyrkan. Man finner däraf, att Hansson användt delar af de gamla kronorna för den nya.

***) Kyrkoräkenskaperna 1687 och 1689.

framför orgelläktaren, men flyttades 1914 till domkyrkorådets sessionsrum. När denna krona förvärfvats till kyrkan, är författaren obekant. Äldre inventarieförteckningar upptaga på dess gamla plats alltifrån 1688 en mindre krona med 8 armar i 2 kransar. *)

12—13. Två **ljusarmar** af malm med 5 pipor; under den mellersta synes von Rosenfeldtska vapnet med en liten tretungad flagga på hjälmarna. De hafva förr haft sin plats i koret på hvar sin sida om altaret, men flyttades 1914 ned i västra korsarmen. Gåfva af amiralen Werner von Rosenfeldt, **) som dog 1710 och ligger begrafven i domkyrkan, där hans grafsten återfinnes under n:r 2.

14—25. Tolf nya **ljusarmar** dels i västra korsarmen, dels på läktarna, förfärdigade 1884 och 1914 af gelbgjutaren F. E. Lindstedt.

26—27. Två stora **lampetter** i drifvet arbete, renoverade 1914; de hade fordom 2 pipor hvar, ***) men nu endast en, afsedd för ljus. De hänga på ungefär samma plats som i äldre tider, den ena mellan sakristidörren och predikstolen, den andra midtemot. Gåfva 1755 af handlanden och rådmannen David Mühlenbruchs änka Maria Amalia Dobbien, † 1760.

28—29. Två nya **lampetter,** lika föregående, förfärdigade 1914 af F. E. Lindstedt. Hänga i västra korsarmen.

30—31. Två mindre **lampetter** i drifvet arbete, hvardera med en pipa för ljus. De hade förr sin plats vid de tvänne främsta nummertaflorna; nu hänga de i korets fönsternischer. Gåfva af handlanden Henrik Wendt, † 1726.

32—34. Tre nya **lyktor** af mässing, förfärdigade 1914 af F. E. Lindstedt, delvis efter modell från 1600-talet. De hänga i förstugorna.

*) I 1709 års inventarieförteckning (ett exemplar i domkapitlets arkiv) står med annan stil antecknadt, att de flesta kronorna voro skadade; den lilla med 8 armar säges rent af vara oduglig. I en anmärkning nedanför heter det emellertid: »Hvad som felas vid ljuskronorna, finns i sakristian i en kista nedlagdt.»

**) Är möjligen gåfva af änkan, Kristina Gyllenstake.

***) Af de äldre ljushållarna, som hade en liten urna mellan piporna, fanns *en* ännu 1911 i behåll, men saknas nu.

35—36. Två vridna **ljusarmar** af järn, den ena med två pipor utan droppskålar, den andra med en pipa och rund droppskål.

I samband härmed må nämnas, att kyrkan äger 2 **ljusformar** af järnbleck för stöpning af vaxljus, 7 svarfvade **trätappar**, fem med runda ljushylsor och två med järnspetsar, »som brukades till vaxljusen», samt 5 trattformiga **kopparhattar** *) »att därmed släcka vaxljusen på altaret och predikstolen».

Målningar.

1. **Porträtt af konung Karl XI.** Oljemålning på duk. Osign. Midjebild, framställande konungen klädd i gult kyller med läderbälte om lifvet. Enligt tidens sed bär han peruk (svart). Förgylld ram.

Om förvärfvandet af detta porträtt heter det i en anteckning från 1840-talet: »På yttrad önskan af vice pastorn och stadskomministern N. I. Löfgren i Kalmar, att det skulle vara en för sakristian **) passande prydnad, om contrefaits af de tre stora *Karlar,* hvilkas namn kyrkan bär, och under hvilkas regering hon blifvit uppbyggd, kunde anskaffas, gjorde en aktad församlingsmedlem, handlanden herr Daniel Korsseman, början härtill, då han den 28 oktober (1840) hitskänkte ett väl måladt porträtt af konung Karl XI i förgylld ram, hvilket, sedan det af målaren Östergren blifvit rengjordt, fernissadt och försedt med konungens namnchiffer, upphängdes på sitt ställe den 13 november.» På baksidan antecknades: »Skänkt till Kalmar Domkyrka den 28 oktober 1840 af Handl.

---

*) Sedan ofvanstående skrefs, hafva under våren 1914 några af dessa föremål på obekant sätt försvunnit.

**) Man höll just då (1840) på med en reparation af sakristian, och detta gaf anledning till Löfgrens yttrande.

Dan. Korsseman genom d. v. P. och Stads comm. N. 1. Löfgren.» *)

2. **Porträtt af konung Karl XII.** Oljemålning på duk. Osign. Midjebild, framställande den under de första åren af 1700-talet dominerande bilden af konungen, den s. k. Narvatypen. Konungen är klädd i bröstharnesk och däröfver en blå hermelinsfodrad vapenrock, till hälften uppknäppt och tillbakaviken; läderbälte om lifvet. Håret är rakt uppstruket. Förgylld ram (ny).

Porträttet skänktes till domkyrkan år 1843 i januari af hamnfogden och skeppsklareraren Per Ekerot, och sedan det blifvit upputsadt af artisten G. Lindblom, upphängdes det i sakristian den 13 februari samma år. **)

Karl X Gustafs porträtt saknas ännu.

3. **Porträtt af Herman Schröder,** biskop i Kalmar stift 1729—1744. Oljemålning på duk, utförd af Edvard Orm 1732. ***) Midjebild, framställande biskopen i prästerlig dräkt med pudrad peruk. I händerna håller han två böcker, af hvilka den ena är uppslagen. Däri läses: 2 Tim. 4 v: 5 och text på både grekiska och latin. Förgylld ram.

Orm, som möjligen var lärjunge af Ehrenstrahl eller af David von Krafft, vistades från 1729 till sin död 1735 på Öland, där han utförde altartaflor samt målade porträtt af präster och deras fruar. †)

4—5. **Porträtt af bildhuggaren Baltzar Hoppenstedt,** (enligt påskrift dels på framsidan, dels på baksidan) född i Sachsen-Lauenburg 1622, död i Kalmar den 30 mars 1699, stamfader för Hoppenstedtska släkten, **och hans hustru Dorotea Engel,** född 1627, död 1709, stammoder för samma släkt. Oljemålningar på duk. Osign. Midjebilder, framställande ett välmående borgarpar från slutet af 1600-talet. Han bär bland annat yfvig peruk och nedhängande, veckad

---

*) Löfgrenska samlingarna. — Löfgren protesterade mot att äfven hans namn upptogs i anteckningen på porträttets baksida, men Korsseman förklarade, att, om så ej skedde, återkallade han gåfvan.

**) Löfgrenska samlingarna.

***) Enligt anteckning på baksidan.

†) Nordisk Familjebok.

hvit halsduk, hon har svart bindmössa och stor, hvit krage med långa spetsiga snibbar. Omkring porträtten en oval målad lagerkrans. Svarta ramar (nya).

Porträtten öfverlämnades vid domkyrkorådets sammanträde den 9 juni 1875 af rektor R. Törnebladh såsom gåfva till kyrkan från kommendören Axel Adlersparre i Stockholm och hans fru.*) Enligt bifogad uppgift skall bildhuggaren Hoppenstedt hafva inkallats från Tyskland för att verkställa åtskilliga bildhuggeriarbeten i Kalmar domkyrka. I dennas byggnadsräkenskaper, som nu äro ganska fullständigt kända, förekommer emellertid ej namnet Hoppenstedt, ehuru andra bildhuggare nämnas. Sonen Kaspar, borgmästare i Kalmar 1734—1745, uppger däremot i en sin meritförteckning från 1729,**) att fadern inkallats från Stralsund efter den stora branden i Kalmar 1679, då öfver 100 hus i stadens bäst bebyggda del blefvo lågornas rof, för att »genom sin slöjd och idoghet på sitt sätt upphjälpa den förbrända staden».

Beträffande årtalen på fru Doroteas porträtt må anmärkas, att dödsåret är felaktigt. Enligt domkyrkans dödsbok afled hon 1710 den 20 november i pesten, som då våldsamt hemsökte Kalmar. Hennes födelseår är minst sagdt tvifvelaktigt. Sonen Kaspar, hennes enda barn, föddes enligt uppgift i nyssnämnda meritförteckning år 1684 (modern skulle då varit 57 år, om det angifna födelseåret (1627) är riktigt), och 1701 gifte hon om sig (således vid 74 års ålder, under samma förutsättning). Baltzar Hoppenstedts dödsår stämmer däremot med uppgiften på hans grafsten i domkyrkan, nu n:r 16.

Baltzar Hoppenstedt, snickare, inkallades från Stralsund efter Kalmar stads brand 1679, aflade borgared den 3 augusti 1681, fick den 16 november 1687 afslag på sin begäran att jämte sitt handtverk få drifva handel, synes dock sedermera ha befattat sig med handel och invaldes den 10 maj 1697 i handlandenas klass såsom en af de 24 äldsta, † den 30 mars 1699. Han var före mantalsskrifningen den 27 januari 1682

*) Domkyrkorådets protokoll den 9 juni 1875. — Fru Adlersparres morfar hette Hoppenstedt.

**) Kalmar landskanslis handlingar (Vadstena).

gift med *Dorotea Engel*, sämskmakaren Jakob Engels dotter. Hoppenstedt efterlämnade en son, Kaspar (Didrik), i sinom tid politi-borgmästare i Kalmar. — Hur Sylvanders uppgift om inflyttandet till Kalmar omkring år 1640 af en tysk bildhuggare Hoppenstedt, farfader till borgmästaren Kaspar Hoppenstedt (sida 49), skall förlikas med nämnde borgmästares egen uppgift om faderns inkallande omkring 1679, vågar författaren ej afgöra.

6. Af religiösa bilder äger domkyrkan en oljemålning på trä, framställande **Kristi uppståndelse.** Kristus står i en sky med en stor röd fana med svart kors. Fyrkantig, svart ram med pressade mässingsrosetter i hörnen. Gåfva till domkyrkan år 1841 af handlanden C. D. Ljungdorff i Kalmar.*)

7. Slutligen må nämnas **Kalmar domkyrka med kupolpåbyggnad** enligt arkitekten Helgo Zettervalls förslag. Akvarell inom glas och ram. Gåfva till domkyrkan 1888 af H. Zettervall.

Anm. De fem porträtten, renoverade år 1914 af konservatorn A. Norblad, äro nu upphängda i domkyrkorådets sessionsrum och »Kristi uppståndelse», likaledes renoverad af Norblad, i sakristian.

I samband härmed upptages en afbildning i gips af **Kalmar domkyrka med kupolpåbyggnad** enligt förslag af förste intendenten i öfverintendentsämbetet I. G. Clason. L. = 60 cm. Br. = 40 cm. H. = 65 cm. Den inköptes år 1908 för 685 kronor.

Diverse.

1—2. Två **nummertaflor** med förgyllda ramar och öfverstycken samt en likaledes förgylld list midtöfver. Inköptes 1788**) af spegelfabrikörerna Anders Högström och Olof Wetterberg för 4 rdr specie hvardera.

*) Löfgrenska samlingarna.

**) Domkyrkorådets protokoller den 7 och 24 nov. 1788. Samtidigt inköptes 100 st. mässingssiffror för 16 rdr 32 sk. specie.

3—8. Sex **nummertaflor** af enklare beskaffenhet, men rymligare. Församlingen hade klagat öfver att nummertaflorna voro »för små, så att icke alla till en högmässa hörande psalmnummer kunde därå på en gång upphängas». För att afhjälpa detta missförhållande inköptes 1874*) sex nya nummertaflor för 10 kronor stycket.

9. Ett litet **timglas (halftimmeglas)** i träställning, bestående af 2 åttkantiga ändskifvor förenade medelst 4 stolpar. H. = 17 cm. Skall förr hafva haft sin plats i tornet.

10—11. Två **kollekthåfvar** af rödt sammet med broderade vapen — stadsport och befäst mur — *C. H. S.* och *1746* i guld och silfver. Svarfvade stänger med förgyllda mässingsbeslag vid håfvarna. Pinglorna, som voro af silfver, bortstulos vid kyrkoreparationen 1832—34. Gåfva 1746 af brukspatronerna Baltzar Georg och Kaspar Didrik Hoppenstedt,**) sannolikt till minne af fadern, borgmästaren Kaspar Hoppenstedt, som dog 1745 och begrofs i domkyrkan, där hans grafsten förr funnits.

Till kyrkvaktmästarens göromål hörde förr och hör kanske ännu på sina håll att under gudstjänsten »gå med håfven» för att insamla medel för de fattiges räkning eller för andra ändamål. I Kalmar domkyrka upphörde man redan 1824 med håfgången;***) i stället upptagas sedan dess kollekterna i bäcken vid kyrkdörrarna. — Håfvarna voro vanligen försedda med pinglor för att därmed väcka de sofvande, då kollekten skulle uppbäras.

12—13. Två **håfvar** af svart sammet med spetsar och årtalet *1822* i silfver. Enkla stänger med järnbeslag (hylsor) vid håfvarna.

14—16. Tre **kollektbössor (bäcken)** af koppar. En större, lik en urna, och två mindre, koniska; alla tre öfverst med en rund skål. Den större, som på sidorna är prydd med två ansikten i upphöjdt arbete med lösa ringar i munnen, har varit bestruken med brun oljefärg, hvaraf dock nu endast obetydliga spår äro kvar. H. = 42 cm. På ena sidan lästes förr: *Skänkt till Calmar Stads Fattig Cassa År 1825 af S.*

---

*) Domkyrkorådets protokoller den 6 sept. och 5 nov. 1873 samt 6 maj 1874.

**) Äldre inventarieförteckningar.

***) Domkyrkorådets protokoll den 23 maj 1824.

P. E. De båda mindre äro samma år förfärdigade af kopparslagaren S. P. Elmgren och inköptes af kyrkan för 10 rdr b:co. H. = 28 cm.

17. En **kollektkista** af ek, beslagen med hel järnplåt och därutanpå med korslagda bandjärn af 5—5,5 cm. bredd och med samma mellanrum. Ett innanlås och tre grofva öfverfall för hänglås. I locket tre långsmala hål för nedstoppande af penningar. Inuti genom tvärväggar delad i tre fack och i locket märkt *A:o 1699.* L. = 1,3 m., br. = 65 cm., h. = 68 cm. Har ursprungligen hvilat på en grof ekram med järnkedjor att spänna öfver kistan. Inköpt 1699 för 240 dlr kmt, hvaraf kyrkan betalte hälften och hospitalet hälften. *) Användes nu till förvaring af kyrkans silfver.

18. En **kyrkvaktarstaf** af bamburör med svarfvad profilerad träknapp. L. = 2,5 m.

Fordom gick kyrkvaktaren omkring i kyrkan under predikan och väckte inslumrade åhörare antingen genom att med en lång staf, som var försedd med skramlande ringar eller dylikt, stöta i golfvet (däraf »*kyrkstöt*») eller med densamma gifva de sofvande ett lätt slag. **)

19. Domkyrkans **sigill**, som är förfärdigadt i stål af gravören A. Unnerus från Visby 1831, föreställer kyrkans västra gafvel med omskrift: »*Sigillum Templi Cathedralis Caroli Calmariæ.*» Ritningen är gjord af v. pastor N. I. Löfgren och företeddes i domkyrkorådet den 16 mars 1831, då den ock godkändes. ***)

20. »**Karl XII:s bibel**», folio, tryckt 1703 i Stockholm hos Henrik Keyser. Skinnband på trä, hvars förgyllda silfverbeslag bära Karl XII:s namnchiffer. Titelplansch med konungens porträtt i kopparstick (Narvatypen); omskrift: *Carolus XII Dei Gratia Svecorum, Gothorum Wandalorumque Rex Pius Felix Inclytus Victor et Triumfator.* †)

21. En **psalmbok**, tryckt 1737 i Stockholm hos B. Gottlieb Schneider. Pärmar af silfver med graverade ramar på båda sidor. Midtpå framsidan en liggande kronhjort. På

---

*) Kyrkoräkenskaperna 1698 (1/5 1698—1/5 1699).

**) Nordisk Familjebok.

***) Domkyrkorådets protokoll den 16 mars 1831.

†) »Karl XII af Guds nåd Sveriges, Götes och Vendes konung. From, lyckosam, berömd segrare och triumfator.»

pärmens insida textadt på papper: *Skänkt af Framledna Baronessan Högwälborna Charlotta Cronhjort på Ryssby-Lund till Calmare Dom-Kyrka — Död den 31 januarii. År 1775.*

Baronessan Charlotta Cronhjort, † 1776 ogift enligt Anreps Ättartaflor,*) var dotter af generalmajoren Abraham Cronhjort och hans maka Brita Skyttenhjelm, dotter af biskopen i Kalmar stift D:r Henning Schütte, adlad Skyttenhjelm.

22. Ett litet **psalmboksskåp,** som före senaste reparationen användts i en af kyrkbänkarna för att mellan gudstjänsterna däri inlåsa ägarens psalmböcker; brukades egentligen under den tid, då bestämda bänkplatser fingo köpas. Å skåpet, som är af polerad björk, är inlagdt i silfver *D. 1862 E.* Öppnas medelst ett slags konstlås på ena sidan. H. = 15 cm., br. = 24 cm., dj. = 11,5 cm. Har tillhört guldsmeden Daniel Eklund, † 1870.

23. En **medalj** af silfver, präglad 1693 vid jubelfesten till minne af Uppsala möte 1593. Medaljen visar på åtsidan ett skepp, som med ett serafhufvud och en korstecknad sköld i bakstäfven, Kristi monogram i toppflaggan och neddraget segel går stadigt fram genom brytande böljor. Däröfver Jehovah med hebreiska typer i en strålkrets.**) Omskrift: IACTATVR SED TVTA TAMEN. På frånsidan läses på 8 rader: IN FELICEM MEMORIAM CONCILII VPSALIEN: CVIVS DECRETVM CENTECIMO ABHINC ANNO PERSECVTIONI LITVRGICÆ FINEM ATTVLIT. M DC XCIII.***) Utdelades af konungen rikligen i guld och silfver.

24. Generallöjtnanten friherre Bleckert Wachtmeisters **kommandostaf,** som legat på hans likkista i Wachtmeisterska grafkoret under altaret. Den upptogs af en tillfällighet vid

---

*) Hon kallas i Ättartaflorna Helena Charlotta.

**) *Hildebrand, B. E.,* Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, I: 119.

***) »Det vräkes hit och dit, men går dock tryggt sin väg fram.» — »Till den glädjefulla åminnelsen af Uppsala möte, hvars beslut för hundra år sedan satte en gräns för den liturgiska förföljelsen.» — 1693.

reparationen 1832—1834*) utan att sedan hafva blifvit lagd tillbaka på sin plats. — Stafven, som är af trä, är klädd med svart sammet och i ändarna skodd med starkt förgyllda mässingsbylsor, prydda med tre kronor i hög relief. L. = 64 cm., omkrets midtpå = 11,3 cm. I ena ändan läses följande inskrift: *Bleickard Wacktmeister. Anno 1701.*

25. En stor **kakelugn,** hvilande på fyrkantiga fötter, har varit uppsatt i domkyrkorådets, förut domkapitlets sessionsrum. Ugnen, som består af tre olika stora våningar, är sammansatt af små kvadratiska, svartglaserade bladkakel med smala barockrankor i relief. De våningarna begränsande simskaklen äro ornerade på samma sätt. Hur denna kakelugn kommit till domkyrkan, är författaren obekant. Nu (1914) är den nedtagen och deponerad i museet på Kalmar slott.

26—27. Två **pukor** af koppar. Förvaras i allm. läroverkets lokal.

28. Gamla **tornuret** från 1804. Är nu deponeradt i museet på Kalmar slott.

Grafvar.

Allt sedan medeltiden var det sed, att man äfven i kyrkorna beredde hviloplatser åt de döda. På 1600-talet, då Kalmar domkyrka byggdes, var seden eller kanske rättare oseden i sitt flor, hvarför också grafvar i mängd funnos i densamma. Enligt en i kopia ännu befintlig grafkarta (Karta I) voro de numrerade grafvarnas antal 84.**) År 1683 utfärdades en särskild stadga rörande dessa grafvar, hvarigenom pris och äganderätt m. m. bestämdes. Mot slutet af 1700-talet vidtogos emellertid åtskilliga åtgärder för att inskränka det i sanitärt hänseende skadliga begrafningssättet, men först 1824 tog man steget fullt ut och förbjöd på sockenstämma

*) Löfgrenska samlingarna.

**) Denna grafkarta uppgjordes 1681 af fortifikationskonduktören Magnus Gabriel Craelius. Rådstufvurättens dombok den 7 mars 1681.

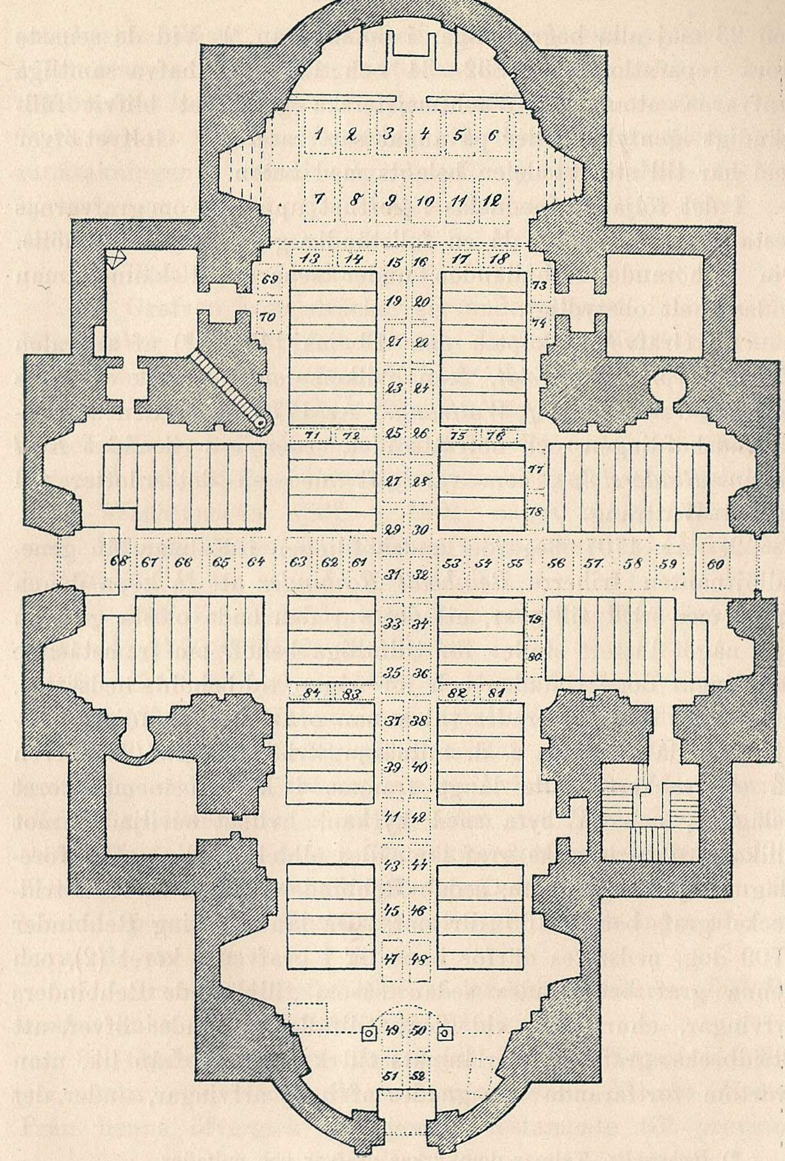

KARTA I. KALMAR DOMKYRKAS NUMRERADE GRAFVAR
EFTER KOPIA I VITTERHETSAKADEMIENS
ARKEOLOGISK-TOPOGRAFISKA ARKIV.

den 23 maj alla begrafningar i domkyrkan.*) Vid de senaste stora reparationerna 1832—34 och 1910—14 hafva samtliga grafvarna utom det Wachtmeisterska grafkoret blifvit fullständigt igenfyllda eller på annat sätt raserade. Golfvet öfver dem har till största delen belagts med beton.

I det följande meddelas i korthet uppgifter om grafvarnas flesta ägare till 1770, då en fullständig grafrannsakning hölls. Om hithörande förhållanden under senare tid känner man endast helt obetydligt.

1. Grafven inköptes den 13 maj 1701**) af amiralen *Werner von Rosenfeldt,* från hvilken den öfvergick till hans måg, amiralen *Gustaf Wattrang.* År 1770 ägdes den af titulärlandshöfdingen och hofrättsrådet, sedermera riksrådet *Karl Johan Ridderstolpe,* som var gift med en dotterdotter till amiral Wattrang.

2. År 1707 begärde landshöfdingen i Kalmar län generallöjtnanten friherre *Reinholdt Rehbinder* att få köpa denna graf, men fick till svar, att det var den enda olösta grafven »på något lüstert ställe» för tillfälliga behof, om framstående främlingar doge i staden och för någon tid behöfde nedsättas, innan de transporterades till annan ort. Landshöfdingen erbjöd sig då att köpa f. d. tullnären Stridbecks graf (23) »äfven på ett vackert ställe långt framme i kyrkan inemot koret belägen», och så byta med kyrkan, hvilket beviljades, mot villkor att Stridbecks graf lämnades alldeles ledig. Det föreslagna bytet ägde rum, sedan Rehbinder samma år för Stridbecks graf betalt 100 dlr smt. Då landshöfding Rehbinder 1709 dog, nedsattes därför hans lik i grafven i koret (2), och denna graf betraktades sedan såsom tillhörande Rehbinders arfvingar, ehuru det vid flera tillfällen klagades öfver, att Stridbecks graf ej öfverlämnats till kyrkan fri från lik, utan tvärtom fortfarande begagnades af hans arfvingar, under det

---

*) *Bæhrendtz,* Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier.

) Uppgifterna om de år, då grafvarna köptes och såldes m. m., äro hämtade ur domkyrkans räkenskaper och rådstufvurättens domböcker. 1770 års grafrannsakning återfinnes i domkyrkorådets protokoll den 29 maj s. å. Jfr *Bæhrendtz,* Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier samt där citerade källor, särskildt not *) sida 11.

att kyrkan måste underhålla den Rehbinderska grafven. Vid 1770 års grafrannsakning antecknades grafven 2 ännu såsom tillhörande Rehbinders arfvingar, men tillika anmärktes, att ingen ägare hvarken nu eller vid den 1733 anställda grafrannsakningen*) anmält sig, hvarför grafven skulle tillfalla kyrkan, om ägarna ej betalade kostnaderna för dess underhåll.

3. Domkyrkans biskopsgraf.

4. Grafven, som sträcker sig under altaret, inköptes den 19 oktober 1701 af friherrinnan Barbara Wulffrath, änka efter landshöfdingen öfver Kalmar län och Öland generallöjtnanten friherre *Bleckert Wachtmeister*, hvars arfvingar 1770 antecknades som ägare. Grafhvalfvet, det enda, som ännu är bevaradt i domkyrkan, innehåller sex kistor.**) I dessa hvila utom Wachtmeister själf, † 1701, några af hans anhöriga samt kommendanten på Kalmar slott öfversten *Ernst Lode*, † 1700.

5. Det är obekant, hvem som ursprungligen ägt denna graf. År 1770 tillhörde den kyrkan.

6. Grafven inköptes 1687 af Märta Stråle af Ekna, änka efter presidenten i Kalmar stadsstyrelse häradshöfdingen *Erik Ehrenklo*, hvars ätt utdog på manssidan redan 1709. Grafven innehades sedan af arfvingarna på kvinnosidan, bland hvilka nämnas medlemmarna af adliga ätten *von Ehrenclou*, som härstammade från presidenten Ehrenklos dotterson, kaptenen *Karl Folcker*. År 1770 antecknades grafven fortfarande som tillhörande presidenten Ehrenklos arfvingar, ehuru ingen af dessa bevakade sin rätt.

7. Grafven inköptes 1686 af landträntmästaren *Joël Palumbus* änka. År 1770 tillhörde den kyrkan.

8. Grafven inköptes den 9 juli 1693 af Katarina Zellinger, änka efter ekipagekommissarien *Sven Nilsson Porsell*. Från henne öfvergick den genom testamente till proviant-

---

*) Protokollet öfver 1733 års grafrannsakning finnes ej kvar.

**) Utförlig beskrifning i *Bæhrendtz*, Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier. Författaren stödjer sig där på en undersökning, verkställd 1830 af kontraktsprosten B. M. Lindwall (Domkyrkorådets arkiv). Tyvärr var författaren borta från orten, då hvalfvet 1914 var öppet för restaurering.

mästaren (kommissarien) och rådmannen *Peter Ruther*, hvars änka innehade den 1770.

9. Grafven inköptes den 7 maj 1697 af Ingrid Trolle, änka efter kommendanten i Kalmar öfverstelöjtnanten *Josef Osenhjelm*, hvarpå den öfvergick till mågen, *Simon Grubbenhjelm*, och dennes son, kaptenen *Klemens Grubbenhjelm*. Dennes arfvingar sålde den till borgmästaren *Kaspar Hoppenstedt*, hvars arfvingar innehade den 1770, »ehuru bevis därpå saknades».

10. Grafven, som den 20 februari 1691 inköptes af *Katarina Hansdotter*, änka efter skeppsbyggmästaren Gunnar Olofsson Root, kom så småningom genom köp i släkten Hanells ägo, hvilken släkt innehade den 1770.

11. Grafven, som 1685 inköptes af änkan efter holmmajoren *Anders Homman*, såldes sedan af arfvingarna till kommendanten i Kalmar öfversten *Samuel Anckarstjerna*, från hvilken den synes hafva öfvergått till svärfadern, amiralen friherre *Gustaf von Psilander*, som en tid var landshöfding i Kalmar län. År 1770 antecknades den som tillhörande amiral Psilanders arfvingar.

12. Grafven inköptes den 24 augusti 1686 af arfvingarna efter öfverkommissarien *Erik Ehrensköld*, till hvilka då bland andra hörde mågen, schoutbynachten (konteramiralen) *Paul von Qvickelberg*. År 1770 antecknades den som fortfarande tillhörande Ehrenskölds arfvingar, bland hvilka nu särskildt nämndes hofjunkaren *Erik Magnus Wästfält* på Margreteholm, E:s dottersons son.

13. Det är obekant, hvem som ursprungligen ägt denna graf. År 1770 tillhörde den kyrkan.

14. Grafven inköptes den 30 juni 1702 af tullnären (tullförvaltaren) *Zakarias Lindman*. År 1770 antecknades den som tillhörande kyrkan.

15. Grafven inköptes den 8 februari 1695 af arfvingarna efter tullnären vid stora sjötullen i Kalmar *Reinhold Wallrawe*. Ännu i domkyrkorådets protokoll den 4 juli 1769 upptages den som tillhörande W:s arfvingar, men 1770 antecknades den som kyrkans.

16. Grafven inköptes 1703 af handlanden och rådmannen

Jakob de Rees, från hvilken den genom arf öfvergick till hans måg, *Kaspar Saur,* likaledes handlande och rådman. År 1770 tillhörde den dennes arfvingar.

17. Grafven, som 1702 inköptes af kassören *Johan Dahlman,* antecknades 1770 som tillhörande kyrkan.

18. Det är obekant, hvem som ursprungligen ägt denna graf. År 1770 tillhörde den kyrkan.

19. Grafven inköptes den 12 september 1690 för aflidne borgmästaren i Kalmar *Johan Rodde* af hans måg, handlanden och rådmannen *Hans Bomgård (Baumgart),* hvars son, kaptenen *Peter Baumgart,* 1739 sålde den å egna och öfriga arfvingars vägnar till färgaren och klädpressaren *Peter Strömberg.* Dennes son, handlanden *Anders Strömberg,* testamenterade den jämte all sin egendom till ombudsmannen och fabrikören *Justus Herman Fiedler,**) från hvilken den öfvergick till mågen, vice borgmästaren *Anders Lind,* † 1793.

20. Grafven inköptes 1682 af majoren vid artilleriet i Kalmar *Gustaf Gyllencartau.***) Från dennes arfvingar öfvergick den, sannolikt genom köp, till landskamreraren *Erik Lalin,* hvars arfvingar 1770 innehade den.

21. Om denna graf, som 1684 inköptes af handlanden och politi-borgmästaren *Didrik Mühlenbruch,* antecknades 1770: »Tillförne aflidne borgmästaren herr Didrik Mühlenbruchs, men angifves nu tillhöra handelsmannen Kastmans änka, *Gustaviana Ekewortzel;* icke dess mindre uppviste slaktaren mäster *Johan Adam Grönwedel* köpebref af d. 17 oktober 1769 på en fjärdepart i denna graf, såld af *Zachris Appelgren* för 20 dlr smt. Herr rådman *(Klas Henrik) Mett* gaf tillkänna, att icke allenast Appelgren utan samtliga dess medarfva voro ägare af denna del, fast den något mindre dem tillhörde.» — Af de nämnda personerna hörde Kastman, Appelgren och Mett genom gifte till borgmästare Mühlenbruchs

*) Linds svärfader hette till förnamn *Justus Herman,* hvarmed rättas en felaktig uppgift, som författaren efter Sylvander upptagit i »Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier», s. 29.

**) Major Gyllencartaus fru dog den 4 aug. 1684, men begrofs först den 8 okt. Härunder stod hon bisatt 7 veckor i grafhvalfvet under forna pastorsexpeditionen.

arfvingar, som i öfrigt voro ganska talrika. Gustaviana Ekewortzel (Eichwürtzel) var Mühlenbruchs dotterdotter.

22. Om denna graf, som den 19 augusti 1689 inköptes af borgmästaren *Mattias Robeck*, antecknades 1770: »Af domkyrkorådets protokoll år 1736 den 16 september och 1737 den 9 mars finnes denna graf af herr öfverkommissarien *Gyllenbååt* (Robecks son) och dess medarfva efter aflidne borgmästaren herr Mattias Robeck vara öfverlämnad till löjtnanten herr *von Horns* disposition, men sedan hafver ingen ägare sig anmält, utan är grafven för kyrkans räkning nyligen reparerad.»

23. Grafven inköptes 1682 af tullnären *Didrik Stridbeck*, men såldes af denne 1707 till landshöfdingen R. Rehbinder, som genast lämnade den till kyrkan i byte mot graf 2 (se denna graf). Icke desto mindre antecknades 1770 om graf 23: »Tillförene aflidne jägmästare Stridbecks. Dess måg, handelsmannen *Adam Bergman*, angaf vid 1733 års grafrannsakning brefvet på denna graf vara förkommet och begärde därför nytt grafbref, som beviljades, men finnes icke vara löst. Dess son, sergeanten *Sven Henrik Bergman*, såsom dotterson af jägmästaren Stridbeck, anmälte sig vara rätter ägare. Tvisten skall afgöras genom domstolen.»

24. Grafven inköptes 1684 af handlanden *Sune Olofsson*, som den 6 februari 1703 sålde den till handlanden *Kristoffer von Sehltzen d. ä.*, från hvilken den öfvergick till hans arfvingar. År 1770 antecknades dock om denna graf: »Grafrannsakningen 1733 visar, att handelsmannen Sehltzen blifvit ålagd uppte dokumenter, som styrka dess äganderätt; men sådant finnes än icke vara skedt, likväl nyttjas grafven af dess arfvingar.»

25. Om denna graf antecknades 1770: »Domkyrkorådets protokoll år 1733 den 27 november visar, att aflidne handelsmannen *(Johan) Fahlberg* tillhandlat sig denna graf af kyrkan. Fahlbergs änka har sålt densamma till handelsmannen *Johan Peter Thamsten*, visar köpebrefvet af den 3 april 1769, som uppteddes.» Grafvens ägare var 1788 kommendanten i Kalmar öfversten *Johan Bengt Skytte*, hvilken var gift med handlanden Thamstens änka och för affärens fortsättande fått burskap som handlande.

26. Handlanden och rådmannen *David Haijock,*[*]) död den 10 januari 1681, var den förste, som begrofs i domkyrkan. Såsom rådman hade han fri klockringning, grafÖppning och bårkläde. Grafven, som inköptes af änkan den 3 februari samma år, synes hafva öfvergått till mågen, professorn och arkiatern *Lars Braun,* adlad *Braunersköld,* hvars arfvingar den 22 juli 1757 sålde den till handlanden *Kristian Burnick.* År 1770 antecknades denne som ägare.

27. Om denna graf, som den 31 augusti 1689 inköptes af handlanden och rådmannen *Hans Bomgård (Baumgart),* antecknades 1770: »Aflidne rådmannen Hans Baumgarts arfvingars. Herr kapten *(Fredrik Gustaf) Baumgarts* rättighet till denna graf förbehölls genom herr lektor Ulmstedt som ombud, men som andra Baumgartska arfvingar ifrån Öland påstodo sig vara rätta ägare och berättelserna funnos olika, så beslöts, att såväl om denna som andra Baumgartska grafvar skulle upplysning sökas hos vällofliga magistraten af arfsdokumenterna.» Hur detta utföll är författaren obekant.

28. Grafven inköptes 1682 af handlanden och rådmannen *Fredrik Linck.* Af en del af dennes arfvingar, bland hvilka särskildt nämnes hattmakaren *Hans Fischer,* såldes den 23 januari 1753 hälften af densamma till handlanden *Niklas Törngren,* som 1770 innehade denna hälft; andra hälften tillhörde då arfvingarna efter bokbindaren *Karl Beckstadius,* som torde erhållit den genom arf.

29. Grafven inköptes 1686 af handlanden och rådmannen *Gerhard Saltzaw* och öfvergick efter dennes och hans hustrus död till brodern, handlanden *Joakim Saltzaw,* hvarpå den slutligen efter åtskilliga arfskiften tillföll dennes måg, lektorn, sedermera prosten och kyrkoherden i Ljungby *Joakim Witte.* Efter Wittes död inköptes grafven den 24 november 1735 af handlandena bröderna *Lars och Nils Hasselbom,* af hvilka den senare 1770 uppgifves som ägare. Lars var då död utan arfvingar.

30. Grafven, som 1697 inköptes af rådmannen och stadssekreteraren *Gerhard Nilsson,* öfvergick efter dennes och hans

---

*) Rådman H. skref vanligen sitt namn *Haijock,* andra oftast *Heijock,* på grafstenen står *Heyock* och på epitafiet *Häijoch.*

hustrus död till mågen, prosten och kyrkoherden i Åby *Daniel Svebilius,* hvars arfvingar 1770 innehade den som familjegraf.

31. Grafven inköptes den 5 september 1691 af änkan efter handlanden och rådmannen *Fredrik Siefvert.* År 1770 antecknades den som tillhörande kyrkan.

32. Grafven inköptes 1684 af handlanden och rådmannen *Mikael Arendt* och öfvergick efter hans och hans hustrus död till denna senares systerson, handlanden och rådmannen *David Mühlenbruch,* hvars arfvingar, »såsom rådmannen *Klas Henrik Metts* barn och deras medarfva», år 1770 antecknades som ägare af densamma.

33. Om denna graf, som 1682 inköptes af handlanden, sedermera rådmannen *Kristian Witte,* antecknades 1770: »Juveleraren *Hans Kristian Wittes.* Farfaderns, rådman Wittes, grafbref af den 27 mars 1686 uppvistes, hvaraf fanns, att kyrkan sålt denna graf för 100 dlr kmt.»

34. Om denna graf, som 1682 inköptes af handlanden och rådmannen *Jürgen Bremer,* antecknades 1770, att den tillhörde »Bremistska arfvingarna». Dessa, som voro mycket talrika, tvistade emellertid om äganderätten, »hvilket vid domstol får utföras». Bland de tvistande nämnes särskildt handlanden *Sven Sahlsten,* hvars första fru var dotter till Jürgen Bremers styfson.

35. Om denna graf, som 1688 inköptes af handlanden *Hans Bomgård (Baumgart) d. y.,* brorson till rådmannen Hans Baumgart (graf 27), antecknades år 1770: »Tillförene rådman Hans Baumgarts arfvingars. Nämnes i 1733 års grafrannsakning vara såld till handelsmannen *Jakob Gudmundsson* och innehafves således af dess arfvingar; men hvarken är dag tecknad, då köpebrefvet är utgifvet, eller köpesumman utsatt och således icke säljaren kunnog gjord, hvarför Baumgartska arfvingarna påstodo detta dokuments uppgift.»

36. Om denna graf, som den 11 mars 1697 inköptes af änkan efter handlanden och rådmannen *Folke Månsson,* antecknades 1770, att den tillhörde »jungfru Morins arfvingar». — Jungfru Anna Helena Morin, dotter af v. häradsh. och rådmannen i Kalmar *Mattias Bengtsson Morin,* var Folke Månssons dotterdotter.

37. Grafven, som 1683 inköptes af bryggaren *Johan Mühlenbruch*, broder till borgmästaren Didrik Mühlenbruch, såldes af hans arfvingar 1724 till handlanden *Jakob Gudmundsson*, hvars arfvingar 1770 fortfarande innehade densamma.

38. Om denna graf, som 1686 inköptes af änkan efter handlanden *Per Håkansson (Scheder)*, antecknades 1770: »Har utan bevis blifvit tillerkänd Ingeborg Scheder och hattmakare Bundis änka. Perukmakaren Johan Rudolf Kræhms förbehöll sin svärmoders rätt, men utan vidare upplysning; grafven blifver i detta fall kyrkans.» — *Ingeborg Scheder*, dotter till Per Håkansson, var perukmakaren Kræhms svärmoder. Hattmakaren Bundis änka, *Margareta Scheder*, var ock dotter till Per Håkansson.

39. Grafven, som 1683 inköptes af skomakaren *Kristian Wippert*, öfvergick efter dennes död till hans måg, garfvaren *Johan Reinhold Baur*. År 1770 antecknades den som tillhörande Baurs änkas arfvingar.

40. Grafven, som 1683 inköptes af badaren och stadskirurgen *Adam Semmel*,*) öfvergick efter dennes död till hans måg, kyrkoherden i Torslunda *Nils de la Roche*, hvilken den 27 april 1714 sålde den till bokbindaren *Karl Beckstadius*. Några af dennes arfvingar sålde i sin ordning den 23 april 1756 $^3/_4$ af denna graf till handlanden och rådmannen *Lorentz Åbrandt*, som ännu 1770 innehade denna del af grafven. Den återstående $^1/_4$ antecknades vid samma tillfälle som tillhörande kyrkoherden i Kastlösa *Karl Beckstadius*, en son till bokbindaren af samma namn.

41. Grafven, som 1684 inköptes af änkan efter skeppsbyggmästaren *Hans Mickelsson Engel*, öfvergick slutligen genom gifte, arf och inlösning till t. f. proviantmästaren *Jonas Wideman*. År 1770 antecknades den som tillhörande Widemans änka, som var Engels sondotters dotter. Bland personer, som under tiden innehaft större eller mindre del i grafven, må nämnas kaptenerna *Per Enhörning och Erik Millberg*.

*) Härmed rättas uppgiften i författarens uppsats om Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier, graf n:r 67.

42. Om denna graf, som den 1 september 1691 inköptes af borgmästaren *Lars Eriksson Rosenlund,* antecknades 1770: »Handelsmannen *Magnus Åbrandt* uppviste auktionsräkning af den 22 december 1767, att grafven den 15 ejusdem för 71 dlr smt honom tillfallit. Men rådman Peter Löhngren gjorde pretention på denna graf i tanke af en förut ägande rättighet.» Äganderättsförhållandena närmast före 1767 äro författaren obekanta.

43. Grafven, som 1688 inköptes af hattmakaren *Johan Fischer,* öfvergick genom arf och köp till dennes mågar, bagaren *Joakim Henrik Dolge* och buntmakaren *Peter Evers,* hvilkas samtliga arfvingar 1770 antecknades som ägare.

44. Grafven, som handlanden *Zakarias Andersson* fick den 26 juli 1684 som gåfva för sitt omak med mellanklockans uppförande till Stockholm och omgjutande därstädes, såldes af hans arfvingar 1721 till badaremästaren (fältskären) *Ernst D. Salomon.* År 1770 antecknades den såsom förut tillhörande prosten och kyrkoherden i Resmo *Elias Salomon* (son till fältskären), men, tillägges det, »af 1733 års grafrannsakningsprotokoll finns, att första köpeskillingen till kyrkan aldrig blifvit erlagd, hvarför grafven nu tillfaller kyrkan».

45. Grafven, som 1690 inköptes af änkan efter skepparen och handlanden *Jakob Henriksson,* antecknades 1770 som tillhörande kyrkan. År 1769 heter det: »Har varit Jakob Henrikssons. Föregifves sedermera hafva tillhört Mikael Gallatz.»

46. Grafven, som 1689 inköptes af änkan efter handlanden *Håkan Månsson,* öfvergick genom arf till handlanden *Peter Larsson Wijk,* hvars änkas arfvingar innehade den 1770, men begärde nytt grafbref, som beviljades. — Wijks änka var Håkan Månssons änkas systerdotter.

47. Grafvens förste ägare är okänd. Enligt grafstenen ägdes den 1728 af kopparslagaren *Anders Hjort* och hans arfvingar. År 1770 antecknades den som fortfarande tillhörande dessa senare.

48. Grafven, som 1693 inköptes af sadelmakaren *Johannes Bruun,* antecknades 1770 som tillhörande kollega *Peter Bruuns* arfvingar. — Kollega Bruun var sadelmakare Bruuns son.

49. Denna graf inköptes 1691, sannolikt af änkan efter konterfejaren *Hans Bremer,* från hvilken den torde öfvergått till mågen, konterfejaren *Mårten (Martin) Jürgens.* Då dennes änka 1706 ville sälja grafven, uppstod tvist därom med kyrkoföreståndaren, hvarför änkan hänvisades till magistraten för att få saken utredd. Förmodligen har så också skett, ty den 5 okt. 1707 såldes grafven utan protest till handlanden *Hans Mikael Krahner,* hvilket köp togs för godt af domkyrkostyrelsen. År 1770 antecknades grafven som tillhörande handlanden *Johan Mikael Krahner* (Hans Mikaels son) och hans medarfva. Hans Mikael Krahner, som dog 1714, kallas stundom byggmästare.

50. Ingen ägare är känd. År 1770 antecknades grafven som tillhörande kyrkan, men var gjord obrukbar genom en pelare under orgelläktaren.

51. Ingen ägare är känd. År 1770 antecknades grafven som tillhörande kyrkan.

52. För sin flitiga uppvaktning vid domkyrkans uppförande uppläts och försåldes år 1705 till förre bohagsfogden *Erik Wallman**) en graf här i kyrkan, »som är den sista på stora gången inom västra kyrkdörren på högra handen, när man ingår», för 50 dlr kmt af magistraten, landshöfdingen och biskopen — ordinarie priset var 75 dlr kmt. Redan samma år sålde Wallman grafven till handlanden, sedermera rådmannen *Johan Jakobsson Schultz.* År 1770 antecknades den som tillhörande kyrkan.

53. Grafven, som inköptes 1683 af guldsmeden *Hans Olofsson Sturk,* öfvergick från honom till hans måg, handlanden- och bruksarrendatorn *Bengt Weijnberg,* hvars dotter, änka efter handlanden *Peter Rosenhagen,* 1748 sålde den till borgmästaren *Lorentz Möller.* År 1770 antecknades grafven som tillhörande dennes arfvingar, ehuru ingen var tillstädes.

54. Grafven inköptes 1683 af handlanden *Jörgen Weijdling,* hvars dotter Emerentia blef gift med borgmästaren *Kaspar Hoppenstedt.* År 1770 antecknades den som tillhörande de talrika Hoppenstedtska och Weijdlingska arfvingarna.

---

*) *Bæhrendtz,* Domkyrkans byggnadshistoria, sid. 40, not.

55. Grafven, som 1687 inköptes af handlanden och rådmannen *Mattias Olofsson*, öfvergick från denne till hans mågar, rådmannen *Jonas Starbeck* och fortifikationskassören *Nils Krögerström*, hvilkas arfvingar 1770 innehade densamma. Hofkvartermästaren *Mattias Krögerström* begärde grafbref.

56. Grafven, som 1697 inköptes af bryggaren *Clement Ingelsson*, såldes af denne den 24 september 1700 till änkan efter snickaren *Baltzar Hoppenstedt*, från hvilken den öfvergick till sonen, borgmästaren *Kaspar Hoppenstedt*. År 1770 innehades grafven af dennes arfvingar.

57. Grafven inköptes 1684 af änkan efter handlanden *Antonius Claesson de la Roche*, från hvilken den öfvergick till sonen, kyrkoherden i Torslunda *Nils de la Roche*. Denne sålde den 1731 till handlanden *Gabriel Myrstedt*, hvars arfvingar i sin ordning 1752 sålde den till handlanden *Peter Moberger*, hvilket köp 1770 godkändes af domkyrkostyrelsen.

58. Grafven inköptes 1688 af arfvingarna efter rådmannen *Peter Bauman*, men antecknades 1770 som tillhörande kyrkan.

59. Grafven inköptes 1697 af änkan efter fältskären och rådmannen *Peter Wass*, hvars arfvingar 1707 sålde den till skeppsbyggmästaren *Mikael Gallatz*, från hvilken den öfvergick till styfsonen, borgmästaren *Olof Gallatz*. Dennes sondotter sålde den åter 1769 till handlanden *Johan Östman*, hvilken 1770 antecknades som ägare.

60. Grafven inköptes 1702 af handlanden *Mikael Bomgård (Baumgart)*, hvars måg, brukspatronen *Anton Cortemejer*, 1725 sålde den till handlanden och rådmannen *Klas Henrik Mett*. År 1770 innehades grafven af denne, »hvarå behöriga dokumenter uppteddes».

61. Grafven inköptes ursprungligen 1682 af handlanden *Klas Ellers*, men betaltes först den 10 mars 1694 af hans måg, handlanden *Joakim Saltzaw*. Efter dennes död öfvergick grafven till hans måg, handlanden och rådmannen *Mikael Weijdling*, hvars son, dykerikommissarien *Daniel Weijdling*, och hans samsyskon 1770 antecknades som ägare.

62. Grafven inköptes 1697 af apotekaren och rådmannen *Johannes Schultze (Schultz)* och öfvergick från denne till hans

måg, apotekaren *Lorentz Kristian Wasserführer*, hvars arfvingar 1770 innehade densamma. Till dessa hade hört då aflidne apotekaren *Daniel Nordstedt*, som varit gift med Wasserführers änka (Schultzes dotter). *)

63. Grafven inköptes 1694 af handlanden *Mikael Wendt*, hvars son *Hieronymus Wendt* den 1 december 1721 sålde den till bagaren *Johan Kreuger (Kröger)*, från hvilken den öfvergick till sonen, kopparslagaren *Anders Kreuger*, som 1770 antecknades som ägare.

64. Grafven, som 1684 inköptes af hauptmannen på Borgholm *Lars Assarsson*, innehades i början af 1700-talet af arfvingarna efter hattmakaren *Ulrik Root*, från hvilka den genom flera arfskiften och köp slutligen öfvergick till bagaren *Joakim Henrik Dolge*. År 1770 antecknades dennes arfvingar som ägare.

65—66. Båda grafvarna inköptes den 30 december 1693 af skepparen och handlanden *Peter Johansson*, från hvilken de slutligen genom arf öfvergingo till handlanden *Sven Sahlsteen* och hans svägerska *Margareta Berg*. Dessa begärde år 1770 grafbref, som beviljades. — Johanssons dotter Margareta, gift med proviantmästaren *Johan Berg*, var moder till Sahlsteens första fru, *Juliana Berg*, och hennes syster Margareta.

67. Grafven inköptes den 20 maj 1696 af skepparen *Johan Ertman* och öfvergick slutligen genom köp och arf till hans måg, guldsmeden *Peter Britt*, hvars arfvingar 1770 antecknades som ägare.

68. Grafven, som inköptes 1703 af handlanden *Sven Rosenhagen*, såldes 1762 af dennes dotter till handlanden *Peter Engelund*, som 1770 antecknades som ägare.

69. Lektorernas frigraf.

70—74. Tidigare ägare äro okända. Samtliga dessa grafvar antecknades 1770 som tillhörande kyrkan.

75. Grafven, som var belägen »i trånga gången utanför biskopsstolen», inköptes 1703 af kommendanten i Kalmar

*) *Sylvander*, Kalmar slotts och stads historia, III, s. 478, kallar oriktigt de nämnda apotekarna *Schultén, Wasserfeuer* och *Worstedt*. »alla ägande sina grafvar i domkyrkans grafhvalf».

öfverstelöjtnanten *Kristoffer Falkengren.* År 1770 antecknades den som tillhörande kyrkan.

76—77. Tidigare ägare äro okända. Båda dessa grafvar antecknades 1770 som tillhörande kyrkan.

78. Kollegernas frigraf.

79. Grafven, som 1697 inköptes af rådmannen *Markus Kjellman,* öfvergick från denne till hans måg, guldsmeden *Olof Sahlstedt.* År 1770 lefde kvar som ägare allenast »en sjuklig skräddaregesäll» (Sahlstedts son).

80. Tidigare ägare äro okända. År 1770 antecknades grafven som tillhörande kyrkan.

81. Grafven, som 1706 inköptes af änkan efter handlanden *Henrik Nordström,* öfvergick sedermera till mågen, handlanden *Amund Myrstedt.* År 1770 antecknades den som tillhörande rådmannen *Peter Löhngren* och handlanden *Henning Myrstedt* (Amunds son).

82—84. Tidigare ägare äro okända. År 1770 antecknades samtliga grafvarna som tillhörande kyrkan.*)

Utom de numrerade grafvarna funnos i domkyrkan flera andra, åtskilliga väl belägna, enligt 1770 års grafrannsakningsprotokoll, men ägarna omnämnas ingenstädes.

En mängd af de i föregående redogörelse nämnda släkter, som på 1600- och 1700-talen ägde grafvar i domkyrkan, härstammade, såsom namnen mer eller mindre tydligt angifva, från Tyskland, t. ex *Arendt, Baumgart, Gallatz, Hoppenstedt, Kreuger, Mett, Mühlenbruch, Robeck, Rodde, Rosenhagen, Saltzaw, Saur, Schultze, von Sehltzen, Semmel, Wallrawe, Wasserführer m. fl.* De flesta af dessa släkter äro nu utdöda, ehuru familjerna i regeln voro ganska talrika; 11—12 barn hörde ingalunda till ovanligheten, men de dogo oftare än nu späda; mässlingen och kopporna voro då farliga barnafiender. Grafvarna ägdes i regeln af borgmästare eller rådmän, på samma gång vanligen köpmän, några tillhörde landshöfdingar

*) Bland dem, som på 1680- och 1690-talen köpte grafvar i domkyrkan, nämnas äfven kamrer Fougstedt och handlanden Zakarias Hanssons änka. Dessas grafvar har författaren dock ej lyckats identifiera.

och kommendanter, ett fåtal hade inköpts af högre flottister, sannolikt under den tid amiralitetskollegiet var förlagdt till Kalmar och det på allvar var meningen att göra staden till örlogshamn.

Grafstenar.

De flesta af domkyrkans grafvar hafva varit täckta af grafstenar, som ännu i dag lämna vackra bevis på 1600- och 1700-talens stenhuggarkonst. Många hafva dock under årens lopp blifvit alldeles utnötta. Vid kyrkoreparationen 1832—34 kasserades en del skadade stenar, och de oskadade placerades på första bästa ställe, där de passade och togo sig något ut, under det att en mängd nya stenar, som ingen ägare hade, inflyttades från gamla kyrkogården.*)

Som de flesta grafstenarna härvid placerades på hufvudgångarna, blefvo de fortfarande i hög grad utsatta för nötning, och det syntes vara blott en kortare tidsfråga när de alla skulle vara fullständigt förstörda. För att så mycket som möjligt skydda de ännu i någon mån bevarade stenarna, beslöts vid senaste stora kyrkoreparation (1910—1914), att dessa stenar skulle flyttas upp i koret eller till andra platser, där de ej voro utsatta för så stor nötning, under det att de redan utnötta eller mera betydelselösa skulle få ligga kvar på de större gångarna, där de för öfrigt skulle skyddas genom mattor.

I det följande redogöres för de grafstenar, hvilkas inskrifter kunnat tolkas. Nu utnötta partier hafva kompletterats, där så kunnat ske, ur en i Löfgrens samlingar befintlig beskrifning af kyrkans grafstenar på 1820-talet. I inskrifterna är originalets stafsätt noga återgifvet, men ej bruket af stora bokstäfver eller egendomligheter i interpunktion och dy-

*) Löfgrenska samlingarna. Två af domkyrkorådets medlemmar, handlanden K. Elfving och fabrikören J. Stork, samt byggnadschefen, arkitekten K. Hallström, hade fått i uppdrag att utvälja de grafstenar på gamla kyrkogården, som kunde anses passande att inläggas i domkyrkan.

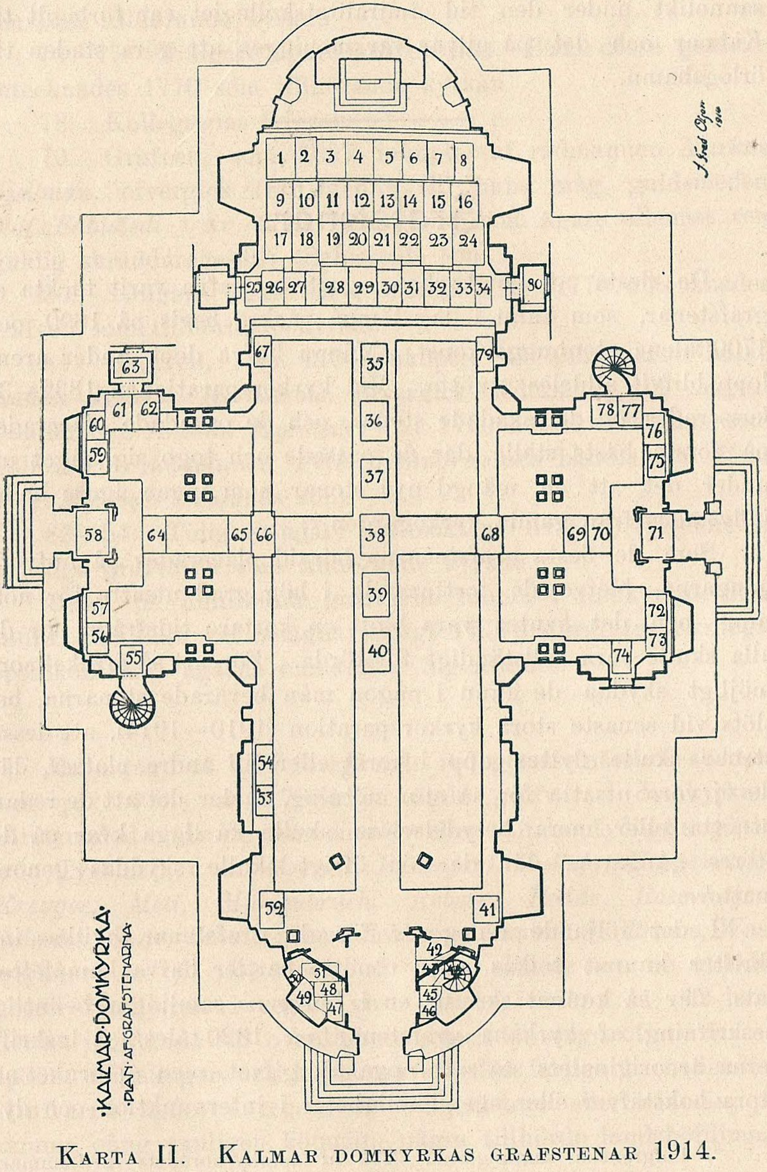

Karta II. Kalmar domkyrkas grafstenar 1914.

likt. Af bibelspråk meddelas endast de första orden. Numreringen hänvisar till bifogade karta II, upprättad 1910 af stadsarkitekten J. Fr. Olson i Kalmar, och siffrorna inom klammer efter beskrifningen afse de grafvar, öfver hvilka stenarna ursprungligen legat. Se föregående redogörelse för grafvarna samt karta I.

1. Midtpå i en krans ett monogram och däromkring: *Mattias Olofson — Sara Gunnarsdotter. A:o 1691.* Öfverst i en kartusch: *Hiob. 19 cap. Jag veet etc.* Nederst i en inramning: *Hofqvartermästaren Mathias Krögerström och des arfvingar 1771.* (55)

WERNER VON ROSENFELDTS GRAFSTEN (2).

2. Midtpå i hög relief: Sveriges tretungade flagga, Rosenfeldtska vapnet samt ett ankare och en kanon, lagda i kors. Öfverst i ett rektangulärt fält: *Här under wijlar fordom kongl. maij:ts troo man och amiral edle och welborne herr Werner von Rosenfeldt, som dödde d. 5 decemb. a:o 1710.* Nederst ett annat rektangulärt fält utan inskrift. (1)

3. Å denna sten läses: *Denna graf tillkommer högwälborne herr baronen generallieutnanten och gouverneuren salige herr Reinholdt Rehbinder och des familiæ. Anno 1709.* (2)

4. Å denna sten läses: *Denna graf hörer handelsman Johan Fahlberg, des kiära hustru Catharina Höijer och arfvingar till. Kiöptar d. 13 november anno 1733.* (25)

5. Å denna sten läses: *Denna sten ær öpningen till högwälborne baronen generallieutenanten och gouverneurens sahlige herr Blechert Wachtmeisters och des familiæ graf. Anno 1701.* (4)

6. Öfverst i en stor krans ett monogram och däromkring: *Matthias Robeck — Maria Rooth. Anno 1691.* Nederst i ett rektangulärt fält:

All wår mykna arbets möda
Har omsijder nått sitt mål
Hwilar nu ibland de döda
Bortglömt werden med sitt prål
Men i dig du mörka håla
Lemnar jag min skröplighet
Ty jag sedan skall få skåda
Gud uti sin härlighet. (22)

Mattias Robeck, född den 2 juli 1631 i Kalmar, var son af borgaren och amiralitetslöjtnanten Börje Mattsson och Brita Persdotter. Efter några års studier i Uppsala stannade han efter faderns död 1657 kvar i Kalmar och antog där befattningen som landssekreterare eller handskrifvare. Denna tjänst lämnade han 1660, men blef i stället slottsskrifvare och fortifikationskassör, 1678 fick han kamrerares titel, och den 6 december 1680 utnämndes han till justitie-borgmästare i Kalmar, hvilken plats han innehade till sin död den 4 september 1692; vid riksdagarna 1682 och 1686 representerade han staden. — Robeck visade stor duglighet i sina många uppdrag och inlade särskildt stor förtjänst om rådhusets uppförande. Uppgiften, att han af egna medel härtill lämnat en större penningsumma, synes dock att döma af hans likpredikan vara oriktig. En hans son, Börje, blef öfverkommissarie vid amiralitetet och adlades 1719 under namnet Gyllenbååt, »emedan hans mormors mor skulle varit af den gamla Bååtsläkten». *)

7. Randskrift: *Denna steen och legerstelle hörer David Heyock och hans arwingar till. Anno 1666.* Midtpå i en krans ett bomärke och bokstäfverna *D. H.* och *C. I. D.* Öfverst en tom kartusch. Nederst en kartusch med inskrift:

---

*) *Schütte, H.*, Likpredikan öfver borgmästaren Mattias Robeck.

Her under ligger begrafven Martha Stephansdotter Lippia, som afsomnade den 29 februari 1660. Gudh forlene henne een frögdefull opståndelse. Amen. C. I. D. syftar på Heyocks andra hustru Christina Johansdotter, med hvilken han gifte sig 1661. — Stenen har förut legat i gamla stadskyrkan, där Heyock*) hade graf. (26)

DAVID HAIJOCKS GRAFSTEN (7).

8. Randskrift: *Esaias 26: 20: Gack bort etc.* Midtpå i en krans ett bomärke och bokstäfverna *I. B., B. L.* och *C. H. D.* Öfverst i en fyrkant: *H. Brita Lippie dödh anno 1674 den 18 april, begrafven d. 3 maj.* Nederst i en kartusch: *Staffan Bremer. Död an. 1674 dn 16 april, begrafven dn 3*

*) Om namnets stafning se sida 89.

maj. 1667 dn 1 januari födes Davit Bremer, afsomnade a:o 1676 den 19 april. Grafstenens ägare, *Jürgen (Jöran) Bremer*, var gift: första gången med *Brita Lippia* och andra gången med *Christina Hermansdotter*, hvilket förklarar initialerna i kransen. — Stenen har förut legat i gamla stadskyrkan, där Bremer hade graf. (34)

9. Midtpå i en krans ett adligt vapen med ett träd och däromkring: *Hans Bohmgart — Marta Rodde. Anno 1690 d. 18 martz.* Öfverst i en kartusch: *Ps. 25. — vers. 1. Nach dir, Herre etc.* Nederst en kartusch utan inskrift. — Från Hans Bohmgart (Baumgart) härstammade de adliga ätterna *Adlerbaum* och *von Baumgarten*. (27)

10. Midtpå i en krans ett monogram och däromkring: *Didrich Stridbeck och hans arfwingar. A:o 1689.* Öfverst och nederst två kartuscher med oläsliga inskrifter. (23)

11. Midtpå i en krans ett monogram och däromkring: *Swen Nilsson Porsell — Catharina Zellinger.* Öfverst i ett rektangulärt fält:

Qui mentem coelo nomen qui tradidit orbi
Innocuum huic parvo credidit ossa loco
Si cupis exemplum fidei novisse probatæ
Vix hospes melius tempora prisca dabunt.

Nederst likaledes i ett rektangulärt fält:

Här sofwer sött och wäl, den flitigt wakat har
Och tient sin Gud och kong i alla sina dar.
Den dyra dygden sielf hans lof inritar här,
Att han en afbild war på alt det dygdigt är.
Född 1649, död 1693, 5 april, begrafven 2 julii. (8)

12. Randskrift: *Diser Stein und Stette gehöret Dietrich Miuhlenbruch und seinen Erben. Anno 1676 den 24 Martz.* Midtpå ett bomärke i en krans, som uppbäres af två änglar i sida kläder. Öfverst i en kartusch bibelspråket Ps. 73, v. 24—26 på tyska och nederst likaledes i en kartusch: *Hier under ruhet Diedrich Miuhlenbruch in Got entslafen den 24 Aug. A:o 1712. — Ist in Got entslafen Anno 1669 den 30 Martius Brijta Pedersdochter Dietrich Miuhlenbruch ehlichge Hausfrau — Ruhet inn Got Marta Jegers Dietrich Miuhlenbruch ehlichge Hausfrau. Anno 1676 d —— April.* I hörnen

evangelisttecknen: en *ängel* (Matteus), ett *lejon* (Markus), en *oxe* (Lukas), och en *örn* (Johannes), symboler hämtade ur Hesekiels profetia 1: 10 och Uppenbarelseboken 4: 6—7. Dessa tecken skulle äfven karakterisera evangelisternas egenskaper som författare. »Matteus föreställes skildra vår frälsare som

Sven Nilsson Porsells grafsten (11).

den himmelska människan, Markus som den kraftige undergöraren, Lukas som det rätta försoningsoffret och Johannes har med örnens fjärrseende blick skådat hans eviga väsen.» (21)

13. Å denna sten läses: *Rådmannen Caspar Hanell, hans maka Christina Cederholm von Schmalensen, deras son, borg-*

mästaren Caspar Abrah. Hanell och makan Anna Elisab. Sjöborg, hvila här. Deras söner lagmannen öfver Gotland Caspar Christopher Hanell och kronobokhållaren Carl Gustaf Hanell besörgde minnes sten 1798. Med förfäders och syskons stoft önska de få blandu sitt vid lifvets slut. (10)

HANS MIKAEL KRAHNERS GRAFSTEN (15).

14. Midtpå en oval krans utan inskrift. Öfverst: *Här under wilar fordom hans konglige maij:ts trootienare och holmmaijor under des ammiralitet den edle och manhaftige h. Anders Homman. Begraven den 8 marti anno 1685.* Nederst: *Hiobs book VII cap. v. 1. 2. 3. Moste icke meniskian etc.* (11)

15. Midtpå märkes taket till ett kyrktorn med lanternin och spira, i flöjeln *1714.* Öfverst på ett språkband: *I dag mig, i morgon tig — Tu lycktar dagen för mig, förrän aftonen*

kommer. På sidorna om tornet två kartuscher, hvari: *Salige de som etc. Joh. Up. 14. — Jag wet etc. Hiobs 19.* Nederst i en rikt ornerad kartusch: *Hier unter ruhet seelig in dem Herren handelsman h. Hans Michael Krahner, gestorben d. 20 dec. a:o 1714, und seine Frau liebste Anna Krahner*

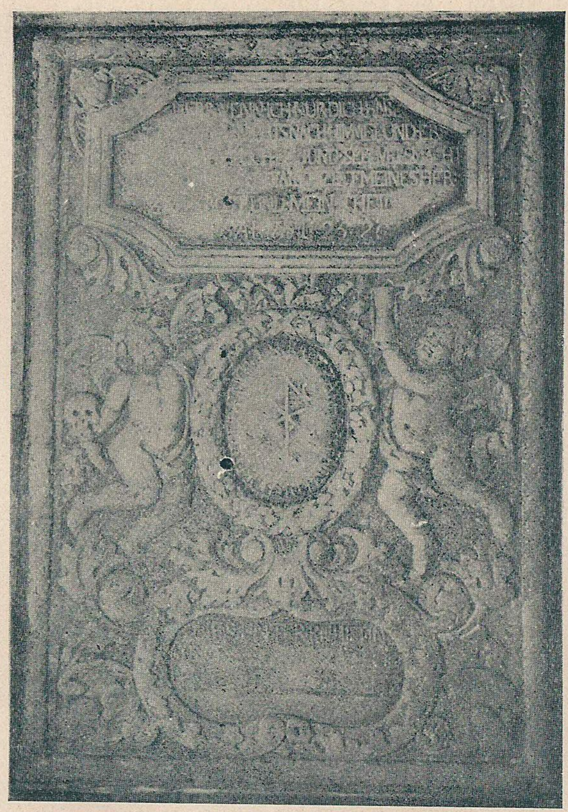

BALTZAR HOPPENSTEDTS GRAFSTEN (16).

undt dessen Erbgenanten zugehörig. Hans Mikael Krahner, som dog 1714, kallas stundom byggmästare. (49)

16. Midtpå i en af änglar uppburen krans ett bomärke och årtalet *1699* samt däromkring: *Baltzar Hoppenstedt — Dorotea Engels.* Öfverst i en kartusch bibelspråket Ps. 73: 25—26 på tyska. Nederst likaledes i en kartusch: *Hier unter*

ruhet in Gott selig Baltzar Hoppenstedt. A:o 1699 d. 30 Mertz. (56)

17. Randskrift: Joh. 3: 16. *Så elskade Gud werlden etc.* och Vish. b. 5: 16—17. *Men the rettferdige etc. Anno 1667.* Midtpå i en krans ett bomärke och bokstäfverna *F. M. S.* —

KRISTOFFER VON SEHLTZENS GRAFSTEN (18).

E. B. D. Öfverst och nederst kartuscher utan inskrift. Ägare till stenen var ursprungligen handlanden och rådmannen *Folke Månsson*, gift med *Elin Börjesdotter*, från hvilka adliga ätten *von Ehrenclou* härstammar. — Stenen har förut legat i gamla stadskyrkan, där Folke Månsson hade graf. (36)

18. Midtpå i en krans ett adligt vapen med tre stjärnor på en snedbjälke och däromkring: *Chriestofer von Sehltzen — Catarina Hingstmans.* Öfverst och nederst två kartuscher utan inskrift. (24)

19. Å denna sten läses: *Denna graf ähr tullnären wid stora siöötullen Zacharias Lindman, dess kiäre hustru Catarina Lindman och deras arfwingar tillhörigh blefwen anno 1702 den 30 juni.* (14)

20. Randskrift: *Denna steen och legerstelle hörer Zachris Andersson och hans arwingar till a:o 1686 den 4 novem.* Midtpå i en krans ett bomärke. Öfverst i en oval: *Denna sten och graf hörer Ernst Diderich Salomon och Catharina Spore med des arfvingar till anno 1725.* Nederst likaledes i en oval bibelspråket Ps. 16: 11. *Tu kungiör etc.* (44)

21. Randskrift: *Denna steen och legerstelle hörer skepbygemestaren M. Hans Mickelson Engel och hans arwingar til. Anno 1686.* Midtpå i en krans ett monogram. Öfverst i en oval: *Här under liger begrafven M. Hans Mickelsen Engel, skiepzbyggemestare, hvilken i Herranom afsomnade den 14 desember anno 1684 och hans kära hustru Maria Kiön i Herranom afsomna: den 14 februarii anno 1687.* Nederst likaledes i en oval: *Den 31 Ps. 8. v. Jagh frögdar migh etc.* (41)

22. Randskrift bibelspråket Jobs bok 19: 25: *Jag wet etc.* Midtpå i en krans: *L. E. R. L. — C. H. D. W. 1688.* Öfverst och nederst rektangulära fält utan inskrift. Ägare till stenen var ursprungligen borgmästaren *Lars Eriksson Rosenlund,* gift med *Catharina Henriksdotter Welsin.* (42)

Lars Eriksson Rosenlund, som var yngre broder till borgmästaren Johan Eriksson Rosenlund (sida 61) och sannolikt åtföljt denne till Kalmar, innehade där åtskilliga ämbeten, tills han 1692 blef justitieborgmästare. År 1703 fick han på egen begäran afsked från denna befattning och dog 1708 som postmästare i Kalmar, hvilken plats han innehaft en tid, äfven innan han blef borgmästare.*)

*) *Sylvander,* Kalmar slotts och stads historia, III, s. 657, har en del oriktiga uppgifter om honom. — Bröderna tyckas hafva kommit till Kalmar från Jönköping, där de tjänstgjort i hofrätten.

23. Randskrift bibelspråket 2 Kor. 4: 17 på tyska. Öfverst i en oval: *Kristus är mitt lif etc. Phil. cap. 1. vers 21. Anno 1752;* därunder i samma oval bibelspråket Phil. 3: 20 på tyska. Midtpå i två ovaler: *Denna sten och graf tillhörer handelsmannen Petter Moberger och — des kära hustru Catharina Elisabeth Swebilia samt deras arfvingar.* Nederst i

PETER JOHANSSONS GRAFSTEN (24).

en kartusch bibelspråken Rom. 8: 18 och Ps. 126: 5 på tyska. (57)

24. Randskrift: *Dieser Stein mitt dubbelten Graab Gehöret Hern Petter Johanssen undt Seinen Erben erblüch.* Öfverst på ett stort af tvänne änglar uppburet draperi: *Selig sind die Todten die in dem Herren sterben von nun an etc. Apoc; 14*

cap. v. 13. Därunder på ett bredt språkband ett bomärke och *P. J. S. — M. J. M. T. — 1698.* Nederst i en kartusch: *Hier unter ruhet in Gott sehlige frauv Margareta Jacobsdochter Herr Peter Johansons Ehelibste.* (66)

25. — — — — — — — — — — — — — — —*)

26. Midtpå i en krans: *F. L. — A. M. D. 1687.* Öfverst i ett rektangulärt fält: *Tänk på Jesum Christum, som är upstånden ifrån de döda.* Nederst likaledes i ett rektangulärt fält: *Elska Christum är bättre än alt förstånd.* Ägaren till stenen var ursprungligen handlanden och rådmannen *Fredrik Linck,* gift med *Anna Mårtensdotter.* (28)

27. Randskrift: *Die Selen der Gerechten sind in Gottes Hand und keine Qvael ruhret sic an.* Midtpå i en upphöjd oval ett bomärke och utnötta bokstäfver. Öfverst i en fyrkant: *Hier unter ruhet in Got S. Hans Johansen Styrman. Ist geboren a:o 1614 d. 20 Juni. Gestorben a:o 1680 d. 26 Julij, alt seinde 66 Jaer.* Nederst i ett rektangulärt fält: *Auch ruhet in Got Margreta Peters D Klatte, selige Hans Joansen eliche Hausfrauw. geboren a:o 1620 d. 5 Januarii, selig entschlaffen a:o 1690 d. — April, mit seinde Erben. Anno 1691.* — Stenen har förut legat i gamla stadskyrkan. (65)

28. Randskrift: *Isai. 26. Men de döda etc. Anno 1675.* Midtpå i en krans: *F. S.* i monogram och *G. I. D. R.* Öfverst en kartusch utan inskrift. Nederst i en kartusch bibelspråket Ps. 116: 7—8. Ägare var ursprungligen handlanden och rådmannen *Fredrik Siefvert,* gift med *Gunilla Johansdotter Rodde.* — Stenen har förut legat i gamla stadskyrkan, där Siefvert hade graf. (31)

29. Midtpå ett bomärke och *P. S. B. — A. S. B.* Öfverst i ett rektangulärt fält namnet *Anders Strömberg* och årtalet *1739* samt bibelspråken Ps. 119, v. 174 och 88, v. 14. Nederst likaledes i ett rektangulärt fält en nästan utplånad inskrift från 1640-talet. Stenen, som sannolikt urpsprungligen tillhört borgmästaren Johan Rodde, torde förut hafva legat i gamla stadskyrkan. Peter och Anders Strömberg voro senare ägare. (19)

---

*) Ingen eller på grund af nötning oläslig inskrift. Ej heller Löfgrens beskrifning lämnar någon ledning för tolkning.

Johan Rodde, son af borgaren Johan Rodde och Gunilla Olofsdotter, aflade borgared som handlande den 10 maj 1630, blef rådman den 23 april 1638, t. f. borgmästare 1641 samt installerad som lagligen vald och utnämnd borgmästare den 9 november 1644; fick på egen begäran afsked den 16 maj 1650 med det vitsord af borgerskapet, »att han förestått sitt ämbete som en ärlig man och icke satt tillbaka det, som förrättas borde», † den 14 november 1679. Rodde var en driftig affärsman och redare samt mycket god ekonom — ja fick stundom höra beskyllningen »jude».

30. Randskrift: *Diser Stein und Stette gehöret Johan Miuhlenbruch und seinen Erben. Anno 1684 den 6 Decemb.* Midtpå i en krans ett monogram. Öfverst i en oval bibelspråken Ps. 84: 3 och 116: 7—9 på tyska. Nederst: *Hirunter ruhedt Johan Miulenbruch; ist in Godt entslafen den — undt eliche Hausfraun Maria von Teen; ist in Godt — endslaffen den —.* (37)

31. Å denna sten läses: *Denna graf ähr fortifications casseuren Johan Dahlman, dess kiäre hustru Elsa Lindblad och deras arfwingar tillhörig blifwen anno 1702 den 16 aprilis.* (17)

32. Randskrift bibelspråket Rom. 14: 8. Öfverst i en oval kartusch: *Dene sten och ställe hörer Jackop Hindricon och hans arvingar till. Anno 1663 d. 1 maje bleef Jackop Jackopson begraven her undr dene sten. Gudh forlene honom en frögdeful upståndelse. Anno 1664.* Nederst en kartusch med oläslig inskrift. — Stenen har förut legat i gamla stadskyrkan eller på dess kyrkogård. (45)

33. Midtpå i en krans ett bomärke och bokstäfverna *P. H. S. — E. I. D. 1689.* Öfverst i en kartusch: *Här wnder leger begrawen handelsmannen saligh Pähr Håkensson och ähr afsomnadr d. 22 martij anno 1682.* Nederst likaledes i en kartusch bibelspråket Phil. 1: 21. Ägaren till stenen var ursprungligen handlanden *Per Håkansson (Scheder),* gift med *Elin Jönsdotter.* (38)

34. Midtpå i två sköldar inom en krans: *Jöns Jönsson — Anna Andersdotter.* Öfverst i ett rektangulärt fält: *Dänne sten och lägersta hörer ährboren oc förståndig Jöns Jönsson til*

1666. Nederst i en fyrkant: *P. H. S.* — *E. I. D.**) Per Håkanssons hustru var rådmannen Jöns Jönssons dotter. Stenen har förut legat i gamla stadskyrkan. (48)

35. Midtpå i en krans ett bomärke och bokstäfverna *H. M. S.* — *G. P. D.* Öfverst i en kartusch: *Här under ligger begrafven handelsmannen välakt. Håkan Månsson, hvilken afsomnade den 16 april anno 1689 och hans k. hustru Gertrud Persdotter, som afsomnade den* —. Nederst likaledes i en kartusch: *Beröm dig icke etc. Ordsp. XXVII: v. 1.* (46)

36. Randskrift bibelspråket Joh. 3: 16. Två kartuscher — — — — — — — — — — (67) **)

37. En jonisk tempelgafvel. Därunder nästan utnött inskrift, hvaraf dock kan läsas: *Iochim Dorwichen*. Sannolikt inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

38. Randskrift: *Anno 1607 den 22 Januarii starff der erbar und wolgeachte Abraham Heidenrich Strandvaget zu der* —. *Der Sele Gott gnedich sii.* Midtpå ett bomärke och däröfver: *Disse Sten undt Stede hördt Abraham Heidenrich und sinen Erve.* Stenen, som 1754 uppgräfdes ur gruset efter gamla stadskyrkan,***) inlades 1834 i domkyrkan.

39. — — — — — — — — — — — —.

40. — — — — — — — — — — — —.

41. Å denna sten läses: *Denna graf och lägerställe tillhörer kopparslagaren Anders Hjort och hans arfvingar. Lijkväl blifver jagh etc. Ps. 73: 23.* — *Calmar anno 1728.* (47)

42. — — — — — — — — — — — —.

43. — — — — — — — — — — — —.

44. Fragment. Randskrift: *Denna steen och legerstelle hörer Christian Witte och hans arfvingar till. Anno 1686.* Öfverst i ett rektangulärt fält:

Efter döden wij förvente en oförgängelig frögd,
som intet hjerta kan tänkia och intet öra hafver hördt.
Wij skola ibland Guds helgon i hvijta kläder stå.
Hoo will sig icke frögda medh stoor hjertans åtråå.

---

*) Jfr grafsten 33.
**) Ursprungliga platsen i kyrkan är osäker.
***) Frig. saml.

Nederst: *Her under hvilar i Herranom Christian Witte, afsomnade den — och hans k. hustru Anna Nilsdotter Svan, i Herranom afsomnad den —.**) (33)

45. Fragment. — — — — — — — — —. Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

46. Fragment. Två doriska kolonner och mellan dem i en krans bokstäfverna *H. H. S.* — *E. P. D.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

47. Fragment. Å denna sten lästes förr: **) *Her ligger begraffven s. M. Hans Man fordom Calmare slotts byggemäster, hvilken i Herranom afsomnade then 28 decemb. åhr 1622.* Midtpå i två sköldar bomärken samt bokstäfverna *H. M.* — *A. I. D.* Under sköldarna: *Lars Krååk.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

48. — — — — — — — — — — — —.

49. Fragment. Å denna sten lästes förr: *Jesu Christi Guds sons blod rensar oss från — — — Gratia Dei. — Meritum Christi. — The rättfärdigas siälar ähre i Gudz hand och inted dödsqwal kommer wid them. Sap. 3 v. 1. — Christus åhr mitt lif. — Döden åhr min vinning. Philipp. 1 v. 21. — Den fordom edle oc wälb: fru f. Christina Stiernefeldt till Föllingsö oc Stiernemoo etc. född den 18 april anno 1613, afs. den — — —. Den fordom edle och wälb. Christopher L. Grubb till Föllingsö och Stiernemoo etc. kongelig præsident i Callmar, född den 30 iunij 1594, afsomnade den — — —. Den fordom åhreborne och dygderike matrona hustr. Maria Olufsdotter Krusb., född den VII iunij 1589 — — —.* Midtpå två (ursprungligen sannolikt tre) vapen med björnramar och stjärnor. Nederst namn och födelseår på Grubbs 25 barn; äldst A. (Anna) Grubb, f. den 31 aug. 1621, yngst Rebecka Grubb, f. den 17 april 1654. Inga dödsår äro utsatta, men väl ett † för flera af barnen. Denna grafsten har sannolikt ursprungligen legat i gamla kyrkan eller å gamla kyrkogården och flyttats därifrån in i domkyrkan. Dess plats var förr inne i kyrkan vid norra väggen under orgelläktarn. År 1754, då den

*) Inskriften efter Löfgren. Nu är endast obetydligt af den synligt, men tillräckligt för att identifiera stenen.

**) Frig. saml.

afritades af lektor Frigelius, låg den i domkyrkan;*) den var dock redan då mycket skadad, så att stora stycken fattades.

Kristoffer Larsson Grubb, född den 30 juni 1593 (4),**) blef efter mångårig tjänstgöring i kungliga kansliet 1636 president i Kalmar stadsstyrelse, där han utöfvade ett stort och välgörande inflytande. År 1641 utnämndes han tillika till häradshöfding i Ölands södra mot. Adlad 1645, upptog han namnet *Grubbe* och med kunglig tillåtelse det Stjernfeldtska vapnet efter sin svärfar och svåger, som båda 1645 voro döda, hvarmed deras adliga ätt var utslocknad på svärdssidan. Tid efter annan förordnades han vid ledigheter och andra tillfällen som vice landshöfding öfver Kalmar län och Öland. Efter 36 års tjänstgöring som president tog han 1672 afsked på grund af hög ålder och dog den 24 augusti 1681 på Stjernemo. Hans hufvudbanér är uppsatt i Kisa kyrka i Östergötland. — Såsom presidentlön uppbar Grubbe 750 dlr smt, hvaraf han vid sitt afskedstagande fick behålla hälften. I öfrigt hade han vid olika tillfällen erhållit betydande förmåner och förläningar, bland annat 12 gårdar i Kristvalla socken, hvaribland Maltebo, Rössbo, Kopparbo m. fl., allt i lifstidsförläning för sig och sin fru under frälserätt. — Grubbe var äfven språklig samlare och har bl. a. utgifvit en märklig svensk ordspråkssamling: *Penu proverbiale, thet är: Ett ymnigt förråd aff allahanda gamble och nye svenske ordseder och lärespråk.*

50. Fragment. Å denna sten lästes förr: *Diser sten gehört Balzer Klunder. Ano 1653.* Midtpå i en krans ett bomärke, timglas och dödskalle samt *B.* — *K.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

51. Å denna sten läses i en enkel inramning: *Denne sten tilhörer buntmakaren J. H. Wasserman. A:o 1751.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

52. Midtpå i en krans ett monogram, hvaromkring: *Denna graf och sten hörer Nils Hasselbom till.* Öfverst: *Köpter d. 24 novemb. 1735. Christus är mitt lif etc. Phil. 1. v. 24.* Nederst i en oval: *Tänk uppå etc. 2 Tim. C. 2. v. 8.* (29)

*) Frig. saml.

**) Hufvudbanéret har 1593 och grafstenen 1594.

53. — — — — — — — — — — — —.

54. Endast halfva stenen. Å densamma lästes, då den var oskadad: *Hic sepulti — Olof I. Knaph. bibliopola, född 1616 d. 16 april, dödh 1675. — Dorothea C. D. Günther, född 1611 d. 11 martij, dödh 1674 — Christopher O. S. Knaph, nat: 1652 30 januarii, denat: 5 martij 1669 — Dorothea O. D. Knaph, född 1655 d. 2 septemb., dödh —*. (39)

55. — — — — — — — — — — — —.

56. Midtpå en krans. Öfverst i en inramning: *Denna sten och lägerstelle hörer M. Mathias Håkanson öfwersierare och fergare till d. 17 maii anno 1682.* Nederst en inramning utan inskrift. Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

57. — — — — — — — — — — — —.

58. — — — — — — — — — — — —.

59. Midtpå ett bomärke i en sköld och däromkring: *Ingolf Pederson — Karin Bergesdotter. S. G. P.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

60. Å denna sten läses: *Hir under licht begraven selich M. Pawel Kaske Balber in Godt den Heren entslapen den 7 April anno 1653.* Därunder i en rundel: dödskalle, timglas och sax. Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

61. Midtpå i en enkel infattning: *Denna sten och graf hörer borgaren Esbiörn Höök, des k. hustru och arfvingar till. A:o 1751.* Nederst: *Ps. 73 v. 24. Tu leder mig etc.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

62. Midtpå i en krans under ett bevingadt änglahufvud: *Gerhard Nilsson — Catharina Franck.* Öfrig inskrift oläslig. (30)

63. Å denna sten läses: *Denna graf hörer kyrkiowaktaren Daniel Jonsson och dess k. maka till. Anno 1772.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

64. Randskrift: *Diser Stein und Stette gehöret Adam Semmel und seinen Erben. Anno 1687.* Midtpå i en krans ett monogram. Öfverst i en oval:

Den här i werden bar den första Adams nambn,
I denna graaf nedlagt den gamla Adams hambn
Han döder sombnat in i andra Adams nambn
Och skall til lijf upstå lijk andra Adams hambn.

Nederst likaledes i en oval bibelspråket Rom. 14: 8 på tyska: *Leben wir etc.**) (40)

65. Randskrift: *Phi. cap. 1 v. 21. Christus är etc. v. 23. Iagh åstundar etc.* Midtpå i en oval krans: *Här under ligger begrafven ehreb. och dÿgdesama matrona Anna Olofsdotter, som i Herranom afsomnade d. 15 maij a:o 1684.* Öfverst och nederst två rektangulära fält utan inskrift. — *Anna Olofsdotter* var gift med hauptmannen *Lars Assarsson.* (64)

66. Randskrift: *Ps. 116. Tu hafwär utagit etc.* Midtpå i en krans ett bomärke och *B. P. S. — I. P. D.* samt *Christus är mitt lif etc. Phi. 1.* Öfverst i ett rektangulärt fält: *Ps. 56: 14. Tu hafwär frelst min siäll etc.* Nederst ett rektangulärt fält utan inskrift. (63)

67. En nästan utnött sten, å hvilken i en sköld synes ett bomärke samt *A. S.* och *H. I. D.*

68. — — — — — — — — — — — —.

69. Midtpå i en enkel infattning: *S. G. S. Peter Ekelin och des barn tillhördi d. 24 junij a:o 1767.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

70. Midtpå i en krans: *Lars Åbrandt — Catharina Åbrandt. Anno 1751.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

71. Denna sten, som aldrig haft någon inskrift, har midtpå en stor krans. Hål efter sex ringar. (12)

72. Randskrift: *Jeremi cap. 18 v. 6. Wie der Don ist etc.* Midtpå i en fördjupad rundel *H. R. — M. T.* omkring en blomsterkruka m. m. Öfverst: *Diser Sten undt Lägerstäd höret mich M. Hindrig Ros undt meine libe Frave Marie Ten undt rechte Erben zu. Anno 1674.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården. Ros var krukmakare. Jfr grafsten 30, där änkan, omgift med *Johan Mühlenbruch,* kallas *von Teen.*

73. Refflad sten utan inskrift. (61)

74. — — — — — — — — — — — —.

---

*) Som Semmels grafsten redan på 1820-talet enligt Löfgren låg öfver graf 67, har den i min uppsats »Kalmar domkyrkas grafvar och epitafier» förts till denna graf i stället för till graf 40, dit den ursprungligen hör.

75. — — — — — — — — — — — —.

76. Randskrift: *Denna steen och lägerstelle hörer Lars Lönebom och des anhörige til. Anno 1695.* Midtpå i en krans ett bomärke. Öfverst i ett rektangulärt fält: *Her wnder hviler skiepparen Lars Lönebom, födh 1650, salig afsomnade i Herranom d. 14 aprill 1702. Täxten Davids psalm d. 116 v. 7. 8. 9.* Nederst likaledes i ett rektangulärt fält: *Her und — — — Sven Jon — — —, föd a:o 1682 den 1 — — —, afsomnade a:o 1 — — — den 29 junius.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

77. Randskrift: *Homo vanitati similis factus est. Dies ejus sicut umbra prætereunt. Psal. CXLIIII. Anno Domini 1598.* Midtpå i en enkel sköld ett bomärke och: *Jon Svenson — Elizabet Rolandsdotter.* Öfverst: *Gud ähr wår tröst.* Nederst: *Jag var så tröt etc. Psal. 6 cap. Men nu frögdes mitt hierta etc. Psal. 4 cap.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

78. Två små sköldar med bomärke och bokstäfver — — — —. Sannolikt inflyttad 1834 från gamla kyrkogården.

79. Randskrift: *Denna sten och lägerstelle hörer Samuel Werner till och hans arfwingar. A:o 1690.* Midtpå i en krans ett bevingadt änglahufvud och därunder: *Efter tigh Herre längter iagh. Min Gudh iagh håppas på tigh.* Öfverst i en fyrkant: *Jagh weet etc. Hiob. XIX c. 25. 26. 27 v.* Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården. — Werner var tullnär.

80. — — — — — — — — — — — —.

Af äldre grafstenar, som funnos på 1820-talet och då lågo öfver numrerade grafvar, saknas nu tre stycken med inskrift, nämligen *Kaspar Hoppenstedts* (graf 9), *Mikael Arendts* (32) och *Jürgen Weijdlings* (54) samt en utan inskrift, *Lorentz Möllers* (53). Möjligen har en eller annan af dem blifvit så utnött, att den ej längre kan igenkännas. De stenar, som lågo öfver grafvarna 58, 59 och 60, voro redan på Löfgrens tid så utnötta, att inskrifterna ej kunde läsas.

De saknade stenarna beskrifvas af Löfgren, som följer:

Hoppenstedts. En skön sten, något upphöjd öfver golfvet. Stenen är af grönspräcklig marmor. På honom läses: *Härunder hvila fordom politiborgmästaren här i staden Caspar D.*

Hoppenstedt, född i Calmar år 1684 d. 26 april, död d. 22 augusti år 1745, med sin kära maka Emerentia Weijdling, född i Calmar år 1681 d. 2 november, död d. 11 april år 1770. (9)

Arendts. En stor slät sten, hvarpå läses: *Denna graf ähr fordom rådman här i Calmar Michael Arendts och des kiähra maakas dygdädla matronans sahlige Agneta Haijocks. — Sij under denna steen hvilar dett eckta pahr, hvilka sin Gudh och vänn i lifstiden älskat har. Gjör du dettsamma, som ännu i verlden lefver, så kröner Gudh dig, när du dör, med dylick heeder. Anno 1727.* (32)

Weijdlings. Denna graf betäckes af en präktigt utarbetad och väl bibehållen sten. I kanten läses: *Denne sten och lägerställe hörer Jörgen Weijdlingh och hans arfvingar till. Anno 1686.* Öfverst i en fyrkantig ruta: *Her vnder hvilar i Herranom Jörgen Weijdling, afsomnade den 26 octobris anno 1684, och hans k. hustru Catharina Fock, i Herranom afsomnade den —.* I en ruta nederst:

Jagh haar migh Christo gifvet,
Min trogne frälserman;
Här fins eij rätta lijfvet,
Ty dööR jagh gladh försann.
Ner Herren vill migh kalla
Från verldzens sveijk och flärd,
Jagh vill migh Gudh befalla,
Farväl, tu onda verld. (54)

Möllers. En stor sten med mässingsringar i hörnen, saknar figurer och inskription. (53)

Flera numrerade grafvar voro före reparationen 1832—34 belagda endast med ölandsflisor, nämligen 3, 5, 6, 7, 13, 15, 16, 18, 20, 35, 43, 50, 51, 52, 62 samt 68—84.

Som uppgifterna om de onumrerade grafvarna äro i hög grad bristfälliga, nämnes här endast, att stenarna 47 och 67 legat öfver sådana grafvar. Andra hithörande stenar äro antingen alldeles utnötta eller hafva aldrig haft någon inskrift.

Vapensköldar och epitafier.

Redan under 1500-talet var det brukligt att i den kyrka, där en afliden adelsman begrofs, upphänga hans adliga vapen med namn och årtal för hans födelse och död. Dylika vapensköldar förfärdigades till en början af bleck- och kopparplåt, sedermera uteslutande af trä. Under den s. k. barocktiden utvecklade sig tillverkningen till riktig konst, och från samma tid, särskildt från 1600-talets senare hälft, äger man i behåll en mängd vapensköldar med synnerligen yppiga och praktfulla löfverk, ofta målade i de heraldiska färgerna.*) *Hufvudbanér* kallar man den aflidnes eget släktvapen till skillnad från *anvapnen*, förfädernas vapensköldar, som voro mindre. I äldre tider fördes hufvudbanéret jämte anvapnen i likprocessionen. I gamla stadskyrkans sista inventarieförteckning upptagas tre stycken »små och gamla hufvudbanér, två af bleck och ett af trä», tillsvidare förvarade hos dödgräfvaren Måns Spink. Domkyrkans inventarieförteckning från den 3 juli 1682 upptager dem däremot icke. Ej heller har författaren funnit dem omnämnda i senare handlingar. Kanske förstördes de vid någon af de eldsvådor, som i slutet af 1600-talet hemsökte Kalmar.

Domkyrkan äger nu 15 hithörande vapensköldar, de flesta hufvudbanér, som alla efter 1682 uppsatts i densamma. Vid reparationen 1832—34 nedtogos de från sina platser på väggarna och förvarades i ett tornrum, tills de 1874 deponerades i museet på Kalmar slott. Den sista stora kyrkoreparationen förde dem dock 1914 tillbaka till sin rätta plats, sedan de dessförinnan undergått nödig renovering (sida 11, noten).

Liksom hufvudbanéren med sina inskrifter tjänade att för eftervärlden hugfästa den afsomnades minne — voro epitafier (grafskrifter), sökte man äfven på annat sätt, särskildt inom präst- och borgarfamiljer, nå samma mål. Man uppsatte i kyrkorna mer eller mindre rikt utsmyckade minnestaflor med inskrifter, som med sin vanligen arkitektoniska utstyrsel erinra om samtida altaruppsatser. Ofta ser man å dessa taflor

---

*) Jfr Meddelanden från Nerikes fornminnesförening, I, s. 40.

någon andaktsbild, t. ex. den korsfäste Kristus, med en framställning af den döde och hans familj. Af dylika minnesvårdar, hvilka företrädesvis gå under namnet *epitafier,* äger domkyrkan 4, däraf en (16) tillhört gamla stadskyrkan,*) men de tre andra förvärfvats efter 1682. Epitafierna hafva på sista tiden haft samma öden som vapensköldarna och befinna sig således nu i renoveradt skick på sin gamla plats.

Såväl vapensköldarna som epitafierna äro alla af trä.

Hufvudbanér.

(Från altaret räknadt; först södra sidan, sedan norra.)

1. **Landshöfdingen, friherre Bleckert Wachtmeisters.** (Öfre vapenskölden till vänster om ingången till domkyrkorådets sessionsrum.) Inskrift: *Ihrer Königl. Maij:ttz zu Schweden Hochbetrauter Mann General Lieutnant von der Cavallerie und Governeur übr Calmar Lehn u. Öhland & Hochwollgeborner H:r Baron Blechart Wachtmeister, geborn in Stokholm A:o 1644 den 23 Febr. und sehlig in Herrn Entschl: in Reval A:o 1701 den 30 Aprillis.*

Bleckert Wachtmeister, som tillhörde friherrliga grenen af släkten, var son till riksrådet Hans Wachtmeister af Björkö och dennes maka Agnes Margareta von Helmstedt, bördig från Würtemberg. Han reste under yngre åren i Tyskland, Holland, England och Frankrike, där han i 14 månader var »grand mousquetaire». Efter hemkomsten (1667) blef han löjtnant vid skånska kavalleriet, avancerade till öfverstelöjtnant och deltog i denna egenskap i kriget i Pommern 1675—1679, hvarunder han 1677 blef öfverste för östgöta regemente till häst. År 1695 blef han generalmajor och landshöfding öfver Kalmar län och Öland. Då det stora nordiska kriget utbröt år 1700, utnämndes han till generallöjtnant och kallades till Karl XII på Själland, hvarifrån han följde med i kriget mot Ryssland. I slaget vid Narva anförde Wachtmeister kavalleriet på högra flygeln, insjuknade efter slaget af öfveransträngning

---

*) I inventarieförteckningen 1678 upptagas 3 epitafier, nedpackade i kistor och insatta i materialhuset. Hvart de två af dessa tagit vägen, känner författaren ej.

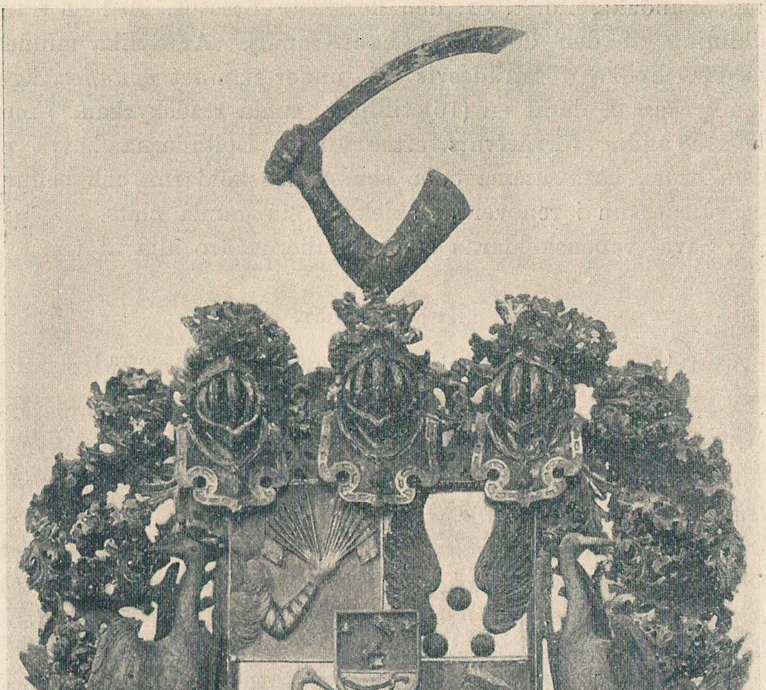

Bleckert Wachtmeisters hufvudbanér (1).

och låg sjuk i Narva i tre veckor. Sedan han tillfrisknat, användes han af konungen i flera uppdrag men insjuknade ånyo under en resa till Reval och dog där den 30 april 1701, 57 år gammal. Hans lik fördes till Kalmar och begrofs i domkyrkan den 12 febr. 1702. Vid begrafningen, som skall hafva ägt rum på konungens bekostnad och under stora högtidligheter, hölls likpredikan af lektor Georg Svebilius öfver 2 Tim. kap. 4, v. 7—8. Denna likpredikan är tryckt och upptager med personalier 68 sidor folio. Den åtföljes af en latinsk parentation af kyrkoherden Joh. Peterson i Ryssby och sorgekväden på svenska af Svebilius och kyrkoherden i Solna P. G. Ljungberg.

2. **Öfverstelöjtnanten Josef Osenhjelms och hans sons.** (Öfre vapenskölden till höger om ingången till domkyrkorådets sessionsrum.) Inskrift: *Kongl. Maij:tz till Swerige Troo Tienare Öfwerst-Lieutnant ok Commendant i Calmar, Edle och Wälborne Herre Joseph Osenhielm, födh A:o 1620 den 25 Januarij, Afsombnade i Herranom Anno 1629 den 20 Septembr.* Därunder en mindre inskriftstafla: *Kongl. Maij:tz till Swerige Troo-Tienare Fendrick af Cronenbergs Regimente Den Edle och Wälborne Herren Christiern Josepson Osenhielm, födh A:o 1667 d. 22 Augusti, afsombnade i Herr—m Anno 1696 d. 23 Martij.*

Josef Osenhjelm var född ofrälse och hette då Oos eller Osængius efter ett s. k. nyttjebol vid namn Osängen, tillhörande prästgården i Annerstad i Wäxiö stift; fadern var kyrkoherde. O., som gick den militära banan, adlades 1692. Han dog 1696, 76 år gammal, och slöt själf sin ätt på svärdssidan; sonen *Kristiern* hade dött före fadern.

3. **Presidenten friherre Gustaf von Psilanders.** (Nedre vapenskölden till höger om ingången till domkyrkorådets sessionsrum.) Inskrift: *Kongl. Maij:tz Högtbetrodde Man och President uti Kongl. Maj:tz och Riksens Ammiralitets Collegio Högwälborne Frij Herre Gustaf von Psilander. Född till Werlden i Hufvud Staden Stockholm den 12 Augusti 1669 och afsomnad i Herranom uti Carlskrona den 18 Martij 1738.*

Gustaf von Psilander, som 1728—1734 var landshöfding öfver Kalmar län och Öland, är mest bekant genom sin äro-

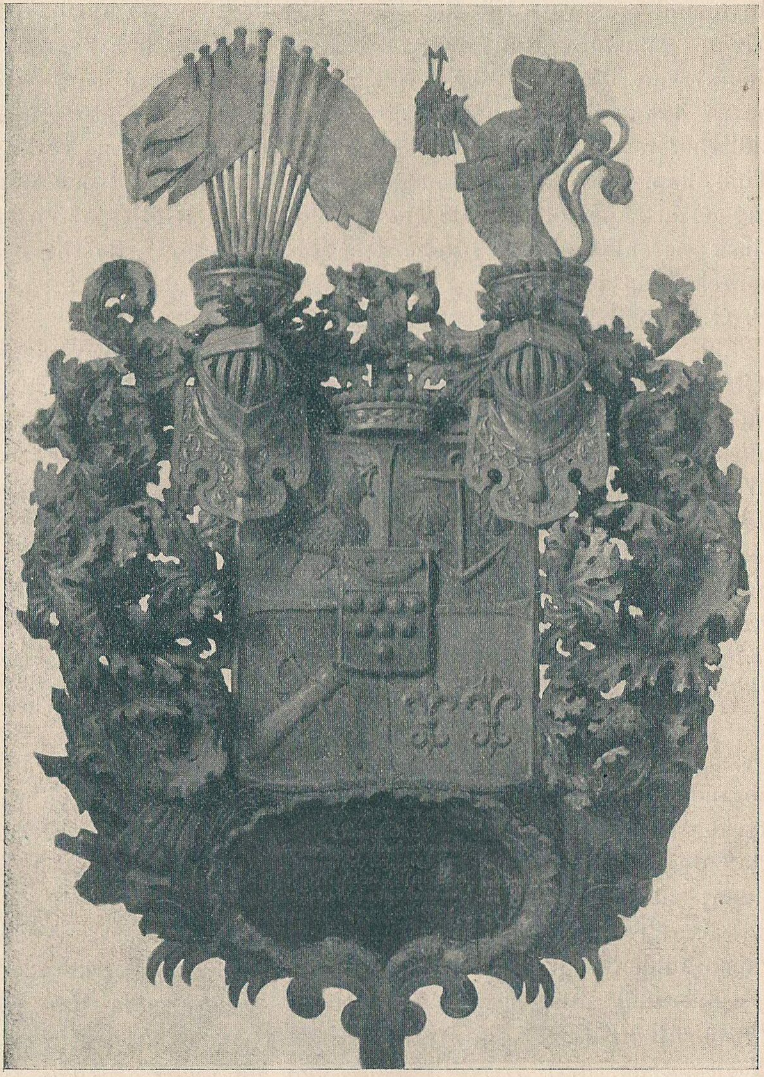

Gustaf von Psilanders hufvudbanér (3).

fulla strid på konvojskeppet Öland mot en engelsk eskader af 9 fartyg, däribland 8 linjeskepp. Denna strid, som ägde rum vid Orfordness på kusten af Suffolk i England den 28 juli 1704, således vid en tid, då Sverige och England hade fred med hvarandra, uppstod på grund af den engelske eskaderchefens fordran, att P. skulle stryka sina märssegel såsom skyldig honnör för drottningen af England. Då P. enligt sin instruktion vägrade detta, sköto engelsmännen skarpt, och strid uppstod. Efter 4½ timmars kamp öfvermannades P., men engelsmännen fingo »endast ett vrak»; tre af deras fartyg hade blifvit mycket illa tilltygade, och de hade förlorat 4—5 gånger mera folk än svenskarne. Ej heller ströks någonsin den svenska flaggan; den hissades blott i schau, d. v. s. ombunden, så att den ej kunde blåsa fritt ut. I England behandlades P. och hans folk på det hela illa. P. själf arresterades och hölls fängslad till den 26 augusti.*) Hans bragd är besjungen i »Ur Svenska Flottans Minnen» af Oskar Fredrik och på duken förevigad af J. A. S. Berg.

4. **Öfversten Ernst Lodes.** (Vänstra vapenskölden på västra korsarmens södra vägg.) Inskrift: *Kongl. Maij:ttz Troo Mann Öfwerste och Commendant på Calmar Slått Wälborne H:r Ernst de Lode till Kuckers, Tarrastfer och Sundby; Född i Liffland Anno 1637. I Herranom afsomnad I Calmar Anno 1700.* I kanten af hufvudbanéret äro fästa nio små ansköldar, fyra på ena sidan och fem på den andra.

5. **Öfverstelöjtnanten Gustaf Otto von Lindbladhs.** (Högra vapenskölden på västra korsarmens södra vägg.) Inskrift: *Kongl. Maij tz Trotienare öfverste Lieutenant och General Qvartermestare Lieutenant af Fortification och öfwer Carls-Crona Brigaden wälborne Herr Gustaff Otto von Lindbladh, Född uti Stockholm den 3 Februarij A:o 1670, död i Småland på dess sättesgård Törnerum i Ryssby socken den 19 December Anno 1736.*

Gustaf Otto von Lindbladh var född ofrälse och hette då Lindblad; adlad 1715. Svåger till fortifikationskassören Johan Dahlman, som ägde graf 17, i hvilken von Lindbladh ligger

*) *Munthe, Arn.*, Gustaf von Psilander. Sthm. 1899.

begrafven. Han dog ogift 1736, 66 år gammal, och slöt således själf sin adliga ätt. Under det s. k. pfalziska kriget bevistade han fyra fälttåg i Brabant och deltog därunder i flera fältslag, såsom vid Stenkirken och Neerwinden; han var äfven med 1710 vid Helsingborg.*)

6. **Friherre Bleckert Wachtmeisters.** (Öfre vapenskölden till höger om ingången till sakristian.) Inskrift: *Der Hochwolgeborner Herr Blechart Wachtmeister, Freij-Herr und Herr, Ist geboren Anno 1684 den 31 Maij und Seelig in Herrn entschlaffen Anno 1699 den 31 Januari.*

7. **Majoren Gustaf Gyllencartaus.** (Öfre vapenskölden till vänster om ingången till sakristian.) Inskrift: *Kongl. Maij:ttz Till Sverie Troo Tienare och Major Wedh Des Artolleriet här uthi Calmare Befästningar Den Wälborne Herre H:r Gustaff Gyllen Cartau, ähr född Hijtt Till Werlden åhr 1627 den 7 Januarij, Och afsomnader i Herranom Anno 1688 den 8 Januarij, Ligger här Begrafwen.*

8. **Amiralen Werner von Rosenfeldts.** (Nedre vapenskölden till vänster om ingången till sakristian.) Inskrift: *Kongl. Maij:tz Tro-Man och Amiral Wälborne H:r Werner Reimers von Rosenfeldt. Föd Åhr 1639 uti Novemb: uppå sitt Fädernes-gods Myntenhof uti Estland. Afled uti Carls Crona d. 5 Dec: A:o 1710.*

Werner von Rosenfeldt, som med utmärkelse deltog i det eljest så olyckliga sjökriget 1675—1679, hade ett godt namn om sig såsom vetenskapligt bildad sjöman. Efter freden 1679 verkade han med ifver för höjandet af Sveriges sjömakt dels genom hydrografiska undersökningar, hvilka sedan utarbetades i sjökort, dels genom utgifvandet bland annat af ett för sin tid utmärkt och i hög grad behöfligt arbete i navigation. Han var äfven vitterlekare. Såsom sådan är han mest känd genom ett litet häfte: »Den Waaksammes roo eller lustige leedsamheet.» Sina sista år tillbragte han i Karlskrona, där han dog år 1710, 71 år gammal.

9. **Öfverkommissarien Erik Ehrenskölds.** (Öfre vapenskölden i midtkvadratens nordvästra hörn.) Inskrift: *Kongl:e*

---

*) I Anreps Ättartaflor skrifves namnet *von Lindeblad.*

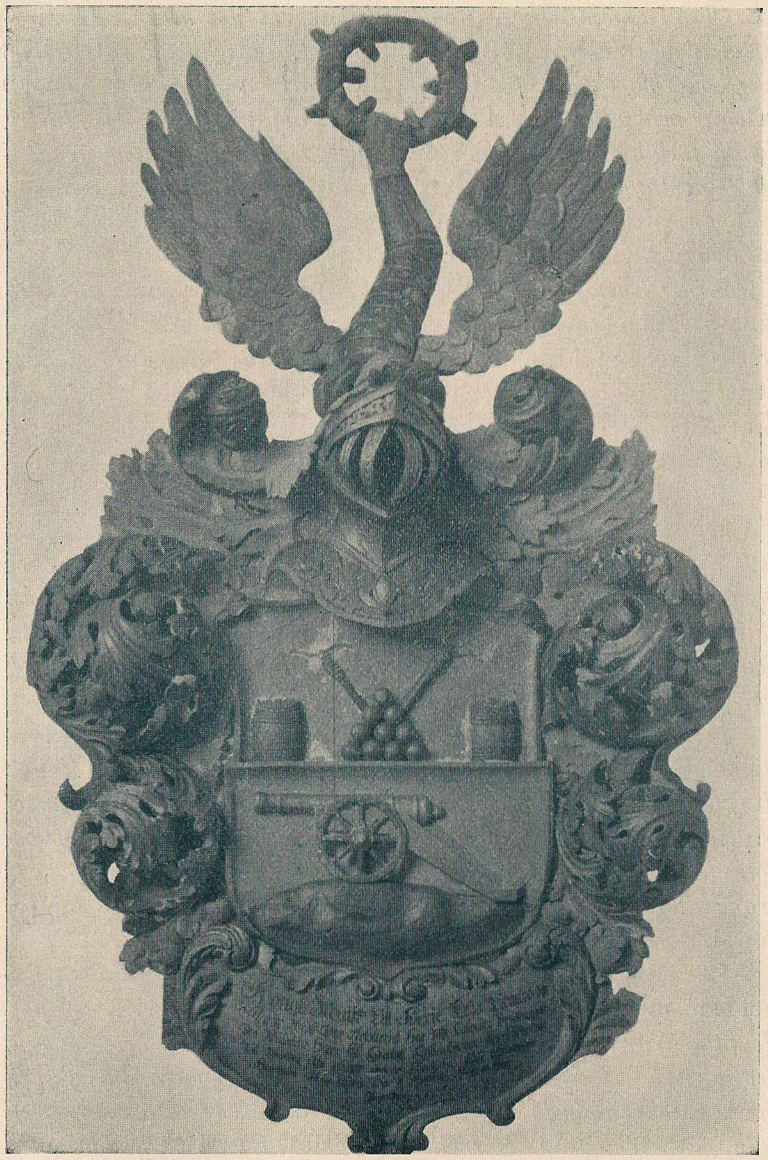

Gustaf Gyllencartaus hufvudbanér (7).

Maij:tz Troo Man och Ståthållare öfwer Calmar, Blekingen och Öland sampt Öfwer Commissarius vid det kongl. Ammiralitetet den Wälb:ne herre H:r Erick Ehrenschiöldh till Möisiö och Södermarck är född hijt till wärlden Åhr 1634 den 19 Octob:r och afsombnat i Herranom Anno 1684 den 31 Martij. Gudh förlähne kroppen på den store Herrans dagh en frögdefull uppståndelsze. — Detta hufvudbanér afviker väsentligen från de öfriga, i det ett stort draperi bildar fond för själfva skölden. Alla de andra omgifvas af bladverk.

Erik Ehrensköld, som 1681—1683 under namn af ståthållare såsom guvernören Hans Wachtmeisters ställföreträdare skötte styrelsen i Kalmar och Blekinge läns förenade guvernement, var född ofrälse och hette då Nilsson; adlad 1675. En son, Nils, blef amiral och utmärkte sig synnerligen i krigen under Karl XII.

10. **Kaptenen Per Enhörnings.** (Nedre vapenskölden i midtkvadratens nordvästra hörn.) Inskrift: *Kongli. Maij:stz Till Sverige Tro Tienare och Capitain af Högwälborne Herr Baron General Major Horns Regemente til Fot Den edle och wälborne Herrn Herr Pähr Enhörning till Sahleboo etc. etc. Född den 7 october Åhr 1675, död den 6 julij Åhr 1730 och begrafwen i Callmar kyrkia.*

11. **Amiralen Paul von Qvickelbergs.** (Högra vapenskölden på västra korsarmens norra vägg.) Inskrift: *Kongl. Maij:tz Troo Tienare och Scoutbijnact wed dess Ammiralitet Wälb:ne H:r Paul von Qvikelberg född i Stockholm 27 october A:o 1644 och i Herranom Sal: afsomnadh uthi Carls Crona d: 5 Februarij Anno 1693.* — Schoutbynacht = konteramiral.

12. **Häradshöfdingen Erik Ehrenklos.** (Vänstra vapenskölden på västra korsarmens norra vägg.) Inskrift: *Kongl. Maij:ttz Vår Allernådigste Konungz och Herres Troo Mann, Præsident i Calmar och Häradshöfdinge Öfwer Södre och Norre Möhre sampt Stranda och Handbördz Härader, Den Ädle och Wälborne Herren H:r Erich Ehrenklo, föddes uthi Ångermanland Den 10 Aprilis A:o 1629, Afsomnade wid Döderhult Denn 22 Junii Anno 1687.*

Erik Ehrenklo var född ofrälse och hette då Nent-

Erik Ehrenskölds hufvudbanér (9).

zel*); adlad 1675. Sedan han beklädt åtskilliga ämbeten på den juridiska banan, blef han den 26 april 1658 stadssyndicus**) i Kalmar. Såsom sådan råkade han efter någon tid i delo om rangen m. m. med borgmästarna Peter Häll och Mårten Hansson, hvilken tvist 1670 afdömdes af en kommissorialrätt (extra domstol). Af regeringen fick Nentzel en skrapa, men utnämndes icke desto mindre den 26 november 1672 till stadspresident efter Kristoffer Larsson Grubbe (sida 113), som på egen begäran erhållit afsked. Då stadspresidentsplatsen med 1680 års utgång indrogs, fick Nentzel, nu Ehrenklo, fullt vederlag, i det han den 20 december 1680 blef häradshöfding i Södra och Norra Möre samt Stranda och Handbörds häraders förenade domsaga. Han omkom på vådligt sätt vid Döderhult, där han under resa till Södra Möre drunknade den 22 juni 1687, 58 år gammal.

13. **Öfverstelöjtnanten Kristoffer Falkengrens.** (På norra korsarmens östra vägg.) Inskrift: *Kongl. Maij:ttz Wår Allernådigste Konungz Troo Tienare Öfwerst-Lieutnant och Commendant Wälb:ne Herr Christoffer Falckengreen, födder hijt till Werlden A:o 1647 uti Nerckie ok i Herranom afsombnat i Callmar 1708.*

Anvapen.

14. **Landshöfdingen Bleckert Wachtmeisters anvapen på fädernet.** (Nedre vapenskölden till höger om ingången till sakristian.) Nio smärre vapensköldar på fanor äro ordnade kring en midtsköld, å hvilken läses: **Väterliche.** Sköldarna framställa följande adliga vapen. Öfverst: *Wachtmeister;* till vänster:***) *Wachtmeister* (hjärtvapnet), *Stålarm, Wrangel* och *Lode;* till höger: *von Ahlefelt, Grabbe, Düker* och *von Tiesenhausen.*

15. **Landshöfdingen Bleckert Wachtmeisters anvapen på mödernet.** (Nedre vapenskölden till vänster om ingången

---

*) Släkten härstammade från Nedansjö eller Nensjö i Ångermanland, där den lefvat i flera generationer och hvarest äfven häradshöfding Ehrenklo var född.

**) *Syndicus* = rådets juridiska biträde.

***) Sedt från åskådaren.

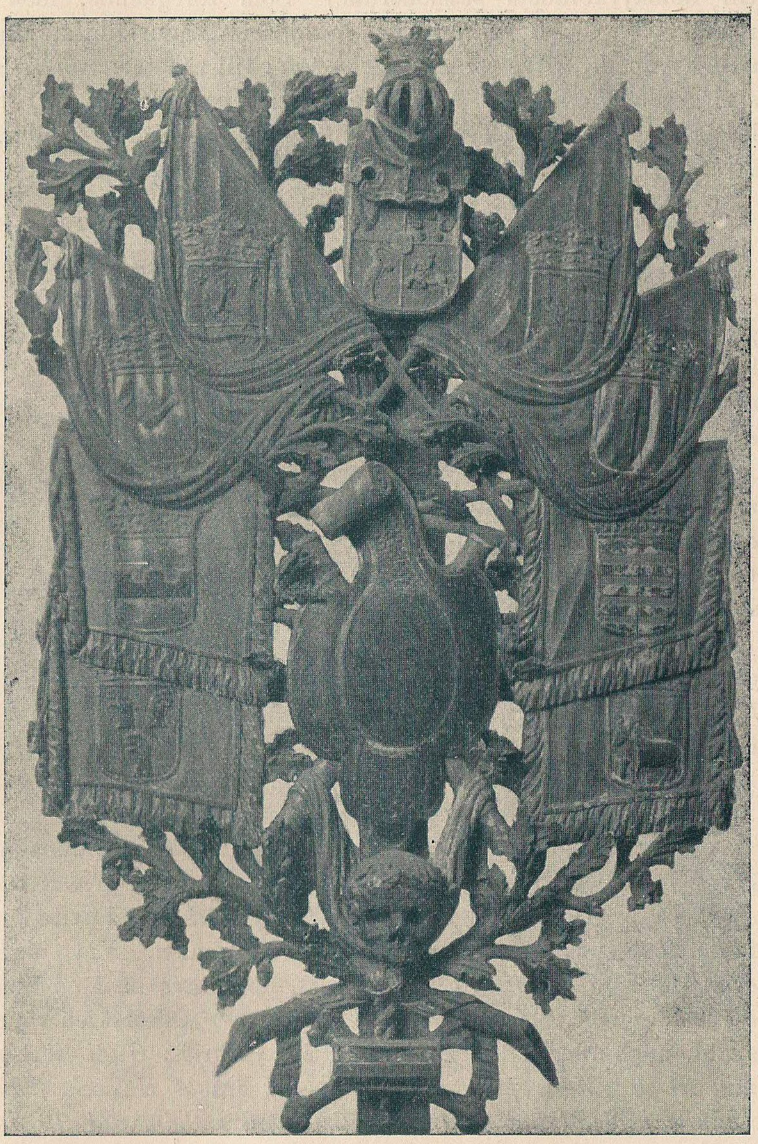

Bleckert Wachtmeisters anvapen (14).
På fädernet.

till domkyrkorådets sessionsrum.) Som föregående, men å midtskölden läses: *Mütterliche*. Sköldarna framställa följande adliga vapen. Öfverst: *von Helmstedt;* till vänster: *von Helmstedt, von Landschad, von Liebenstein, von Rosenbergh;* till höger: *von Helmstedt, von Brinback, von Hulten* och *von Rehr.* *)

Epitafier.

16. **Handlanden Mikael Arendts.** (I midtkvadratens sydvästra hörn.) I fyrkantig arkitektonisk inramning *Kristus på korset och vid dettas fot familjen Arendt,* af hvars medlemmar två äro betecknade med små hvita kors sannolikt för att antyda, att de äro döda. Öfver bilden: *Herr Jesu Christ in meiner Nodt, Lass mich betrachten dein Creutz und Tod. Lass deine Schmach, Angst und Schmertzen Gedult bringen meinem Hertzen.* Under bilden: *Dies Epitafium Hat Michell Arendt neben Seiner geliebten Hausfrauwen Anna Zu Gottes Ehren und der Kirchen Zier Verehret! Ihrer beider Ehliebe S. Tochter I Margreta Arendss Zum gedechtnüsz. Ihres alters 16. Jahr Anno 1638 den 29 Septe: Ich habe einen guten kamff gekemffet: glauben behalten: die Krone der gerechtigk. erlanget etc.* Öfverst i en krans *M. A. A.* omkring en örn och ett bomärke.

Mikael (Mickel) Arendt, † 1649, var fader till den sida 117 omtalade rådmannen af samma namn.

17. **Rådmannen David Haijocks.** (I midtkvadratens sydöstra hörn.) I fyrkantig arkitektonisk inramning *Kristi uppståndelse.* Kristus håller i vänstra handen den röd-hvita korsfanan och pekar med den högra mot himlen. Vid sidorna *evangelisterna Matteus och Johannes,* den förre med en ängel öfver hufvudet, den senare med en örn. **) Öfverst en vapensköld, uppburen af två genier (putti). Inskrift: *Gudi til Ähra, min S. k. Man, fordom Rådman H:r David Häijoch, född i Dundy i Skåttland d. 6 Feb. 1620, død i Calmar d. 10 Jan. 1681, samt mina k. barn och Arfwingar til Åminnelse hafwer*

---

*) Uppgifterna om Wachtmeisters 16 anor äro hämtade ur hans likpredikan af lektor Georg Svebilius. Uppsala 1702.

**) Jfr sida 103.

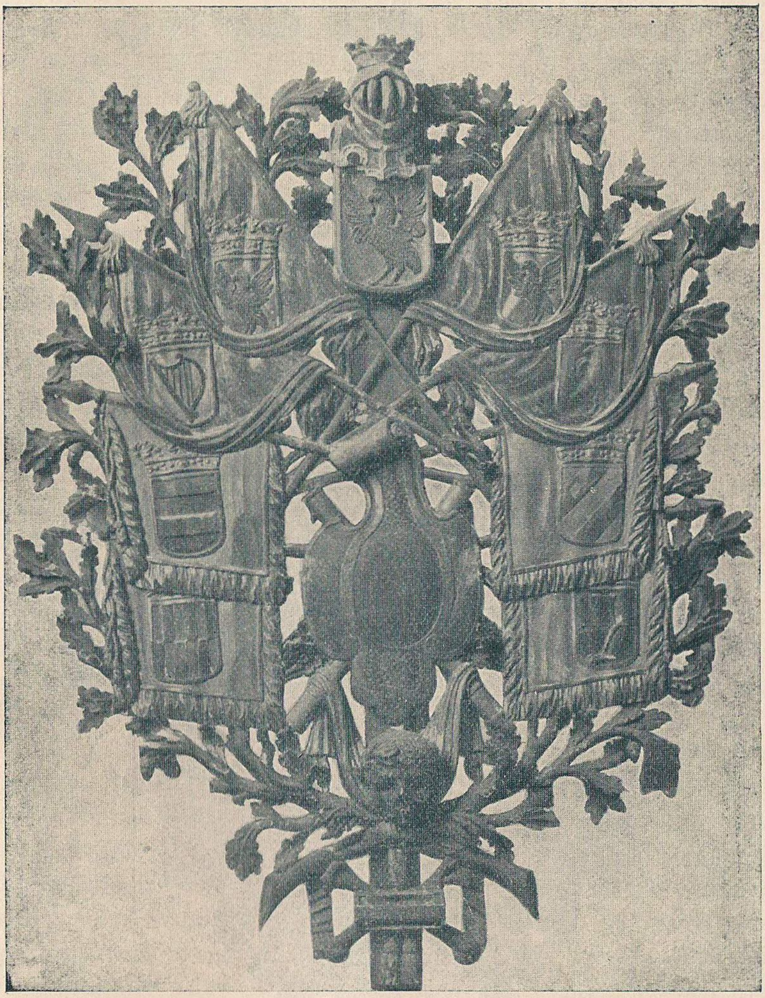

BLECKERT WACHTMEISTERS ANVAPEN (15).
PÅ MÖDERNET

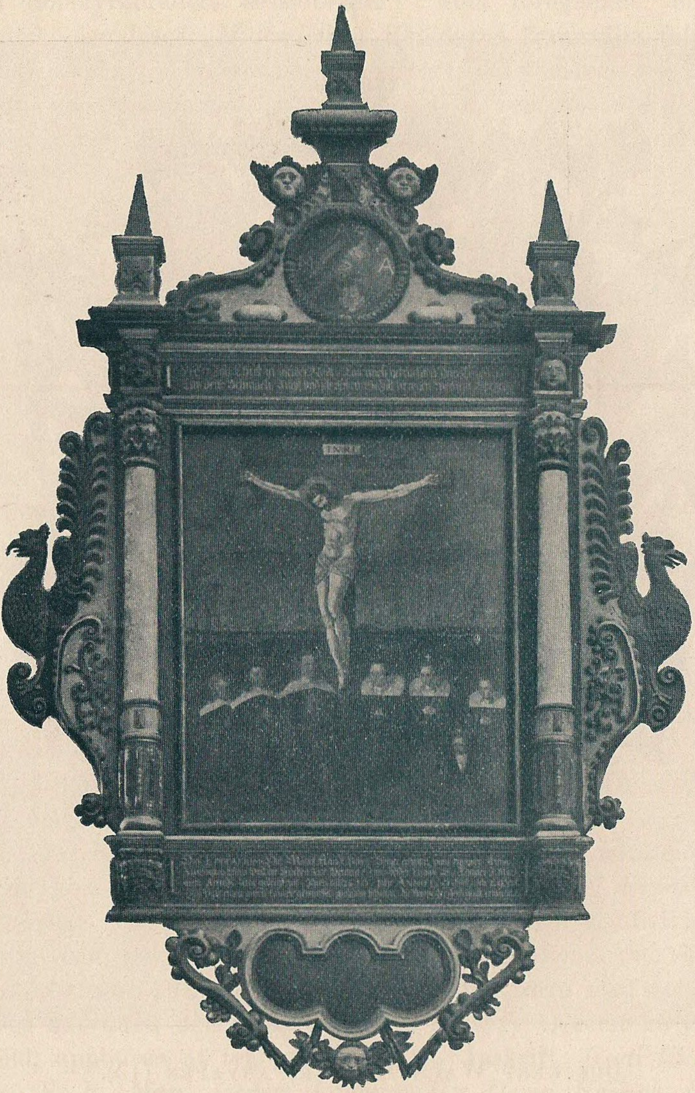

MIKAEL ARENDTS EPITAFIUM (16).

detta Epitaphium upsättja låtit Christina Johansdotter Häijoch Anno 1701.

David Haijock (Heijock), född 1620 i Dundee i Skottland, inkom till Kalmar, där han aflade borgared som handlande den 26 april 1647, blef rådman den 28 februari 1662, † den 10 januari 1681 och begrofs i domkyrkan den 1 mars, det första lik, som där nedsattes (graf 26); vid riksdagarna 1657 och 1660 representerade han staden. — Haijock inlade särskildt stora förtjänster om domkyrkans uppförande, och under åren 1666—1669 och 1676—1679 hade han såsom kyrkoföreståndare närmaste tillsynen öfver kyrkbyggnadsarbetet.

18. **Holmmajoren Anders Hommans.** (Öfver ingången till domkyrkorådets sessionsrum.) Inom en oval krans, uppburen af två genier, *en scen ur sjöslaget vid Öland 1676.* Öfverst en mindre genius, stödd på ett ankare. Inskrift: *Fordom Kongl. Maj:tz Trotjenare och Holm Major Wid Des Ammiraliteet, ädle och manhaftige Anders Homman, född A:o 1622 In Julio, Dödh A:o 1685 den 13 feb: Ligger här Begrafwen.*

Anders Homman var under det nämnda sjöslaget kommendör på amiral Ugglas chefsskepp Svärdet, som, omringadt af fiender, antändes af en brännare och sprang i luften. Homman var en af de få, som härvid blefvo räddade.

19. **Borgmästaren Didrik Mühlenbruchs.** (Öfver ingången från koret till sakristian.) I en oval krans inom rik arkitektonisk inramning *Kristus på korset**) och däröfver i en rund krans en vapensköld (vildman med lifgördel). Vid sidorna *Moses och Johannes döparen,* den förre med lagens taflor, den senare med ett lamm på en bok. Här och hvar genier. Inskrift: *Zu Gottes Ehren undt der kirchen zum Ziraat hat der Herr Bürgermeister Diederich Mühlenbruch dies Epitaphium vor sich undt seinen Erben zur Gedechtnis vorehrät Gebohren A:o 1628 d. 8 Feb. undt in gott sel. Entslaffen A:o 1712 d. 24 Aug. Sein Sehl. Hausfrau Brita Pedersdochter geb. A:o 1624 d. 25 Marti gest:n undt beg. A:o 1669 d. 30 Marti.*

---

*) Öfver Kristus läses: *Jesus af Nazaret judarnas konung* på hebreiska, grekiska och latin.

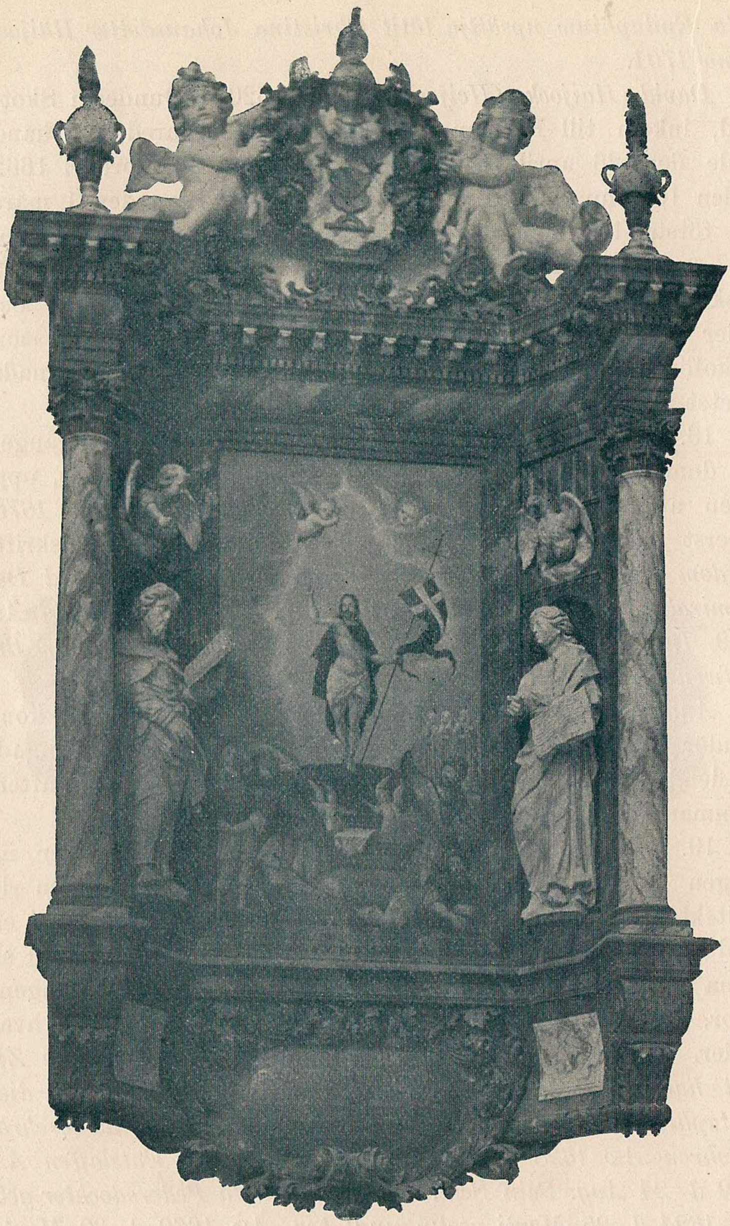

DAVID HAIJOCKS EPITAFIUM (17).

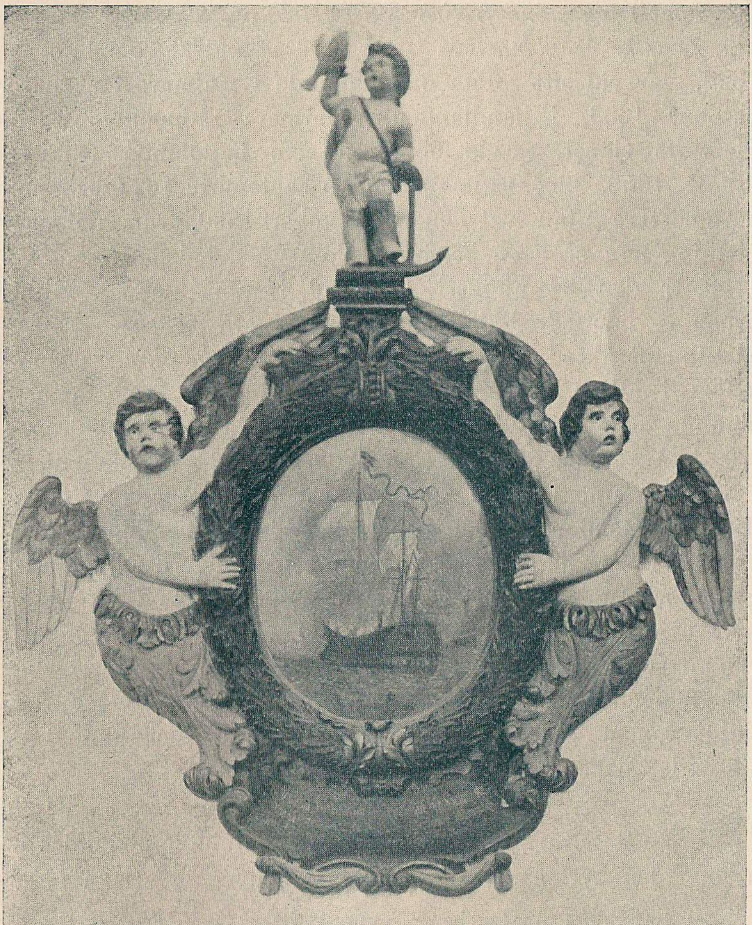

Anders Hommans epitafium (18).

Sein sehl. Hausfrau Marta Jägers geb. A:o 1648 d. 28 Feb. gest. undt beg. A:o 1676 d. 7 april. Sein sehl. Hausfrau Martha Haijoch geb. A:o 1656 d. 16 Jan. gest. A:o 1680 d. 26 Feb. Gott verleihe ihnen Sampt allen frommen Christen am Jügsten (!) tage eine fröliche aufferstehung. amen.

Didrik Mühlenbruch, född i Tyskland (?) den 8 februari 1628, var vid sitt första omnämnande i Kalmarortens häfder, oktober 1653, i handlanden, sedermera rådmannen Fredrik Siefverts tjänst, aflade borgared som handlande den 27 februari 1656, blef rådman den 15 september 1677 och politiborgmästare utan val den 6 december 1680, från hvilken befattning han på egen begäran erhöll afsked den 27 september 1709, † den 24 augusti 1712 vid 84 års ålder. — Mühlenbruch — han skref själf sitt namn *Miuhlenbruch* — som var en allmänt aktad och ansedd man, *förnäm borgare,* såsom han kallas i allm. läroverkets matrikel, innehade utom de ofvannämnde befattningarna många andra förtroendeuppdrag, så var han stadens riksdagsman 1689, däremot var han ej, som Sylvander uppgifver, i många år kyrkobyggnadens föreståndare.*) Genom handel och rederirörelse samlade han en betydande förmögenhet, som emellertid under det långa kriget gick förlorad, så att arfvingarna vid hans död icke vågade taga befattning med kvarlåtenskapen, utan gjorde sig urarfva. Hvem som bekostade det dyrbara epitafiet, nämnes ingenstädes, men flera af arfvingarna voro mycket välmående, särskildt sonen Alexander, handlande i Kalmar och kommissarie i kungl. tjärkompaniet.

För att bevara en afliden krigares minne upphängdes dessutom i den kyrka, där han begrafdes, den dödes med sorgflor

*) Sylvanders misstag beror sannolikt därpå, att *Johan Mühlenbruch,* en broder till Didrik, 1687—1706 var kyrkoföreståndare och som sådan förvaltade kyrkans enskilda kassa, ej kyrkobyggnadskassan. De af Johan Mühlenbruch förda räkenskaperna finnas ännu i behåll och hafva varit tillgängliga för Sylvander. — Ej heller kan man som Sylvander påstå, att Didrik Mühlenbruch »på senare åren eller såsom äldre man» nedsatt sig i Kalmar; då han 1653 omtalas i handlande Siefverts tjänst, var han ju föga öfver 25½ år gammal. Hvarifrån Sylvander hämtat sin uppgift, är författaren obekant.

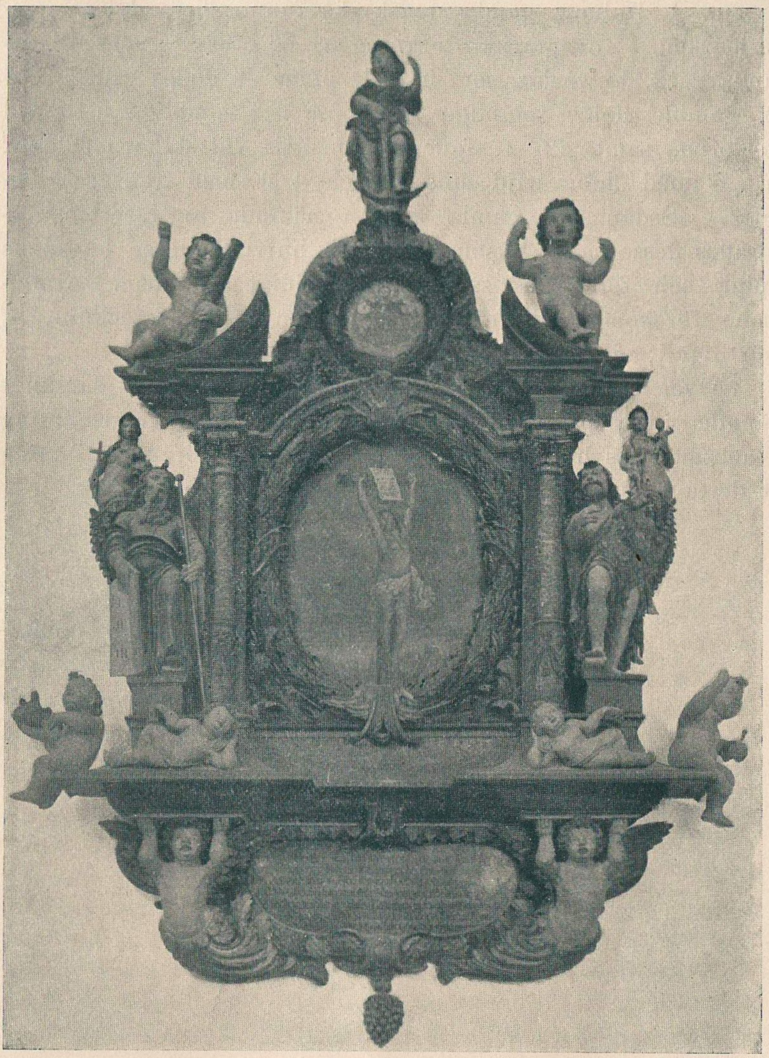

Didrick Mühlenbruchs epitafium (19).

behängda *värja* eller *sabel,* stundom med afbruten klinga, samt likaledes florbehängda *begrafningsfanor* med de aflidnas vapen. I Kalmar gamla stadskyrka funnos flera dylika minnesmärken. Inventarieförteckningen af 1678 upptager sålunda: »12 st. werjor, som hängde öfver de dödes griffter, 16 st. gamble flohr, somblige äro löösa och somblige sittia vid werjorna, samt 22 st. faner, som sittia vid stakarna, deraff äro 6 med flohr wijd spissen och 4 st. med fransar kringsatta.» Sedan den gamla kyrkan nämnda år raserats, förvarades dessa saker liksom de gamla hufvudbanéren hos Måns Spink och förstördes sannolikt samtidigt med dem. Åtminstone förekomma de ej i 1682 års inventarieförteckning af den 3 juli; ej heller senare.

Äfven i domkyrkan hafva dock funnits »värjor»; särskildt hängde ännu på 1820-talet två sådana under landshöfding Wachtmeisters hufvudbanér, såsom synes af Löfgrens teckning af detta i hans samlingar, I, sida 181.

Till alla, som genom råd och upplysningar samt hvarjehanda öfversättningar främjat utarbetandet af denna uppsats, får jag härmed frambära mitt hjärtliga tack.

F. B.

PRIS KR. 2: 50.